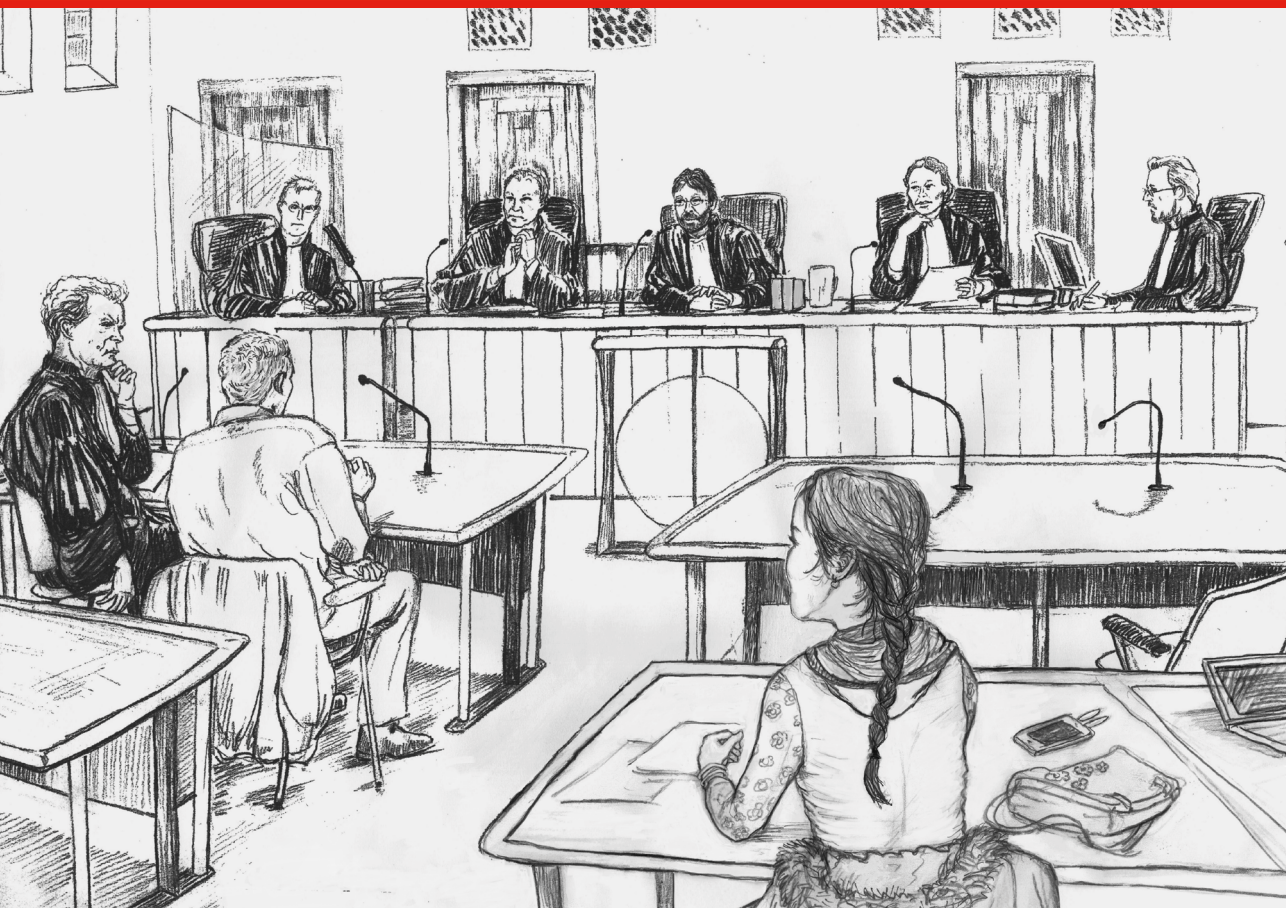

Nationaal Rapporteur Mensenhandel
en Seksueel Geweld tegen Kinderen

Ontucht voor de rechter

Deel 2: De straffen

Ontucht voor de rechter

Deel 2: De straffen

C.E. Dettmeijer-Vermeulen

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

L. van Krimpen

E. van der Staal

Colofon

Referentie: Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016). *Ontucht voor de rechter. Deel 2: De straffen*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

Postbus 20301

2500 EH Den Haag

070-3704514

www.nationaalrapporteur.nl

Grafische en digitale realisatie: Studio Kers

Illustratie omslag: Annet Zuurveen

© Nationaal Rapporteur 2016

Inhoud

	Woord vooraf	5
1	Inleiding	7
	1.1 Aanleiding en doel	7
	1.2 Onderzoeksvragen	8
	1.3 Streven naar een heldere strafmotivering	9
	1.3.1 Oriëntatiepunten	10
	1.4 Leeswijzer	13
2	De straffen	14
	2.1 Inleiding	14
	2.2 De strafmodaliteiten	16
	2.2.1 Samenhang tussen geëiste en opgelegde strafmodaliteit	16
	2.2.2 De opgelegde strafmodaliteiten	18
	2.2.3 Beroepsverbod	21
	2.3 De duur van de vrijheidsstraf	23
	2.3.1 Samenhang geëiste en opgelegde strafduur	24
	2.3.2 Opgelegde duur van de vrijheidsstraf	27
	2.4 Maatregelen	30
	2.4.1 TBS en PIJ	30
	2.4.2 De schadevergoedingsmaatregel	30
	2.5 Bijzondere voorwaarden	32
	2.5.1 Proeftijd	33
	2.6 Conclusie	35
3	Wat vertelt de statistiek ons over de straf?	37
	3.1 Inleiding	37
	3.2 Onderzoeksmethode	38
	3.3 Strafmodaliteit	46
	3.3.1 Geëiste strafmodaliteit	47
	3.3.1.1 De statistische toetsresultaten: welke factoren zijn van invloed op de beslissing van het OM?	47
	3.3.1.2 De statistische toetsresultaten nader bekeken	48
	3.3.2 Opgelegde strafmodaliteit	50
	3.4 Strafduur	50
	3.4.1 Geëiste strafduur	50
	3.4.1.1 De statistische toetsresultaten: welke factoren zijn van invloed op de beslissing van het OM?	50
	3.4.1.2 De statistische toetsresultaten nader bekeken	51

3.4.2	Opgelegde strafduur	53
3.4.2.1	De statistische toetsresultaten: welke factoren zijn van invloed op de beslissing van de rechter?	54
3.4.2.2	De statistische toetsresultaten nader bekeken	54
3.5	Conclusie	56
4	Wat vertelt de rechter ons over de straf?	59
4.1	Inleiding	59
4.2	Wat: De aard van het delict	62
4.3	Wie: De persoon van de dader	63
4.3.1	Strafblad	64
4.3.2	Leeftijd van de dader	66
4.3.3	Toerekeningsvatbaarheid	67
4.3.4	Recidiverisico	68
4.3.5	Verstandelijke beperking	72
4.3.6	Lichamelijke en geestelijke gesteldheid	73
4.3.7	Andere persoonlijke omstandigheden	73
4.3.8	Proceshouding	74
4.3.9	Conclusie: de persoon van de dader	76
4.4	Hoe: De wijze waarop het feit is begaan	76
4.4.1	Pluraliteit van daders	77
4.4.2	Wijze van slachtoffer in de misbruiksituatie brengen	78
4.4.3	Dwang en initiatief	80
4.4.4	Duur van het misbruik	81
4.5	Effect: De gevolgen van het feit	82
4.5.1	Gevolgen voor het slachtoffer	83
4.5.2	Nadelige gevolgen voor de dader	85
4.5.3	Maatschappelijke impact	86
4.6	De context	86
4.6.1	Misbruik van aan zorg toevertrouwde minderjarige	86
4.6.2	Eigen behoeftes voorop gesteld	88
4.6.3	Leeftijdsverschil	88
4.6.4	Locatie van het misbruik	89
4.6.5	Lang tijdsverloop tussen feit en behandeling door de rechter	89
4.7	Conclusie	91
5	Conclusie & aanbevelingen	94
5.1	De onderzoeksvragen beantwoord	94
5.1.1	Wat de statistiek ons vertelt versus wat de rechter ons vertelt	98
5.2	Aanbevelingen	98
B1	Onderzoeksverantwoording	100
B2	Toetsresultaten geëiste strafmodaliteit	107
B3	Toetsresultaten geëiste en opgelegde strafduur	109
	Literatuurlijst	111

Woord vooraf

Geen zaak is hetzelfde. Straftoemeting is maatwerk. Woorden die ik in mijn loopbaan van meer dan 30 jaar als straf- en jeugdrechter vaak gezegd heb en die ook waar zijn. Maar wat betekenen die woorden eigenlijk? Een legitimering voor de verschillen in strafoplegging? En wat betekent dat voor de rechtsgeelijkheid?

Dit rapport gaat over de straffen die worden geëist en opgelegd voor diverse vormen van ontucht waarbij een kind het slachtoffer is. Zaken waarbij sprake is van fysiek contact, waarbij in ruim de helft van de gevallen sprake was van seksueel binnendringen. Soms eenmalig, soms jarenlang. Ernstige zaken dus, waar de kinderen die hiervan het slachtoffer zijn nog jaren psychische en ook fysieke problemen van kunnen ondervinden. Als kinderrechter heb ik niet alleen jeugdige daders berecht maar ook jonge slachtoffers gezien in het kader van een kindbeschermingsmaatregel. En ik heb kunnen zien hoe verstrekkend en schadelijk die gevolgen van seksueel misbruik kunnen zijn. Het aantal kinderen dat slachtoffer is van seksueel misbruik is groot, het aantal zaken dat uiteindelijk voor de rechter komt is klein. En het aantal veroordelingen is nog kleiner. Naar die veroordelingen is gekeken. Over het bewijs is dus geen discussie. Het gaat echt om de eis en de straf.

De eis van de officier van justitie is van invloed op de straf die de rechter oplegt. Als er een langere straf wordt geëist wordt er gemiddeld ook een langere straf opgelegd. Er is gekeken naar factoren die statistisch voorspellend zijn voor de geëiste en de opgelegde straf. Het onderzoek laat zien dat er een discrepantie is tussen wat de rechter in zijn strafmotivering overweegt ten aanzien van de factoren die een rol spelen bij de straftoemeting en welke factoren statistisch gezien de straftoemeting bepalen. Dat is vreemd en zou tot reflectie moeten leiden.

Sommige slachtoffers zien de wetgever in zijn algemeenheid als extra kwetsbaar, en sommige omstandigheden maken de onderzochte vormen van ontucht volgens de wetgever extra strafwaardig. En daar is dus een hogere strafbedreiging. Ontucht met een kind waar je de zorg voor hebt is zo'n omstandigheid. Ook als de ontucht meerdere malen heeft plaatsgevonden is het strafplafond een derde hoger dan als het eenmalig was. Toch blijken deze factoren noch op de geëiste strafduur, noch op de opgelegde straf van invloed te zijn. Ook als geen zaak hetzelfde is en straftoemeting maatwerk, zouden deze aspecten op zijn minst mee moeten wegen.

En zouden bijvoorbeeld ook relevante recidive van de dader en de mate van toerekeningsvatbaarheid niet in vergelijkbare gevallen hetzelfde gewicht moeten hebben bij het opleggen van de straf? Dat maakt

maatwerk nog steeds mogelijk, maar maakt tevens inzichtelijk waarom die ene zaak zo anders is dan de andere. En zet daarmee een stap in de richting van rechtsgelijkheid.

Het geheim van de raadkamer is heilig. Maar dat schept ook een verplichting, namelijk het uitleggen waarom je een bepaalde beslissing neemt. De strafmotivering hoeft volgens de wet maar aan enkele basisvoorwaarden te voldoen. Maar is dat het enige criterium? Voor daders is de uitleg waarom zij een bepaalde straf krijgen belangrijk. Voor slachtoffers ook. Een deel van de bescherming van minderjarige slachtoffers zoals in dit rapport beschreven is gelegen in het begrijpen van de straf die aan de dader wordt opgelegd.

Ik ben de Raad voor de rechtspraak, het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht en de rechtbanken zeer erkentelijk voor de medewerking bij het verkrijgen van alle vonnissen. Ook dank ik het WODC voor het verstrekken van de parketnummers waarmee ik de steekproef heb kunnen trekken.

Een bijzonder woord van dank richt ik aan de medewerkers en stagiairs van mijn bureau. Zij hebben een waardevolle bijdrage geleverd aan de totstandkoming van deze rapportage.

C.E. Dettmeijer-Vermeulen

Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen

1.1 Aanleiding en doel

De rechter veroordeelt jaarlijks ruim driehonderd daders voor het plegen van hands-on ontucht met een kind.¹ Het gaat bij deze vorm van seksueel geweld om zedendelicten waarbij sprake is van fysiek contact tussen dader en slachtoffer zonder dat daarbij geweld of dwang wordt uitgeoefend. Hoewel op de diverse vormen van ontucht forse gevangenisstraffen staan, uiteenlopend van zes tot twaalf jaar, legt de rechter aan lang niet alle daders een (onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke) gevangenisstraf op. In haar rapport ‘*Op goede grond*’ constateerde de Nationaal Rapporteur al dat het percentage veroordeelde daders van hands-on ontucht dat een gevangenisstraf krijgt erg laag is, ook in verhouding tot de straffen aan daders van andere vormen van seksueel geweld tegen kinderen.² De Nationaal Rapporteur concludeerde dat men met het oog op de wettelijke strafbedreigingen zou verwachten dat aanzienlijk meer veroordeelde daders van hands-on ontucht gevangenisstraf krijgen.

Zonder jurisprudentieonderzoek is niet na te gaan op basis van welke informatie de rechter een bepaalde straf oplegt, noch wat daaraan voorafgaand door de officier van justitie is geëist. Om meer zicht te krijgen op de (variatie in) straffen, de factoren die mogelijk samenhangen met een bepaalde strafduur en strafmodaliteit (strafsoort), en hetgeen de rechter in zijn strafmotivering aangeeft, is onderzoek verricht naar veroordelende vonnissen in de periode 2012-2013. Op basis van een aselechte steekproef³ zijn tweehonderd vonnissen opgevraagd bij de rechtbanken. Achttien van deze tweehonderd vonnissen konden uiteindelijk niet worden meegenomen.⁴ In totaal zijn dus 182 veroordelingen naar hands-on

---

1 Dit aantal is gebaseerd op de OM-databestanden van 2008 tot en met 2012. Voor meer informatie zie [Nationaal Rapporteur 2014](#), p. 217.

2 Waaronder verkrachting en aanranding, en de combinatie van hands-on en hands-off seksueel geweld.

3 Dit houdt in dat alle in 2012 en 2013 veroordeelde ontucht daders een even grote kans hebben om in de steekproef te komen. De steekproef is dan representatief. Dit betekent dat de resultaten uit dit onderzoek generaliseerbaar zijn naar de gehele populatie.

4 In twee zaken waren de bijbehorende vonnissen niet te achterhalen, in vier zaken betroffen het uitspraken van de politierechter en waren er alleen de aantekeningen van het mondeling vonnis, welke geen motivering weergeven waardoor zij niet de voor dit onderzoek benodigde informatie bevatten. In twaalf zaken bleken de veroordelingen toch niet te voldoen aan de gestelde criteria: het slachtoffer bleek meerderjarig (zes keer), de veroordeling voor hands-on ontucht bleek een vrijspraak (vijf keer) of er was überhaupt geen sprake van hands-on ontucht in de zaak (één keer).

ontucht zowel kwantitatief als kwalitatief onderzocht. Concreet zijn in dit onderzoek veroordelingen voor de volgende vier wetsartikelen nader bekeken: artikel 244 Sr (binnendringen bij een kind onder de twaalf jaar), artikel 245 Sr (binnendringen bij een kind van tussen de twaalf en zestien jaar), artikel 247 Sr (ontuchtige handelingen met een kind jonger dan zestien jaar) en artikel 249 lid 1 Sr (ontucht met een aan zijn zorg toevertrouwde minderjarige). Deze vier wetsartikelen beslaan ongeveer 95% van alle zaken waarin sprake is van hands-on ontucht.⁵

Ontucht voor de rechter. Deel 1: De zaken

Het onderzoek 'Ontucht voor de rechter' bestaat uit twee delen. Het eerste deel dat in februari 2016 verscheen, bracht de aard van de zaken in kaart. Wat de 182 onderzochte zaken gemeenschappelijk hebben, is dat het steeds gaat om een veroordeling voor hands-on ontucht met een minderjarig slachtoffer. In de meeste ontuchtzaken (89%) gaat het om de twee zwaarste categorieën seksuele handelingen, waaronder penetratie. Verder blijkt dat de meeste slachtoffers zijn misbruikt door een bekende dader, veelal een familielid (36%). Er is in de vonnissen evenwel een grote diversiteit aan zaken. De zaken variëren van een vijftienjarige jongen die zijn zusje misbruikt tot een sportleraar die zijn pupillen betast of een stiefvader die zich aan zijn stiefdochter vergrijpt.⁶

1.2 Onderzoeksvragen

Het voorliggende tweede deel van het onderzoek gaat in op de opgelegde straffen, de factoren die de strafeis en de strafoplegging beïnvloeden en de overwegingen van de rechter ten aanzien van de straf.

Kwantitatief straftoemingsonderzoek staat (internationaal maar ook steeds meer nationaal) volop in de belangstelling. Dit onderzoek, dat deels kwantitatief is, bevat een aantal unieke elementen welke bijdragen aan de kennis over straftoemeting in ontuchtzaken. Allereerst zijn er geen kwantitatieve straftoemingsonderzoeken gevonden die specifiek ingaan op de straftoemeting in zedenzaken, in het bijzonder ontuchtzaken. Dat in dit onderzoek is gekozen voor een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve analyses maakt dat de resultaten zowel inzicht geven in hetgeen de rechter en officier van justitie (onbewust) meewegen, als in hetgeen de rechter noemt in de strafmotivering. Tot slot is in dit onderzoek ook de invloed van de strafeis op de strafoplegging betrokken.⁷

In dit onderzoek staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Welke straffen en maatregelen legt de rechter op aan daders van hands-on ontucht?
2. In hoeverre verschillen de strafeis en strafoplegging van elkaar?

5 Hoewel artikel 248a Sr (verleiding) en 248b Sr (seks tegen betaling met een kind van zestien of zeventien jaar) ook onder de definitie van hands-on ontucht vallen zijn deze twee artikelen in dit onderzoek niet meegenomen omdat zij maar zo sporadisch voorkwamen dat zij weinig representatief zouden zijn. Zie voor de spreiding van alle wetsartikelen [Nationaal Rapporteur 2014](#), pp. 199-202.

6 [Nationaal Rapporteur 2016](#).

7 Hoewel sommige onderzoeken wel ingaan op de samenhang tussen de strafeis en strafoplegging, en in andere onderzoeken ook wordt gekeken naar de factoren die van invloed zijn op de strafeis, is in dergelijke onderzoeken niet tevens de strafeis als variabele meegenomen om de strafoplegging te voorspellen. Aangezien uit dit onderzoek blijkt dat de strafeis en de strafoplegging sterk met elkaar samenhangen, is deze laatste stap wel gezet in onderhavig onderzoek (zie [Hoofdstuk 3](#)).

3. Als daders een (deels voorwaardelijke of onvoorwaardelijke) gevangenisstraf krijgen, hoe lang duurt deze dan?
4. Welke factoren zijn statistisch gezien van invloed op de geëiste en opgelegde strafmodaliteit?
5. Welke factoren zijn statistisch gezien van invloed op de geëiste en opgelegde duur van de (deels voorwaardelijke of onvoorwaardelijke) gevangenisstraf?
6. Welke factoren weegt de rechter mee bij het bepalen van de strafmaat, uitgaande van de strafmotivering zoals weergegeven in het vonnis?

Beperkingen

Dit onderzoek richt zich uitsluitend op veroordelingen voor hands-on ontucht in eerste aanleg. In welk deel van de onderzochte zaken hoger beroep is ingesteld, en wat daarvan de uitkomst is, is niet bekend. Daarnaast zijn voor dit onderzoek alleen de vonnissen bestudeerd. Inherent aan deze onderzoeksmethode is dat factoren die niet in het vonnis staan vermeld, maar die mogelijk wel een rol hebben gespeeld bij de straf, niet zijn meegenomen.

1.3 Streven naar een heldere strafmotivering

In dit onderzoek gaat het dus over de straffen en de totstandkoming daarvan. Hoe de rechter in een strafzaak tot zijn oordeel komt over de straf is 'het geheim van de raadkamer': de drie rechters van de meervoudige kamer waar de zaak is behandeld komen achter gesloten deuren tot een oordeel over het bewijs en de straf. Wat zij hebben overwogen in de raadkamer blijft geheim. Zo kan het zijn dat de drie rechters het aanvankelijk niet met elkaar eens waren over de op te leggen straf. Echter, alleen het eindoordeel over het bewijs en de straf komt bij monde van het vonnis naar buiten.

De onderbouwing voor de straf is te vinden in de strafmotivering. Deze vormt een belangrijk sluitstuk van het vonnis, waarin de rechter uiteenzet welke factoren hij heeft betrokken bij zijn oordeel over de op te leggen straf. De strafmotivering dient tot het geven van uitleg, controle door de hogere rechter en zelfverantwoording.⁸ De strafmotivering staat de laatste jaren veel in de belangstelling. Dit leidde er onder meer toe dat ter verbetering van de strafmotivering in 2008 een nieuwe werkwijze werd ingevoerd in de rechtspraak, de zogenoemde Promis-werkwijze.⁹ Het doel van Promis was: een betere bewijs- en strafmotivering; waardoor betere communicatie tot stand komt tussen de strafrechter, raadsman, andere betrokkenen en de maatschappij; en waardoor die motivering beter inzicht geeft in het denkproces van de rechter.¹⁰ Uit een evaluatiestudie op verzoek van de Raad voor de Rechtspraak, uitgevoerd in 2014, komt naar voren dat er nog (steeds) verbetering nodig is, nu de geïnterviewde professionals de overwegingen over de straf als vrij zwakke punten in de motivering beschouwen.¹¹ Er is dus nog werk te verzetten. Ook in dit onderzoek (Hoofdstuk 4) zal geconcludeerd worden dat de strafmotiveringen in ontuchtzaken nog weinig eenduidig en helder zijn.

8 Abbink 2016, p. 16.

9 Promis staat voor Project Motiveringsverbetering in Strafvonnissen.

10 De Groot-Van Leeuwen, Laemers & Sportel 2015, p. 8.

11 De Groot-Van Leeuwen, Laemers & Sportel 2015, p. 6.

1.3.1 Oriëntatiepunten

Zoals hiervoor kort is beschreven, valt de discussie waarin de drie rechters tot een beslissing komen over de op te leggen straf onder het geheim van de raadkamer. Waar beginnen zij bij de gedachtevorming over een straf? Voor een aantal delicten bestaan zogenoemde oriëntatiepunten die de rechter kunnen ondersteunen bij zijn straftoemingsbeslissing.

Oriëntatiepunten geven de straf weer die rechters voor de meest voorkomende verschijningsvorm van het strafbare feit plegen op te leggen.¹² Daarbij beperkt het oriëntatiepunt zich tot een korte omschrijving van dit standaardgeval, en voegt daaraan vervolgens een concreet richtpunt toe voor de op te leggen straf.¹³ Zo is voor het delict verkrachting het oriëntatiepunt een gevangenisstraf van 24 maanden.¹⁴ In de toelichting bij het oriëntatiepunt zijn de omstandigheden te vinden die tot strafverzwaring of strafverlichting kunnen leiden, zoals de frequentie, duur, leeftijd van het slachtoffer en recidive. Oriëntatiepunten binden de rechter niet; zij vormen een vertrekpunt van denken over de op te leggen straf.¹⁵

Oriëntatiepunten worden op voorstel van de Commissie Rechtseenheid vastgesteld door het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht (LOVS). De Commissie komt tot oriëntatiepunten na een inventarisatie van de praktijk van de straftoemeting en na consultatie van alle gerechten.¹⁶ Deze inventarisatie bevat niet per se een cijfermatige onderbouwing over de opgelegde straffen in de praktijk. Oriëntatiepunten vormen in die zin een weergave van de straffen die theoretisch gezien in de praktijk voor standaardgevallen worden opgelegd.

Oriëntatiepunten versus strafvorderingsrichtlijnen

Ook het Openbaar Ministerie heeft (eigen) uitgangspunten voor de strafeis. Bij deze zogenoemde strafvorderingsrichtlijnen worden in tegenstelling tot de rechterlijke oriëntatiepunten invloeden vanuit de politiek en samenleving betrokken.¹⁷ Zo zijn ten behoeve van de in 2015 in werking getreden 'Strafvorderingsrichtlijn seksueel misbruik minderjarigen' burgerfora gehouden en is een online enquête uitgezet.¹⁸

Waar de strafvorderingsrichtlijnen van het OM democratisch gelegitimeerd zijn, geldt voor oriëntatiepunten van de rechtspraak dat de legitimiteit niet anders kan worden gevonden dan in een min of meer langdurige en consistente straftoemeting door rechtbanken en gerechtshoven, aldus de voorzitter van de Commissie Rechtseenheid.¹⁹ Op de wijze waarop oriëntatiepunten tot stand komen kan kritiek worden geuit. Oriëntatiepunten geven in theorie dus de bestaande straftoemingspraktijk weer, maar het lijkt te ontbreken aan reflectie op die praktijk. Vragen als 'Hoe erg vinden we dit delict en welke straf is daarbij passend?', 'In hoeverre sluit de straftoemingspraktijk aan bij strafwaardigheid zoals de wetgever deze tot uitdrukking heeft gebracht in de strafbedreiging?' en 'In hoeverre sluit de straftoemingspraktijk aan bij de wijze waarop in de samenleving wordt aangekeken tegen de ernst van dit delict?' lij-

12 De Rechtspraak 2016, p. 1.

13 Schoep & Schuyt 2005, p. 2.

14 De Rechtspraak 2016, pp. 7-8.

15 De Rechtspraak 2016, p. 1.

16 Rechtspraak 2016, p. 1.

17 NJB 2015/536, p. 658.

18 Stcr. 2015, Nr. 4052, p. 1.

19 Abbink 2016, p. 15.

ken in beginsel geen rol te spelen in het totstandkomingsproces van de oriëntatiepunten. Het proces van totstandkoming van oriëntatiepunten lijkt een tamelijk naar binnen gekeerd proces, waardoor er weinig ruimte is voor verdere ontwikkeling van de straftoemeting terzake de delicten waar zij op zien.

Hoewel op de totstandkoming en legitimatie van oriëntatiepunten kritiek kan worden geuit, is het wel zo dat zij tot meer eenheid in de straftoemeting hebben geleid.²⁰ ‘Ze werken dus wel’, constateerde de voorzitter van de Commissie Rechtseenheid recentelijk.²¹ Dat oriëntatiepunten een succes lijken te zijn werd ook eerder in wetenschappelijk onderzoek geconcludeerd, hoewel de verklaring voor het succes vooral was gelegen in het feit dat de oriëntatiepunten goed aansluiten bij de gangbare praktijk van het straftoemeten en voldoen aan een behoefte tot ondersteuning bij het bepalen van de straf.²²

Aansluiting zoeken bij soortgelijke zaken

Voor de bestrafning van ontucht gepleegd door volwassen daders bestaan geen landelijke oriëntatiepunten. Er is met andere woorden geen kader dat rechters houvast geeft bij de bestrafning voor deze delicten, anders dan de wettelijke strafbedreiging. Het lijkt erop dat een deel van de rechters hier wel naar zoekt. In 28% (N=51) van de bestudeerde strafmotiveringen ter zake ontucht verwijst de rechter in zijn strafmotivering namelijk naar straffen die doorgaans in soortgelijke zaken worden opgelegd. Het is daarbij wel de vraag wat ‘de bestrafning’ in soortgelijke zaken dan precies inhoudt, aangezien uit dit onderzoek zal blijken dat de straffen voor soortgelijke feiten zeer uiteenlopen, van taakstraffen en geheel voorwaardelijke gevangenisstraffen tot onvoorwaardelijke gevangenisstraffen van korte of langere duur.

Verwijzing naar bestrafning in soortgelijke zaken

Waar doelt de rechter nu op wanneer hij in zijn strafmotivering verwijst naar de ‘bestrafning in soortgelijke zaken’? In een deel van de strafmotiveringen waarin de rechter hieraan refereert expliciteert de rechter dit door te oordelen dat een gevangenisstraf het uitgangspunt is bij dit soort zaken. In enkele gevallen met de toevoeging van de woorden ‘van aanzienlijke duur’. In andere strafmotiveringen wordt echter niet duidelijk wat volgens de rechter de bestrafning in soortgelijke zaken precies inhoudt. Uit vijf strafmotiveringen blijkt voorts dat het uitgangspunt in ontuchtzaken volgens de rechter een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf en/of een taakstraf is.

Wat opvalt is dat de rechter in drie strafmotiveringen expliciet wijst op het gebrek aan door het LOVS opgestelde landelijke oriëntatiepunten ter zake ontucht. Twee van deze rechtbanken lossen dit op door te verwijzen naar eigen oriëntatiepunten; een van het gerechtshof Leeuwarden²³, en een van de rechtbank Dordrecht²⁴. Over oriëntatiepunten bij andere gerechten is in de bestudeerde vonnissen niets terug te vinden.

20 Abbink 2016, p. 15.

21 Abbink 2016, p. 15.

22 Schoep & Schuyt 2005, p. 70.

23 Rb. Zwolle-Lelystad 3 april 2012, ECLI:NL:RBZLY:2012:BW0706.

24 en Rb. Dordrecht 16 oktober 2012, 11-860236-12 (niet gepubliceerd).

Tot slot is het zeer opmerkelijk dat de rechter in vier verschillende zaken verwijst naar door het LOVS opgestelde landelijke oriëntatiepunten voor ontucht.²⁵ Dit terwijl dergelijke oriëntatiepunten niet bestaan, noch bestaan hebben.²⁶

Dat de rechter in ruim een kwart van de zaken verwijst naar de bestrafning in soortgelijke zaken geeft aan dat de rechter het in deze zaken belangrijk lijkt te vinden om hiermee in lijn tot een straf te komen. Wat de bestrafning in soortgelijke zaken precies behelst wordt echter niet duidelijk.

Nieuwe oriëntatiepunten ontucht voor minderjarige daders

In juli 2016 zijn aan de bestaande oriëntatiepunten voor straftoemeting nieuwe oriëntatiepunten voor berechting op grond van het jeugdstrafrecht toegevoegd.²⁷ Waar voor daders berecht volgens volwassenstrafrecht geen oriëntatiepunten bestaan voor ontucht, is dit voor minderjarige daders thans wel het geval. Het uitgangspunt bij seksueel binnendringen²⁸ door een minderjarige dader is zes maanden jeugddetentie. Bij andere ontuchtige handelingen vormt, afhankelijk van de aard van die handelingen, een taakstraf van 20 tot 120 uur het uitgangspunt.²⁹ Dat is opmerkelijk, nu met de invoering van het taakstrafverbod voor minderjarigen het opleggen van een kale taakstraf in beginsel niet meer mogelijk is voor de zedendelicten waarop de oriëntatiepunten zien.³⁰

Daarnaast is een aantal strafvermeerderende en/of strafverminderende omstandigheden bij de uitgangspunten opgenomen, waaronder de frequentie en duur van het misbruik en de leeftijd van het slachtoffer. In dit lijstje van strafmaatbeïnvloedende factoren springen er twee in het bijzonder in het oog: ‘eerdere vrijwillige seksuele relatie dader/slachtoffer’, en ‘relevant eigen gedrag slachtoffer’. Waarom zijn dit factoren die relevant zijn voor de straf? Het gaat immers om bewezenverklaarde feiten. Is het de bedoeling dat de rechter dan een lagere straf oplegt als het slachtoffer eerder een vrijwillige seksuele relatie had met de dader? Dit zou volstrekt niet ter zake moeten doen. Nog dubieuzer is het ‘relevant eigen gedrag van het slachtoffer’; wanneer sprake is van een bewezenverklaard ernstig zedendelict is het volstrekt irrelevant welk gedrag het minderjarige slachtoffer daarbij heeft vertoond. Door deze twee factoren als strafmaatbeïnvloedende factoren op te nemen bij de oriëntatiepunten voor ontucht, lijkt het erop dat de rechtspraak deels de schuld van het zedendelict neerlegt bij het slachtoffer (‘blaming the victim’). Dat kan niet de bedoeling zijn.

25 Rb. Alkmaar 29 november 2012, 14-810293-12 (niet gepubliceerd); Rb. Zwolle-Lelystad 10 juli 2012, ECLI:NL:RBZLY:2012:BX1662; Rb. Zwolle-Lelystad 24 april 2012, 07-690235-10 (niet gepubliceerd); en Rb. Den Haag 24 december 2013, 09-665311-12 (niet gepubliceerd).

26 In juli 2016 zijn oriëntatiepunten voor ontucht binnen het jeugdstrafrecht gepubliceerd. Deze oriëntatiepunten bestonden echter niet ten tijde van de vonnissen waarop dit onderzoek betrekking heeft (2012-2013).

27 De Rechtspraak 2016.

28 Hieronder vallen de gedragingen als strafbaar gesteld in artt. 242, 244 en 245 Sr.

29 Eenmalig billen/borsten knijpen: vanaf 20 uur taakstraf; tongzoen: 60 uur taakstraf; en aanranding (overig): 120 uur taakstraf, dan wel (dienovereenkomstig) jeugddetentie (De Rechtspraak 2016, p. 31).

30 Artikel 77ma Sr (taakstrafverbod voor minderjarigen) trad op 1 april 2014 in werking. Zie hierover ook §2.2.2.

1.4 Leeswijzer

In §1.2 zijn de onderzoeksvragen weergegeven. De eerste drie onderzoeksvragen over de opgelegde straffen en de verschillen tussen strafeis en strafoplegging worden beantwoord in **Hoofdstuk 2**. In dat hoofdstuk wordt inzichtelijk gemaakt hoe divers de opgelegde straffen zijn. Daarbij wordt ook stilgestaan bij de strafeis van het Openbaar Ministerie en in hoeverre de strafeis samenhangt met of juist verschilt van de door de rechter opgelegde straf.

In het **derde hoofdstuk** staan de vierde en vijfde onderzoeksvraag centraal. Aan de hand van statistische modellen wordt getoetst welke factoren de strafeis en strafoplegging beïnvloeden. Worden daders die al eerder zijn veroordeeld voor een zedendelict bijvoorbeeld zwaarder gestraft dan daders die geen relevante recidive hebben? En maakt het voor de strafduur uit of wettelijke strafverzwaringen bewezen zijn verklaard? Bij de analyses wordt gekeken naar de invloed van twaalf factoren op zowel de strafmodaliteit als op de duur van de gevangenisstraf. De straftoemeting kan immers als een tweestapsproces worden gezien, met eerst de beslissing over de strafmodaliteit (i.c. wel of geen gevangenisstraf), en vervolgens de beslissing over de duur van de eventuele gevangenisstraf.³¹ Met het stellen van deze twee deelvragen wordt de (inter)nationale straftoemetingenliteratuur gevolgd.

Het antwoord op onderzoeksvraag 4 en 5 levert waardevolle inzichten op over welke factoren van invloed zijn op de straffen in hands-on ontuchtzaken. Deze factoren komen niet noodzakelijkerwijs overeen met factoren die de officier van justitie en de rechter bewust en kenbaar betrekken in hun strafeis of strafoplegging. De statistische modellen uit **Hoofdstuk 3** bestaan uitsluitend uit meetbare factoren. Ook andere factoren kunnen echter een rol spelen bij de totstandkoming van een straf. Doordat niet alle feiten en omstandigheden in kwantitatief straftoemetingsonderzoek meegenomen kunnen worden is het daarom van belang dat tevens de kwalitatieve kant van de straftoemeting wordt belicht.³² Dit onderdeel van het onderzoek staat centraal in **Hoofdstuk 4**, waar de laatste onderzoeksvraag wordt beantwoord. In dit hoofdstuk worden de strafmotiveringen kwalitatief geanalyseerd. Hierdoor ontstaat inzicht in de factoren die de rechter kenbaar betreft in zijn strafmotivering, en op welke wijze hij dat doet.

Door de resultaten van de drie hoofdstukken te combineren ontstaat een completer beeld van de straffen, de factoren die (mogelijk onbewust) een rol spelen bij de totstandkoming van de straf, en de factoren die de rechter kenbaar meeweegt in zijn strafmotivering. In het afsluitende **Hoofdstuk 5** worden alle resultaten met elkaar verbonden en worden aanbevelingen gedaan aan de Zittende Magistratuur (de rechter) en het Openbaar Ministerie.

31 Zie bijvoorbeeld Wermink e.a. 2015, pp. 12-13.

32 Van Wingerden, Moerjans & Van Wilsem 2011, p. 20.

2 De straffen

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de strafmodaliteiten en de hoogte van de straffen zoals geëist door het Openbaar Ministerie (OM) en opgelegd door de rechter besproken. De strafbedreiging voor de vier onderzochte ontuchtartikelen loopt uiteen van zes jaar (artikel 247 en 249 lid 1 Sr) tot acht (artikel 245 Sr) en twaalf jaar (artikel 244 Sr). Deze strafbedreigingen kunnen bovendien nog met een derde worden verhoogd indien sprake is van een van de strafverzwaringsgronden uit artikel 248 Sr. Het plegen van ontucht met een kind wordt dus met forse gevangenisstraffen bedreigd. Al eerder constateerde de Nationaal Rapporteur dat slechts een minderheid van de veroordeelden voor hands-on ontucht met een kind een vrijheidsstraf krijgt, en dat deze straffen bovendien relatief kort van duur zijn.¹ Op basis van de strafbedreiging zou men verwachten dat aanzienlijk meer veroordeelde pedoseksuelen een (onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke) gevangenisstraf krijgen. Het lage aantal opgelegde vrijheidsstraffen en de relatief korte duur ervan vormde de aanleiding om deze zaken nader te onderzoeken.

Veroordeling voor andere delicten

Van de voor ontucht veroordeelde daders werd 9% ($N=17$) in hetzelfde vonnis tevens veroordeeld voor één of meer andere – niet zedengerelateerde - delicten.² Omdat de veroordeling voor deze andere delicten de straf kan beïnvloeden, zijn deze zeventien zaken niet meegenomen in de analyses van dit hoofdstuk.³ De analyses in dit hoofdstuk zijn dus gebaseerd op 165 veroordelingen voor uitsluitend ontucht met minderjarigen.

Veroordeling voor andere delicten naast ontucht

Om wat voor soort delicten ging het in deze zeventien uitgesloten zaken? De aard van de andere delicten waarvoor de zeventien daders werden veroordeeld loopt uiteen. Zo werden drie daders naast ontucht tevens veroordeeld voor bedreiging (art. 285 Sr), en werden drie andere daders naast ontucht

---

1 Nationaal Rapporteur 2014, pp. 196-225.

2 Aan 31 van de 182 verdachten legde het OM naast ontucht andere feiten ten laste. In zeventien zaken werden andere feiten bewezen verklaard. Deze zeventien zaken zijn voor de analyse in Hoofdstuk 2 en 3 buiten beschouwing gelaten.

3 In het statistische model van Hoofdstuk 3 zijn deze zaken ook niet meegenomen. In de kwalitatieve analyse van de strafmotiveringen van Hoofdstuk 4 zijn wel alle zaken meegenomen.

ook schuldig bevonden aan mensenhandel (art. 273f Sr). Ook onttrekking van een minderjarige aan het wettig gezag (art. 279 Sr) werd in twee zaken bewezenverklaard, evenals het vernielen van een goed (art. 350 Sr). Andere delicten kwamen slechts één keer voor, zoals diefstal, een overtreding van de Opiumwet, eenvoudige mishandeling of openlijke geweldpleging. Het slachtoffer van de bewezenverklaarde ontucht is niet in alle zaken ook het slachtoffer van het andere bewezenverklaarde delict.

Onderscheid berechting volgens het volwassenstrafrecht en jeugdstrafrecht

Onder de 165 daders die zijn veroordeeld voor uitsluitend ontucht bevinden zich zowel volwassenen ($N=137$) als minderjarige daders ($N=28$). In dit hoofdstuk worden de daders berecht volgens het volwassenstrafrecht apart besproken van de daders berecht volgens het jeugdstrafrecht. Immers de straffen zijn in belangrijke mate afhankelijk van het strafrechtelijk kader waarbinnen de verdachte berecht wordt. Van de 28 daders die minderjarig waren ten tijde van het plegen van het (eerste) delict, werden er 25 volgens het jeugdstrafrecht berecht.⁴ De overige drie verdachten zijn berecht volgens het volwassenstrafrecht.⁵

Minderjarigen berecht binnen het jeugdstrafrecht worden anders behandeld dan volwassenen. Het pedagogisch karakter is het uitgangspunt bij het jeugdstrafrecht. Het belangrijkste strafdoel is dan ook speciale preventie, hetgeen inhoudt dat wordt voorkomen dat de minderjarige opnieuw de fout ingaat.⁶ In het volwassenstrafrecht vormt vergelding de grondslag en bovenmaat van de straf.⁷ Daarnaast gelden ook andere strafdoelen zoals generale en speciale preventie, herstel en resocialisatie. Echter, met vergelding als uitgangspunt bij het volwassenstrafrecht, en speciale preventie bij het jeugdstrafrecht, ligt het voor de hand dat de straffen zowel qua modaliteit als duur zeer uiteenlopen. Voor verdachten berecht binnen het jeugdstrafrecht geldt bovendien ingevolge artikel 77g Sr een eigen sanctiestelsel, met andere en lichtere straffen. Zo is de zwaarste hoofdstraf binnen het jeugdstrafrecht jeugddetentie voor de duur van 24 maanden. Dit geldt voor daders die zestien of zeventien jaar oud waren ten tijde van het plegen van het delict (artikel 77i lid 1 sub b Sr). Voor minderjarige daders tussen de twaalf en zestien jaar geldt een maximale vrijheidsstraf van twaalf maanden (artikel 77i lid 1 sub a Sr). De wettelijke strafbedreiging is voor minderjarigen en volwassenen gelijk en bedraagt voor de onderzochte ontuchtdelicten zes tot twaalf jaar gevangenisstraf. Voor minderjarigen berecht volgens het minderjarigenstrafrecht geldt echter dat de gevangenisstraf die de rechter kan opleggen is gemaximeerd op een of twee jaar, terwijl voor volwassen daders de strafbedreiging van het delict als bovengrens geldt. Gezien de verschillen tussen het jeugdstrafrecht en het volwassenstrafrecht in strafmaximum is voor de analyse van de geëiste en opgelegde straffen steeds onderscheid gemaakt tussen volwassen daders en daders berecht binnen het jeugdstrafrecht.

Opbouw hoofdstuk

In dit onderzoek ligt de nadruk op de door de rechter opgelegde straffen. Omdat de strafeis van de officier van justitie wordt gezien als een belangrijk handvat bij het begin van het bepalen van de straf, ook

4 Het adolescentenstrafrecht trad in werking op 1 april 2014 en ziet derhalve niet op de bestudeerde vonnissen die de periode 2012-2013 bestrijken. In het onderzoek komen dan ook geen jongvolwassenen voor die zijn berecht volgens het adolescentenstrafrecht.

5 Op grond van artikel 77b Sr kan het sanctierecht voor volwassenen worden toegepast op minderjarigen van zestien en zeventien jaar. Dit was het geval in de volgende drie zaken: Rb. 's-Gravenhage 25 oktober 2012, 09-655346-10 (niet gepubliceerd); Rb. Zwolle-Lelystad 6 december 2012, 07-690328-11 (niet gepubliceerd); en Rb. Leeuwarden 18 december 2012, 17-885099-12 (niet gepubliceerd).

6 Meijer, Seuters & Ter Haar 2013.

7 Van Wingerden & Wermink 2015, p. 14.

al is de rechter wettelijk gezien op geen enkele manier aan de strafeis gebonden,⁸ zal in dit hoofdstuk ook worden ingegaan op de samenhang tussen de strafeis en strafoplegging. In §2.2 staan de strafmodaliteiten centraal. Allereerst wordt ingegaan op de samenhang tussen de geëiste en opgelegde strafmodaliteit, waarna uitgebreider wordt stilgestaan bij de verschillende opgelegde strafmodaliteiten. In §2.3 wordt op dezelfde wijze de duur van het onvoorwaardelijke deel van de vrijheidsstraf besproken. In §2.4 en §2.5 komen achtereenvolgens de opgelegde maatregelen en bijzondere voorwaarden aan bod, waarna in §2.6 het hoofdstuk wordt afgesloten met de conclusie waarin de belangrijkste bevindingen worden belicht.

2.2 De strafmodaliteiten

Hoewel de ontuchtdelicten waarvoor de 165 daders veroordeeld werden een strafbedreiging van zes tot twaalf jaar gevangenisstraf kennen, legt de rechter slechts aan 57% van de volwassen daders een onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke vrijheidsstraf op. Wat voor type straf wordt aan de andere daders opgelegd? Welke combinaties van straffen komen voor? Om een analyse en vergelijking van en tussen straffen mogelijk te maken, zijn de hoofdstraffen voor dit onderzoek onderverdeeld in vier categorieën. Deze categorieën vormen een uitsplitsing van de hoofdstraffen gevangenisstraf (voor minderjarigen jeugddetentie) en taakstraf. De hoofdstraf geldboete is in de 165 onderzochte vonnissen geëist noch opgelegd.⁹ Onderstaande vier categorieën hoofdstraffen (van zwaar naar licht) zullen in dit rapport steeds terugkomen:

- Onvoorwaardelijke vrijheidsstraf (al dan niet in combinatie met TBS/PIJ¹⁰ en/of een taakstraf)
- Deels voorwaardelijke vrijheidsstraf (al dan niet in combinatie met een taakstraf)
- Geheel voorwaardelijke vrijheidsstraf (al dan niet in combinatie met een taakstraf)
- Onvoorwaardelijke of (deels) voorwaardelijke taakstraf

2.2.1 Samenhang tussen geëiste en opgelegde strafmodaliteit

Wanneer wordt gekeken naar de samenhang tussen de geëiste en opgelegde strafmodaliteiten dan blijkt dat er een sterk positief verband bestaat tussen de door het OM geëiste strafmodaliteit en de door de rechter opgelegde straf.¹¹ Dit geldt zowel voor de daders die binnen het jeugdstrafrecht zijn berecht,¹² als de daders die volgens het volwassenstrafrecht zijn berecht¹³. Het positieve verband geeft aan dat naar gelang het OM een zwaardere strafmodaliteit eist, de rechter ook een zwaardere strafmodaliteit oplegt.

8 Schuyt 2010, pp. 58-59.

9 Wel werd in één zaak vrijspraak geëist (maar werd de verdachte desondanks veroordeeld en bestraft) en volgde in één zaak een schuldigverklaring zonder straf (artikel 9a Sr).

10 PIJ staat voor Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen. PIJ wordt ook wel 'jeugd-TBS' genoemd.

11 In de analyse zijn alleen die verdachten en daders waarbij geen andere feiten dan hands-on ontucht feiten ten laste zijn gelegd of bewezen zijn verklaard betrokken (jeugdstrafrecht: N=21 | volwassenstrafrecht: N=126).

12 $r_s(19) = 0,87; p < 0,001$.

13 $r_s(124) = 0,79; p < 0,001$.

De geëiste en opgelegde straffen voor daders berecht volgens het jeugdstrafrecht verschillen niet significant van elkaar. Dit betekent dat de rechtbank in de door haar gekozen strafmodaliteit niet afwijkt van de door het OM geëiste strafmodaliteit.¹⁴

Hoewel er voor daders berecht volgens het volwassenstrafrecht sprake is van een sterk positief verband tussen geëiste en opgelegde strafmodaliteit, bestaan er hier wel significante verschillen.¹⁵ Tabel 2.1 geeft de overeenkomsten en verschillen tussen de geëiste en opgelegde strafmodaliteiten voor volwassen daders weer. De rechter legt het vaakst een deels voorwaardelijke (N=50) of geheel voorwaardelijke (N=49) gevangenisstraf op. De deels voorwaardelijke gevangenisstraf wordt ook het vaakst (N=67) geëist door het OM.

Tabel 2.1 Overeenkomsten en verschillen in aantallen tussen de geëiste en opgelegde strafmodaliteiten aan hands-on ontucht daders (2012-2013) bestraft binnen het kader van het volwassenstrafrecht (N=126)¹⁶

Zwaarst geëiste strafmodaliteit	Zwaarst opgelegde strafmodaliteit			Totaal	
	Taakstraf	Geheel voorwaardelijke gevangenisstraf	Deels voorwaardelijke gevangenisstraf		Onvoorwaardelijke gevangenisstraf
Taakstraf	4	0	0	0	4
Geheel voorwaardelijke gevangenisstraf	3	31	1	0	35
Deels voorwaardelijke gevangenisstraf	1	18	44	4	67
Onvoorwaardelijke gevangenisstraf	0	0	5	15	20
Totaal	8	49	50	19	126

De totalen van de zwaarst opgelegde strafmodaliteiten zijn verticaal onderaan de kolommen weergegeven. De totalen van de zwaarst geëiste strafmodaliteiten zijn horizontaal aan het einde van de rijen weergegeven. De gearceerde diagonaal laat zien in hoeveel zaken dezelfde straf is opgelegd als geëist.

Bron: Veroordelende vonnissen ontucht 2012-2013.

14 In individuele zaken kan het zijn dat de rechtbank wel degelijk afwijkt van de strafeis van het OM. Op populatieniveau blijkt echter dat de gevonden verschillen niet significant van elkaar afwijken. Dat er geen significant verschil is betekent dat er een (te) grote kans is dat deze verschillen puur op toeval zijn gebaseerd.

15 Marginal homogeneity test: $\chi^2=129,00$; $z=3,88$; $p<0,001$.

16 De aantallen bij de zwaarst opgelegde strafmodaliteiten wijken enigszins af van de aantallen zoals weergegeven in Tabel 2.2. Dit komt doordat bij deze tabel is uitgegaan van de geëiste straffen. In totaal worden 129 volwassenen verdacht van uitsluitend seksueel geweld tegen kinderen. Bij één verdachte is het onduidelijk of het OM naast een TBS-maatregel nog gevangenisstraf heeft geëist, en bij één verdachte heeft het OM vrijspraak geëist. De rechter heeft één dader schuldig verklaard zonder straf. Vandaar dat de tabel uitgaat van 126 verdachten en daders. In Tabel 2.2 zijn alleen die daders uitgesloten waarbij andere feiten daadwerkelijk bewezen zijn verklaard.

Wanneer naar de diagonaal wordt gekeken, dan legt de rechter in 75% ($N=94$) van alle zaken dezelfde strafmodaliteit op als geëist door het OM.¹⁷ Het gaat vaak om een deels of een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf. In 21% ($N=27$) van de zaken legt de rechter een lichtere strafmodaliteit op dan geëist.¹⁸ Van de zaken waarin de rechter een lagere strafmodaliteit oplegt gaat het het vaakst om het opleggen van een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf waar een deels voorwaardelijke gevangenisstraf werd geëist ($N=18$). Het verschil tussen eis en oplegging kan mogelijk deels verklaard worden doordat de rechter de dader in een klein deel van de zaken vrijsprak voor de primair ten laste gelegde feiten (waarop de eis van de officier van justitie was gebaseerd) en hem veroordeelde voor – juridisch gezien minder ernstige - subsidiair ten laste gelegde feiten.¹⁹

Tot slot legt de rechter in 4% ($N=5$) van de zaken een zwaardere strafmodaliteit op dan geëist.

2.2.2 De opgelegde strafmodaliteiten

Waar in de vorige paragraaf is ingegaan op de samenhang tussen geëiste en opgelegde strafmodaliteit, gaat deze paragraaf dieper in op de door de rechter opgelegde strafmodaliteiten. Een in §2.2 weergegeven hoofdstraf kan onder omstandigheden gecombineerd worden met een andere hoofdstraf, en daarnaast kunnen ook bijkomende straffen (zoals een beroepsverbod) of maatregelen worden opgelegd. Ook kunnen bijzondere voorwaarden worden verbonden aan een voorwaardelijke straf of maatregel. De verschillende combinaties komen in onderstaande tabellen naar voren.²⁰

Om tot een goede analyse te komen zijn alleen de vonnissen gebruikt van de daders die voor uitsluitend hands-on ontucht delicten werden veroordeeld ($N=165$). Hierbij zijn straffen van daders die zijn berecht volgens het volwassenstrafrecht ($N=140$; 85%) weergegeven in [Tabel 2.2](#). [Tabel 2.3](#) geeft de strafmodaliteiten van de daders berecht binnen het jeugdstrafrecht weer ($N=25$; 15%). Wanneer deze groepen met elkaar worden vergeleken, dan blijkt dat de groep berecht volgens het volwassenstrafrecht in opgelegde strafmodaliteit significant verschilt van de groep berecht volgens het jeugdstrafrecht²¹; minderjarigen krijgen een lichtere strafmodaliteit dan volwassen daders van ontucht²². Zo krijgen minderjarige daders veel vaker dan volwassen daders een taakstraf²³ als zwaarste strafmodaliteit, en worden er omgekeerd weinig onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke vrijheidsstraffen opgelegd aan minderjarigen ten opzichte van volwassen daders.

17 Dat de rechter in een groot deel van de gevallen de geëiste strafmodaliteit volgt blijkt ook uit ander strafmaatonderzoek over andersoortige delicten. Zie Van Wingerde & Van de Bunt 2016, p. 21; Bosmans & Pemberton 2012, p. 23.

18 Dat een lichtere strafmodaliteit in de praktijk zwaarder kan uitpakken staat beschreven in [§2.3](#). Zo is een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van een dag korter, lichter, dan een gevangenisstraf van drie maanden waarvan een maand voorwaardelijk.

19 In 7% van de gevallen heeft de rechter een wetsartikel bewezen verklaard met een lagere strafbedreiging dan welke door het OM ten laste was gelegd. De feiten waarvan de rechter en de officier uitgaan verschillen in dat opzicht significant van elkaar. Marginal homogeneity test: $p=0,005$.

20 De bijkomende straffen zijn niet opgenomen in deze tabel. Uitsluitend de bijkomende straf beroepsverbod (art. 251 Sr) werd in twee zaken opgelegd. Deze wordt apart besproken in [§2.2.3](#).

21 $U=2,613$; $z=4,68$; $p<0,001$.

22 Mean rank jeugdstrafrecht= 42,62 | mean rank volwassenstrafrecht= 88,80.

23 Sinds 2014 geldt ook in het minderjarigenstrafrecht het taakstrafverbod. De bestudeerde vonnissen zijn echter uit de periode 2012-2013, in welke periode dit verbod nog niet gold. Het taakstrafverbod voor volwassenen werd eerder ingevoerd, namelijk in 2012.

Volwassenstrafrecht

Tabel 2.2 Zwaarst opgelegde hoofdstraf voor hands-on ontucht daders (2012-2013) berecht volgens het volwassenstrafrecht (N=140)²⁴

	Totaal	
	N	%
Geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf...		
... met taakstraf	1	1%
... met (deels) voorwaardelijke taakstraf met bijzondere voorwaarden	1	1%
... zonder taakstraf *	20	14%
Subtotaal geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf	22	16%
Deels voorwaardelijke gevangenisstraf...		
... met taakstraf	5	4%
... met bijzondere voorwaarden en een taakstraf	6	4%
... zonder taakstraf	13	9%
... met bijzondere voorwaarden, zonder taakstraf	34	24%
Subtotaal deels voorwaardelijke gevangenisstraf	58	41%
Geheel voorwaardelijke gevangenisstraf...		
... met taakstraf	17	12%
... met bijzondere voorwaarden en een taakstraf	26	19%
... zonder taakstraf	3	2%
... met bijzondere voorwaarden, zonder taakstraf	4	3%
Subtotaal geheel voorwaardelijke gevangenisstraf	50	36%
Geheel onvoorwaardelijke taakstraf	5	4%
Deels voorwaardelijke taakstraf...		
... met bijzondere voorwaarden	2	1%
... zonder bijzondere voorwaarden	1	1%
Geheel voorwaardelijke taakstraf	1	1%
Subtotaal taakstraf	9	6%
Schuldigverklaring zonder straf	1	1%
Totaal	140	100%

*Twee daders hebben naast een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf tevens TBS met dwangverpleging gekregen, en vier daders hebben TBS met voorwaarden opgelegd gekregen.

Bron: Veroordelende vonnissen ontucht 2012-2013.

Zoals zichtbaar is in de tabel legt de rechter aan de meeste pedoseksuele daders een deels voorwaardelijke of een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf op, vaak in combinatie met bijzondere voorwaarden.²⁵ De

24 De aantallen in deze tabel wijken af van de opgelegde strafmodaliteiten zoals weergegeven in Tabel 2.1. Dit komt doordat Tabel 2.1 uitgaat van de uitsluitend hands-on verdachten, terwijl deze tabel zich baseert op de voor uitsluitend hands-on ontucht veroordeelden.

25 De verschillende typen bijzondere voorwaarden worden verder besproken in §2.5.

zwaarste strafmodaliteit, te weten de geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf wordt aan minder dan één op de zes daders (16%) opgelegd. Wanneer wordt bekeken hoeveel volwassen daders die zijn veroordeeld voor ontucht met een kind een gevangenisstraf moeten uitzitten, dan is dit in totaal 57%. De resterende 43% van de volwassen daders hoeft in beginsel dus in het geheel niet de gevangenis in. In het eerste deel van dit onderzoek is al aan bod gekomen dat de daders uit dit onderzoek (zeer) ernstige zedendelicten hebben gepleegd. Bijna 90% van de bewezen seksuele handelingen valt in de zwaarste twee categorieën seksuele handelingen, en omvat binnendringen of aanraking van de naakte geslachtsdelen.²⁶ Bovendien worden deze vormen van ontucht met forse gevangenisstraffen van zes, acht respectievelijk twaalf jaar bedreigd. Het is dan ook opmerkelijk dat maar liefst 43% van de volwassen daders van één of meer van deze pedoseksuele delicten *geen* (onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke) gevangenisstraf krijgt.

Daders berecht binnen het jeugdstrafrecht

Tabel 2.3 Zwaarst opgelegde hoofdstraf voor hands-on ontucht daders (2012-2013) berecht volgens het jeugdstrafrecht (N=25)

	Totaal	
	N	%
Geheel onvoorwaardelijke jeugd detentie...		
... met bijzondere voorwaarden, zonder taakstraf*	1	4%
Subtotaal geheel onvoorwaardelijke jeugd detentie	1	4%
Deels voorwaardelijke jeugd detentie...		
... met bijzondere voorwaarden en een taakstraf	2	8%
Subtotaal deels voorwaardelijke jeugd detentie	2	8%
Geheel voorwaardelijke jeugd detentie...		
... met taakstraf	1	4%
... met bijzondere voorwaarden en een taakstraf	4	16%
... met bijzondere voorwaarden, zonder taakstraf	6	24%
Subtotaal geheel voorwaardelijke jeugd detentie	11	44%
Geheel onvoorwaardelijke taakstraf	2	8%
Deels voorwaardelijke taakstraf...		
... met bijzondere voorwaarden	2	8%
... zonder bijzondere voorwaarden	1	4%
Geheel voorwaardelijke taakstraf		
... met bijzondere voorwaarden	4	16%
... zonder bijzondere voorwaarden	1	4%
Subtotaal taakstraf	10	40%
Geheel onvoorwaardelijke PIJ	1	4%
Totaal	25	100%

*De dader heeft een geheel onvoorwaardelijke jeugd detentie gekregen in combinatie met een voorwaardelijke PIJ. De bijzondere voorwaarden zijn opgelegd in het kader van de voorwaardelijke PIJ.

Bron: Veroordelende vonnissen ontucht 2012-2013.

Zoals beschreven in de inleiding van deze subparagraaf krijgen minderjarige daders significant lichtere strafmodaliteiten dan daders berecht volgens het volwassenstrafrecht. Wanneer we kijken naar de opgelegde strafmodaliteiten aan minderjarigen die binnen het jeugdstrafrecht zijn veroordeeld voor ontucht, dan valt allereerst op dat 84% van hen geen vrijheidsbenemende straf of maatregel krijgt. Dit percentage valt uiteen in 44% van de minderjarigen die een geheel voorwaardelijke jeugd detentie krijgt, bijna altijd met bijzondere voorwaarden, en 40% die een taakstraf als zwaarste strafmodaliteit krijgt. Deze lichtere strafmodaliteiten zijn niet heel verwonderlijk, nu binnen het jeugdstrafrecht het pedagogisch karakter met als belangrijkste strafdoel speciale preventie het uitgangspunt vormt. Bovendien is het kader waarbinnen gestraft kan worden anders, met een lager algemeen strafmaximum dan binnen het volwassenstrafrecht. Het is dan ook verklaarbaar dat daders berecht binnen het jeugdstrafrecht voor dezelfde type delicten andere, en lichtere straffen krijgen.

Taakstrafverbod voor minderjarigen

Minderjarigen die een taakstraf als zwaarste strafmodaliteit krijgen voor het plegen van ontucht met een kind vormen met 40% een forse groep. Het is hierbij relevant om op te merken dat de bestudeerde vonnissen uitsluitend betrekking hebben op delicten gepleegd vóór de invoering van het taakstrafverbod voor minderjarigen. Met de invoering van het taakstrafverbod in 2014, voor minderjarigen geregeld in artikel 77ma Sr, is een taakstraf of leerstraf als zwaarste hoofdstraf niet meer mogelijk voor delicten met een strafbedreiging van zes jaar of meer, waarbij het delict een ernstige inbreuk op de lichamelijke integriteit van het slachtoffer ten gevolge heeft gehad.

Nu het taakstrafverbod voor minderjarigen uitsluitend geldt ten aanzien van delicten gepleegd na 1 april 2014 vallen de onderzochte vonnissen niet binnen dit bereik. Desalniettemin is het goed te realiseren dat de spreiding van straffen zoals weergegeven in [Tabel 2.3](#) in de komende jaren waarschijnlijk drastisch zal veranderen, nu een taakstraf als zwaarste hoofdstraf in beginsel niet meer tot de mogelijkheden behoort voor deze vormen van ontucht. Overigens verschilt artikel 77ma Sr (taakstrafverbod voor minderjarigen) van artikel 22b Sr (taakstrafverbod voor volwassenen) in die zin dat voor minderjarigen een taakstraf wel mag worden gecombineerd met een vrijheidsbenemende sanctie waarvan de rechter bepaalt dat deze in het geheel niet ten uitvoer gelegd hoeft te worden.²⁷ Wellicht zal het aandeel geheel voorwaardelijke jeugd detentie in combinatie met een taakstraf (thans 20%) als gevolg van de intrede van artikel 77ma Sr toenemen.

Eén op de acht minderjarige daders berecht binnen het jeugdstrafrecht krijgt een vrijheidsstraf die moet worden uitgezeten.²⁸ In 4% van de zaken betreft dit onvoorwaardelijke jeugd detentie, en in 8% gaat het om een deels voorwaardelijke jeugd detentie. Daders berecht binnen het volwassenstrafrecht krijgen vier keer zo vaak een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf en vijf keer zo vaak een deels voorwaardelijke vrijheidsstraf dan minderjarigen die veroordeeld worden voor soortgelijke zedendelicten. Dit is te verklaren vanuit de verschillende strafdoelen die gelden voor minderjarigen ten opzichte van volwassen daders, alsmede door het verschil in strafmaximum.

2.2.3 Beroepsverbod

Artikel 251 Sr maakt het mogelijk om bij veroordeling voor een aantal zedendelicten – waaronder de vier ontuchtartikelen waarop onderhavig onderzoek ziet – als bijkomende straf ontzetting uit het beroep op

²⁷ Cleiren, Crijns & Verpalen 2014, art. 77ma Sr, aant. 4.

²⁸ Daarnaast krijgt 4% (N=1) geheel onvoorwaardelijke PIJ en geen straf.

te leggen. De ontzetting is beperkt tot het beroep waarin het delict is begaan, en het begrip beroep veronderstelt een bezoldigde betrekking.²⁹ Uit deel 1 van dit onderzoek (Figuur 5.1) kwam reeds naar voren dat 10% (N=23) van alle slachtoffers uit het onderzoek was misbruikt door een dader die met kinderen werkte. In totaal gaat het om zestien daders die deze slachtoffers hebben misbruikt vanuit hun functie van docent, sportcoach, sportmasseur, gastouder, oppas, collega of baas een kind misbruikten. Aan twee van deze zestien daders (13%) legde de rechter een beroepsverbod op. Het betrof een lerares, tevens mentor, die een veertienjarige leerlinge gedurende vier maanden misbruikte³⁰ en een man die als bondschoach binnen de crossmotorsport gedurende drie jaar ontucht pleegde met twee pupillen³¹.³²

Hoewel niet in alle overige veertien zaken sprake zal zijn geweest van een ‘bezoldigde betrekking’ is het toch opmerkelijk dat zo sporadisch gebruik werd gemaakt van de mogelijkheid een beroepsverbod op te leggen. Een beroepsverbod werd in vijf zaken geëist door het OM.

Geëist beroepsverbod afgewezen

In drie zaken werd een beroepsverbod wel geëist, maar legde de rechter deze bijkomende straf niet op. De eerste zaak draaide om een man die werd veroordeeld voor het plegen van ontucht met zijn dochter en met een vriendin van zijn dochter.³³ Dit tweede slachtoffer was tevens de judopupil van de dader. Hoewel dit slachtoffer ten tijde van dit misbruik ook de pupil van de dader was, acht de rechtbank de relatie met diens beroep als judoleraar beperkt. Omdat de feiten niet (direct) zijn gepleegd binnen de uitoefening van zijn beroep als judoleraar, maar plaatsvonden tijdens een vakantie, legt de rechtbank geen beroepsverbod op.

Eind 2013 wordt een 29-jarige onderwijsassistent veroordeeld voor het misbruiken van een 14-jarige leerlinge. Het door het OM gevorderde beroepsverbod legt de Rechtbank Zeeland-West-Brabant niet op. Zij motiveert dit als volgt: ‘De rechtbank neemt evenwel het gevorderde contactverbod en beroepsverbod, als bijzondere voorwaarden bij de voorwaardelijke gevangenisstraf, niet over. De rechtbank heeft daarvoor in het bijzonder in aanmerking genomen dat verdachte het bewezenverklaarde heeft bekend en te kennen heeft gegeven in de eerste plaats het verwerpelijke karakter en ook de strafrechtelijke aspecten van zijn handelen in te zien. Hij heeft ter zitting oprecht spijt betuigd en lijkt van de gebeurtenis te hebben geleerd. Verdachte heeft in dit verband kenbaar gemaakt dat hij niet langer in het onderwijs werkzaam wil zijn en heeft in de afgelopen periode - na zijn ontslag bij [naam school, NR] – ook een andersoortige functie bekleed in het bedrijfsleven. [...] Voorts heeft de rechtbank in ogenschouw genomen dat er geen sprake is geweest van langdurig en stelselmatig seksueel misbruik, maar van een eenmalig voorval. De rechtbank vertrouwt er daarom op dat de druk van de voorwaardelijke gevangenisstraf voldoende beweegredenen voor verdachte zal zijn om niet opnieuw de fout in te gaan.’³⁴

29 Cleiren, Crijns & Verpalen (2014), art. 28 Sr aant. 6.

30 Rb. Den Haag 29 maart 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:BZ5880.

31 Rb. Utrecht 16 oktober 2012, ECLI:NL:RBUTR:2012:BY0213.

32 *Nationaal Rapporteur 2016*, p.21.

33 Rb. Oost-Nederland 25 januari 2013, ECLI:NL:RBONE:2013:BY9608.

34 Rb. Zeeland-West-Brabant 2 december 2013, 02-666507-12 (niet gepubliceerd).

Tot slot veroordeelt de Rechtbank Noord-Holland een 32-jarige docente voor het plegen van ontucht met een 14-jarige leerlinge. De rechtbank gaat niet mee in het door de officier van justitie geëiste beroepsverbod: 'De rechtbank zal verdachte geen beroepsverbod opleggen omdat uit de psychologische rapportage blijkt dat bij verdachte geen sprake is van pedoseksuele gevoelens. Verdachte heeft geen lesbevoegdheid en overigens is het een feit van algemene bekendheid dat tegenwoordig voor bijna alle betaalde en onbetaalde functies met kinderen een Verklaring Omtrent het Gedrag vereist is.'³⁵

In de laatste zaak betreft de rechtbank het feit dat de dader geen pedoseksuele gevoelens heeft in haar oordeel om geen beroepsverbod op te leggen. Dat iemand geen seksuele gevoelens heeft jegens kinderen zegt echter niets over het recidiverisico.

Het feit dat voor steeds meer beroepen waarin met kinderen wordt gewerkt, alsmede voor vrijwilligerswerk een Verklaring Omtrent het Gedrag wordt vereist, doet wel de vraag rijzen in hoeveel situaties het beroepsverbod nog toegevoegde waarde heeft. In ieder geval kan dit van toegevoegde waarde zijn wanneer de dader ten tijde van het vonnis nog werkzaam is met kinderen, aangezien er dan al een VOG verstrekt is vóór de veroordeling.³⁶ Ook voor beroepen waar de dader als zelfstandige kan werken vormt het beroepsverbod een duidelijke meerwaarde ten opzichte van de VOG.

2.3 De duur van de vrijheidsstraf

Bij onderzoek naar de bestraffing in ontuchtzaken is het niet alleen van belang te kijken naar de strafsoort, ook de hoogte van de straf is van belang. Zo is een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf weliswaar een zwaardere strafmodaliteit dan een taakstraf, maar wanneer de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf bijvoorbeeld slechts 1 dag bedraagt en de taakstraf 240 uur, dan zal de taakstraf door velen toch als een zwaardere straf worden gezien. Zoals uit §2.2 naar voren komt legt de rechter veel verschillende combinaties van straffen, maatregelen en bijzondere voorwaarden op. Hoe vergelijk je de ene straf met de andere? Hoe bepaal je welke straf zwaarder is dan de andere, en hoeveel zwaarder de ene straf is dan de andere, wanneer de strafsoort verschillend is?

De 'misdrijf-straf index'

Een methode om ongelijksoortige straffen qua zwaarte met elkaar te vergelijken is door de straffen om te zetten met behulp van de misdrijf-straf index. De misdrijf-straf index geeft een formule om verschillende strafsoorten qua zwaarte met elkaar te vergelijken. Zo staat in deze index 1 dag gevangenisstraf gelijk aan 2 uur taakstraf, alsmede aan een geldboete van €36.³⁷ In deze index wordt geen onderscheid gemaakt tussen voorwaardelijke of onvoorwaardelijke straffen.

35 Rb. Noord-Holland 9 december 2013, 15-706149-13 (niet gepubliceerd).

36 Een uitzondering hierop betreffen werknemers werkzaam in de kinderopvang. Voor hen geldt een continue VOG-screening. Voor meer informatie over de continue screening, zie de website van de Rijksoverheid, www.rijksoverheid.nl/documenten/richtlijnen/2013/02/18/handleiding-continue-screening-kinderopvang (geraadpleegd 6 juli 2016).

37 Beerthuizen e.a. 2015, p. 17.

De (inter)subjectieve beleving van de zwaarte van de betreffende strafvorm speelt hier dus geen rol.³⁸ Daarnaast zijn maatregelen en bijkomende straffen niet kwantificeerbaar met de standaardformule, waardoor hiervoor aanvullende regels gelden.³⁹ Bijzondere voorwaarden zijn niet opgenomen in de misdrijf-straf index.

Aan het vergelijken van ongelijkwaardige strafsoorten naar zwaarte van de straf kleven derhalve nogal wat haken en ogen. In dit onderzoek is er dan ook voor gekozen om uitsluitend de duur van het onvoorwaardelijke deel van de opgelegde vrijheidsstraffen verder te analyseren en te vergelijken. Hiermee worden alleen de eerste twee strafmodaliteiten nader bestudeerd. Samen vormen zij voor volwassen daders 57% van de opgelegde straffen.

2.3.1 Samenhang geëiste en opgelegde strafduur

Volwassenstrafrecht

Er is een sterk positief verband tussen de geëiste en opgelegde duur van het onvoorwaardelijk deel van de gevangenisstraf bij de verdachten en daders die volgens het volwassenstrafrecht worden berecht.⁴⁰ Dit betekent dat hoe langer de geëiste duur van de gevangenisstraf is, hoe langer de door de rechter opgelegde gevangenisstrafduur. Dit sterke verband zou verklaard kunnen worden doordat enerzijds sprake kan zijn van gedeelde normopvattingen tussen officier van justitie en de rechter ten aanzien van hands-on ontucht zaken, anderzijds is het mogelijk dat het OM reeds anticipeert op de uitspraak van de rechter. Een causale relatie (dus oorzaak-gevolg) tussen de strafeis en de strafoplegging lijkt zeer aannemelijk.⁴¹

Dit betekent niet dat de rechtbank de eis van het OM overneemt. De geëiste en opgelegde duur van de gevangenisstraf verschillen namelijk significant van elkaar. Van de daders waarbij zowel een gevangenisstraf is geëist als is opgelegd ($N=68$), eist het OM een significant langere straf dan de rechtbank oplegt.⁴² Dat de rechter in deze zaken een kortere (onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke) gevangenisstraf oplegt dan het OM eist, heeft mogelijk voor een deel te maken met het feit dat in 10% van de zaken het zwaarst bewezen feit juridisch gezien een lichter feit betreft dan het zwaarst (primaire) ten laste gelegde feit.⁴³

38 Beerthuizen e.a. 2015, p. 11.

39 Beerthuizen e.a. 2015, pp. 17-18.

40 $r_s(86) = 0,74; p < 0,001$.

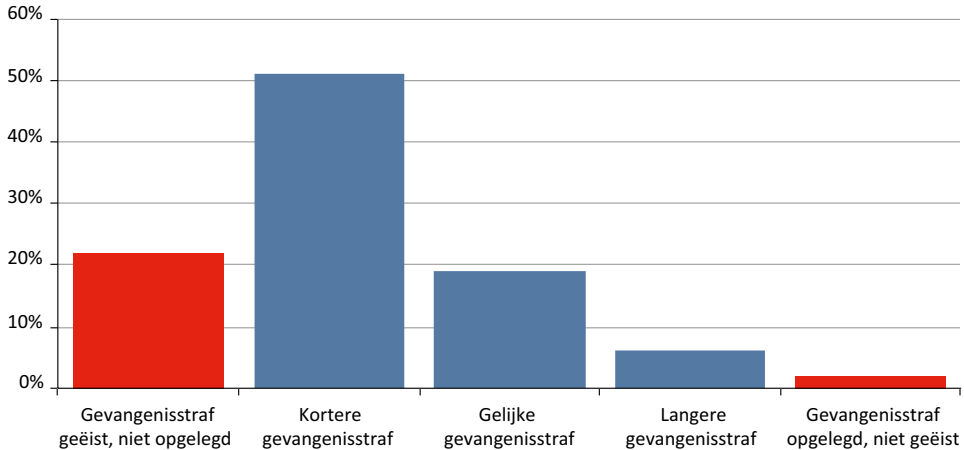
41 Niet alle waargenomen verbanden, de correlaties, rechtvaardigen de conclusie van een causaal verband tussen betrokken variabelen. In dit geval is een causaal verband echter zeer aannemelijk gezien 1) het sterke verband tussen eis en oplegging ($r_s(86) = 0,74$), 2) het gegeven dat de strafeis voor de strafoplegging uitgesproken wordt, 3) het feit dat vaker in de literatuur wordt benoemd dat de rechter de strafeis meeneemt in zijn overweging en 4) een spuriëuze relatie niet aannemelijk is zoals blijkt uit **Hoofdstuk 3** (de strafeis en de strafoplegging worden niet door dezelfde variabelen verklaard).

42 Wilcoxon signed-rank test: $z = -5,47; p < 0,001$. Het mediane verschil in de duur van de strafhoogte tussen de eis en de strafoplegging is 5 maanden (150 dagen). De mediane geëiste strafduur is ruim 10 maanden (302 dagen) en de mediane opgelegde strafduur is 8 maanden (240 dagen).

43 Marginal homogeneity test: $p = 0,005$.

Daarnaast zijn er nog twintig daders waarbij de rechter geen (onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke) gevangenisstraf heeft opgelegd, waar het OM dit wel heeft geëist.⁴⁴ In twee andere zaken heeft de rechter daarentegen wel een gevangenisstraf opgelegd waar het OM dit niet heeft geëist.

Figuur 2.1 De verhouding tussen de geëiste en opgelegde duur van de gevangenisstraf binnen het volwassenstrafrecht (N=90).

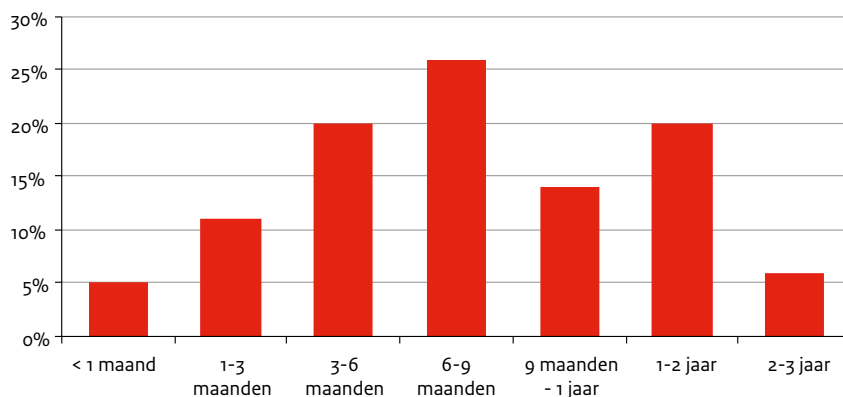
Bron: *Veroordelende vonnissen ontucht 2012-2013*.

Zoals blijkt uit Figuur 2.1 legt de rechter in de helft van de gevallen (51%) een kortere gevangenisstraf op dan door het OM is geëist.⁴⁵ Dit verschil varieert van vier dagen tot drie jaar korter. Soms legt de rechter juist een langere straf op dan door het OM werd geëist, maar dit lijken uitzonderingen: in vijf zaken legde de rechter een langere gevangenisstraf op dan geëist, en in twee zaken legde de rechter een gevangenisstraf op terwijl het OM dit niet had geëist⁴⁶. Tot slot legt de rechter in bijna één op de vijf gevallen (19%) een gevangenisstraf op die qua duur precies gelijk is aan de eis van het OM.

44 Van deze twintig zaken heeft het OM in alle gevallen een deels voorwaardelijke gevangenisstraf geëist. In achttien van deze zaken heeft de rechter een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd, één keer een taakstraf en één keer heeft de rechter de dader schuldig verklaard zonder oplegging van straf.

45 In 20 zaken legt de rechter geen (deels) (on)voorwaardelijke gevangenisstraf op waar het OM dit wel heeft geëist, en in 46 zaken legt de rechter wel een gevangenisstraf op maar valt deze lager uit dan de strafeis.

46 In een zaak vorderde het OM vrijspraak, maar kwam de rechtbank tot een veroordeling en legde een gevangenisstraf van vijftien maanden, waarvan negen voorwaardelijk op (Rb. Haarlem 20 augustus 2012, 15-710689-10 (niet gepubliceerd)). In de tweede zaak eiste het OM een taakstraf en een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf, en legde de rechter een taakstraf en een deels voorwaardelijke gevangenisstraf op (Rb. 's-Hertogenbosch 29 oktober 2012, ECLI:NL:RBSHE:2012:BY3404).

Figuur 2.2 Verschil tussen strafeis en strafoplegging uitgedrukt in duur van het onvoorwaardelijke deel van de gevangenisstraf (N=66).⁴⁷

Bron: *Veroordelende vonnissen ontucht 2012-2013*.

Bovenstaande figuur geeft weer hoeveel lager de rechter straft dan dat het OM eist. Het gaat hier om de 73% van de zaken uit [Figuur 2.1](#) waarin de rechter een kortere gevangenisstraf oplegde dan het OM had geëist (N=46), of in het geheel geen gevangenisstraf oplegde (N=20). Wanneer naar de verschillen tussen eis en oplegging wordt gekeken dan valt op dat deze in bijna tweederde van de gevallen substantieel zijn, met een verschil van zes maanden of langer. In 26% van de gevallen bedraagt het verschil tussen eis en oplegging zelfs meer dan een jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

Een straf die erg afwijkt van de eis, twee casussen

In 46 van de zaken waarin de opgelegde duur van de gevangenisstraf lager uitvalt dan de geëiste duur, varieert de afwijking tussen de vier dagen en drie jaar. In een vonnis van de Rechtbank Noord-Nederland viel de uiteindelijke onvoorwaardelijke gevangenisstraf drie jaar lager uit dan geëist. In deze zaak werd een vader veroordeeld voor het jarenlang seksueel misbruiken van zijn drie dochters. ‘Het misbruik vond zeer regelmatig, soms wel drie tot vier keer per week plaats. Bij de jongste dochter bestond het misbruik ook regelmatig uit geslachtsgemeenschap’⁴⁸, aldus de rechtbank in haar strafmotivering. De officier van justitie eist een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van zes jaar. De rechtbank, die alle ten laste gelegde feiten bewezen verklaart, komt tot een gevangenisstraf van vier jaar, waarvan een jaar voorwaardelijk met een proeftijd van drie jaar en bijzondere voorwaarden. Over het feit dat de rechtbank het gedeelte onvoorwaardelijke gevangenisstraf halveert ten opzichte van de eis van de officier van justitie oordeelt de rechtbank als volgt: ‘De rechtbank zal in het voordeel van verdachte rekening houden met zijn berouwvolle houding, het feit dat hij reeds hulp heeft gezocht voor zijn problemen en met het feit dat uit het verdachte betreffende Uittreksel Justitiële Documentatie [...] blijkt dat hij niet eerder voor een

47 Een maand is dertig dagen, een jaar is 365 dagen.

48 Rb. Noord-Nederland 22 januari 2013, ECLI:NL:RBNNE:2013:BY9090.

strafbaar feit is veroordeeld. Gelet hierop ziet de rechtbank aanleiding om bij de straftoemeting af te wijken van wat de officier van justitie heeft gevorderd.⁴⁹

In deze zaak kent de rechtbank zeer veel gewicht toe aan bovenstaande factoren, welke op zichzelf niet zo uniek zijn in zedenzaken. De meeste plegers van een zedendelict hebben een blanco strafblad, veel daders zijn lopende het strafrechtelijk traject al met behandeling gestart, en ook een berouwvolle houding is niet uitzonderlijk in dit soort zaken. In [Hoofdstuk 4](#) wordt nader ingegaan in de frequentie en wijze waarop deze factoren door de rechter genoemd worden in de strafmotivering.

Dat de rechter soms ook op een hogere straf kan uitkomen dan dat het Openbaar Ministerie eist, illustreert de volgende zaak. In 2013 veroordeelt de Rechtbank Den Haag een man die in de jaren '80 zijn dochter van haar achtste tot haar twaalfde jaar misbruikte (seksueel binnendringen, artikel 244 Sr). De officier van justitie eist in deze zaak een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van zes maanden. De rechtbank legt echter een straf op die drie keer zo hoog is, te weten achttien maanden onvoorwaardelijke gevangenisstraf. De rechtbank motiveert deze hogere straf als volgt: 'Naar het oordeel van de rechtbank komen de ernst van het bewezenverklaarde en de door de rechtbank in aanmerking genomen omstandigheden onvoldoende tot uitdrukking in de door de officier van justitie gevorderde straf, ook als rekening wordt gehouden met het inmiddels aanmerkelijke tijdsverloop. Gelet op de hiervoor vermelde omstandigheden en mede gelet op hetgeen in vergelijkbare gevallen wordt opgelegd, waarbij een gevangenisstraf van enkele jaren niet ongebruikelijk is, acht de rechtbank oplegging van een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van forse duur passend en geboden. De rechtbank zal dan ook de hierna te vermelden zwaardere straf opleggen dan door de officier van justitie gevorderd.'⁵⁰

Overigens is het in deze zaak opvallend dat de rechtbank verwijst naar het feit dat in vergelijkbare gevallen een gevangenisstraf van enkele jaren niet ongebruikelijk is. Hoewel het voor de hand ligt om op basis van de strafbedreiging van twaalf jaar te vooronderstellen dat een dergelijke straf niet ongebruikelijk is, wijst onderhavig onderzoek uit dat er een grote variatie is in straffen voor soortgelijke delicten, waarbij een gevangenisstraf van enkele jaren juist uitzonderlijk is. Van de 165 voor hands-on ontucht veroordeelde daders kregen er immers slechts twaalf (7%) een gevangenisstraf van twee jaar of langer (zie [Figuur 2.2](#)).

Jeugdstrafrecht

Van de verdachten berecht volgens het jeugdstrafrecht is slechts ten aanzien van drie verdachten een onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke jeugddetentie geëist. Dit aantal is te klein om de samenhang tussen de strafeis en strafoplegging te berekenen.

2.3.2 Opgelegde duur van de vrijheidsstraf

Zoals weergegeven in [Tabellen 2.2](#) en [2.3](#) zijn er 83 daders die een (gedeeltelijk) onvoorwaardelijke vrijheidsstraf moeten uitzitten vanwege het plegen van uitsluitend hands-on zedenfeiten ($N=80$ volwassenstrafrecht, $N=3$ jeugdstrafrecht). De duur van de vrijheidsbenemende straf loopt zeer uiteen, zowel voor de daders die binnen het jeugdstrafrecht zijn berecht als de daders berecht volgens het volwassenstrafrecht.

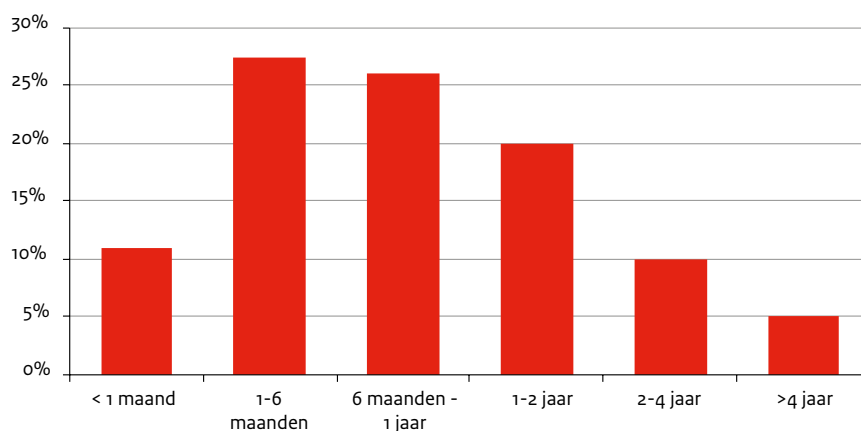
49 Rb. Noord-Nederland 22 januari 2013, ECLI:NL:RBNNE:2013:BY9090.

50 Rb. Den Haag 7 november 2013, 09-715845-12 (niet gepubliceerd).

Volwassenstrafrecht

De duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd aan daders die volgens het volwassenstrafrecht zijn berecht varieert van één dag tot een maximum van tien jaar. De gemiddelde duur van de straf is korter dan een jaar, namelijk 352 dagen ($SD=383,33$).⁵¹ Op gevangenisstraffen van korter dan een jaar is de regeling van voorwaardelijke invrijheidstelling niet van toepassing, hetgeen betekent dat deze daders hun gehele straf moeten uitzitten.⁵²

Gezien de zeer grote variëteit in de opgelegde straffen, geeft het gemiddelde onvoldoende inzicht in de diversiteit van de gevangenisduur. De mediaan is 240 dagen (8 maanden), hetgeen inhoudt dat 50% van de daders minder dan 240 dagen gevangenisstraf krijgt, en 50% van de daders meer. De precieze duur van de gevangenisstraf, is weergegeven in onderstaande figuur.

Figuur 2.3 Duur van het deel onvoorwaardelijke gevangenisstraf ($N=80$).⁵³

Bron: *Veroordelende vonnissen ontucht 2012-2013*.

In §2.2.2. kwam aan bod dat slechts ruim de helft van de volwassen daders terzake ontucht met een kind een vrijheidsbenemende straf krijgt (57%). Zoals blijkt uit bovenstaande figuur krijgt bijna twee derde van hen (65%) een straf die korter dan een jaar duurt, waarvan het grootste deel minder dan zes maanden gevangenisstraf krijgt. Dit is opvallend kort wanneer in ogeschouw wordt genomen dat het gaat om veroordelingen voor delicten die een strafbedreiging van zes tot twaalf jaar kennen. In de volgende hoofdstukken wordt nader geanalyseerd welke factoren van invloed zijn op de duur van de gevangenis-

51 De gemiddelde duur is berekend op basis van 79 daders. De dader met een maximum van tien jaar is verwijderd omdat deze als uitschieter de resultaten te veel vertekent.

52 Op daders die tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van een jaar of langer worden veroordeeld is de regeling van de voorwaardelijke invrijheidstelling wel van toepassing (art. 15 Sr) hetgeen betekent dat zij onder voorwaarden eerder vrijkomen. Daders met een gevangenisstraf tussen de één en twee jaar komen na een jaar plus een derde van het gedeelte boven het jaar voorwaardelijk vrij (art. 15 lid 1 Sr). Daders met een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van twee jaar of langer komen na twee derde van hun straf vrij (art. 15 lid 2 Sr). Voor daders aan wie een deels voorwaardelijke gevangenisstraf is opgelegd geldt de voorwaardelijke invrijheidstelling niet.

53 Een maand is dertig dagen, een jaar is 365 dagen.

straf (Hoofdstuk 3), alsmede de factoren die de rechter zelf expliciet benoemt in zijn strafmotivering (Hoofdstuk 4).

Jeugdstrafrecht

Van de drie minderjarige daders aan wie een (deels) (on) voorwaardelijke jeugddetentie werd opgelegd loopt het onvoorwaardelijke deel uiteen van 2 tot 117 dagen. Dat de vrijheidsbenemende straffen voor daders berecht met toepassing van het jeugdstrafrecht een stuk lager liggen dan bij daders berecht binnen het volwassenstrafrecht is goed verklaarbaar gelet op het lagere strafmaximum binnen het jeugdstrafrecht. Ook met het oog op het pedagogisch karakter van het jeugdstrafrecht ligt een lange vrijheidsbenemende straf voor een minderjarige dader niet snel voor de hand.

Gezien het kleine aantal minderjarige daders aan wie een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf werd opgelegd, kan niet statistisch getoetst worden of de opgelegde duur van de vrijheidsstraf verschilt ten opzichte van daders berecht binnen het volwassenstrafrecht.

Jeugddetentie aan minderjarige daders, drie zaken

Van de 25 minderjarige verdachten die volgens het jeugdstrafrecht werden berecht, legde de rechter aan drie van hen geheel onvoorwaardelijke ($N=1$) dan wel deels voorwaardelijke ($N=2$) jeugddetentie op. Om wat voor zaken ging dit?

De zwaarste straf werd opgelegd aan een destijds veertienjarige jongen die met zijn vinger in de vagina van een zevenjarig meisje drong.⁵⁴ De jongen had in de speeltuin een willekeurig meisje onder zijn arm gepakt en meegenomen naar zijn slaapkamer, waar hij haar vervolgens misbruikte. De Rechtbank Rotterdam oordeelde dat de jongen sterk verminderd toerekeningsvatbaar was. De jongen werd veroordeeld tot 117 dagen jeugddetentie en een voorwaardelijke PIJ, met een proeftijd van drie jaar.

De Rechtbank Haarlem veroordeelde in een andere zaak een dertienjarige jongen voor het anaal penetreren van twee jongens van acht respectievelijk negen jaar oud en het zich oraal laten bevredigen door één van de slachtoffers.⁵⁵ Ook in deze zaak oordeelde de rechter dat de dader sterk verminderd toerekeningsvatbaar was. Aan de jonge dader werd jeugddetentie voor de duur van 100 dagen, waarvan 56 dagen voorwaardelijk opgelegd, alsmede een leerstraf van 20 uur en een proeftijd van drie jaar.

Tot slot legde de Rechtbank Zeeland-West-Brabant jeugddetentie voor de duur van drie maanden en twee dagen, waarvan drie maanden voorwaardelijk op aan een vijftienjarige jongen die twee zusjes van acht en tien jaar oud had misbruikt.⁵⁶ Bij het oudste slachtoffer was sprake van binnendringen met zijn vinger in haar vagina en van een tongzoen. Het jongste slachtoffer was door de dader betast. Naast de deels voorwaardelijke jeugddetentie legde de rechter een werkstraf van 150 uur op alsmede bijzondere voorwaarden, waaronder een behandelverplichting, met een proeftijd van twee jaar.

54 Rb. Rotterdam 15 augustus 2013, 10-690161-13 (niet gepubliceerd).

55 Rb. Haarlem 22 november 2012, 15-750077-11 (niet gepubliceerd).

56 Rb. Zeeland-West-Brabant 24 april 2013, ECLI:NL:RBZWB:2013:3815.

2.4 Maatregelen

Naast een straf legde de rechter in een groot aantal zaken ook een maatregel op aan de dader. In de meeste gevallen ging het om een schadevergoedingsmaatregel ($N=100$), en in enkele gevallen om ter beschikking stelling (TBS) of plaatsing in een inrichting voor jeugdigen (PIJ). Aan drie daders werd de maatregel onttrekking aan het verkeer opgelegd.

2.4.1 TBS en PIJ

De maatregelen TBS en PIJ worden slechts sporadisch opgelegd. Van de 165 daders die werden veroordeeld voor uitsluitend hands-on ontucht, werd aan 8 daders (5%) een TBS- of PIJ-maatregel opgelegd. Van de 140 daders berecht volgens het volwassenstrafrecht ging het in twee gevallen om TBS met dwangverpleging, en in vier gevallen om TBS met voorwaarden. In alle zes gevallen werd de maatregel gecombineerd met een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf, zoals blijkt uit [Tabel 2.3](#).

Uit [Tabel 2.3](#) blijkt dat van de 25 daders berecht binnen het jeugdstrafrecht voor uitsluitend hands-on ontucht er twee een PIJ-maatregel kregen: één dader kreeg een geheel onvoorwaardelijke PIJ, zonder dat daar een straf aan was gekoppeld, de andere dader kreeg onvoorwaardelijke jeugddetentie in combinatie met een voorwaardelijke PIJ-maatregel.

2.4.2 De schadevergoedingsmaatregel

Een kind dat slachtoffer wordt van een zedendelict heeft in de meeste gevallen schade opgelopen. Deze schade kan materiëel van aard zijn, bijvoorbeeld omdat kleding is beschadigd tijdens het delict, of vanwege kosten voor therapie om de gebeurtenis te verwerken. Veel vaker is de schade (met name) immateriëel. Het gaat dan om psychische schade als gevolg van het delict. Wanneer het slachtoffer schade heeft geleden kan het in de strafzaak een vordering benadeelde partij indienen. Wanneer de rechtbank deze vordering toewijst moet de dader het toegewezen bedrag aan het slachtoffer betalen.

Van de 241 slachtoffers van ontucht dienden 134 (56%) er een vordering benadeelde partij in. Deze vorderingen hadden in ruim de helft van de gevallen ($N=71$; 56%) betrekking op zowel materiële als immateriële schade, in ruim een derde ($N=47$; 35%) ging het om uitsluitend immateriële schade. De rechter wees de vordering benadeelde partij in de meeste gevallen gedeeltelijk ($N=86$; 64%) of geheel ($N=37$; 28%) toe. Negen vorderingen werden niet ontvankelijk verklaard. Daarnaast wees de rechter in twee gevallen de vordering benadeelde partij af.

Vordering benadeelde partij afgewezen, twee zaken

In twee zaken wees de rechter de vordering benadeelde partij af. In de eerste zaak veroordeelde de Rechtbank Rotterdam een man die op zijn 25e meermalen gemeenschap had met een meisje van 14 jaar. In de strafmotivering valt te lezen dat het erop lijkt dat de seks plaatsvond met wederzijdse goedkeuring. Het slachtoffer dient een vordering tot vergoeding van immateriële schade in, voor een bedrag van 2750 euro. De rechtbank oordeelt: 'De vordering zal worden afgewezen nu, gelet op de inhoud van en de toelichting op de vordering, het verhandelde ter terechtzitting en de onderliggende dossierstukken, onvoldoende vast is komen te staan de be-

nadeelde partij als gevolg van het thans bewezen verklaarde feit rechtstreeks immateriële schade is toegebracht.⁵⁷

In een andere zaak waarin de vordering benadeelde partij werd afgewezen veroordeelde de Rechtbank Den Haag een jongen die op zijn veertiende zijn vijfjarige neefje had gepijpt en afgetrokken. Namens het slachtoffer wordt 1500 euro aan immateriële schadevergoeding gevorderd. De rechtbank oordeelt als volgt: ‘De rechtbank zal de vordering van de benadeelde partij afwijzen, aangezien de behandeling van de vordering een onevenredige belasting van het strafgeding oplevert. De rechtbank is van oordeel dat uit de aangifte en de overige verklaringen in het dossier, waaronder de bevindingen van de huisarts, niet is gebleken dat bij het slachtoffer sprake is van dusdanige geestelijke gevolgen naar aanleiding van het gebeurde, dat therapeutische behandeling is geboden. In hoeverre de schade aan de voorhuid van het slachtoffer kan worden toegerekend aan het ontuchtig handelen van de verdachte, behoeft een dermate nadere onderbouwing, dat vertraging en belasting van het strafgeding aan de orde is.’⁵⁸

Dat de behandeling een onevenredige belasting van het strafgeding oplevert is geen reden om de vordering af te wijzen: de vordering had om die reden niet-ontvankelijk kunnen worden verklaard op grond van artikel 361 lid 3 Sv, hetgeen het slachtoffer in staat had gesteld een vordering bij de civiele rechter in te dienen.

De rechter kan naast het toekennen van de vordering benadeelde partij ingevolge artikel 36f Sr tevens een schadevergoedingsmaatregel aan de dader opleggen. Voor slachtoffers van gewelds- en zedendelicten geldt daarbij de zogenoemde voorschotregeling.⁵⁹ Dankzij de voorschotregeling zijn slachtoffers van zedendelicten gegarandeerd van de uitkering van het door de rechter toegekende schadebedrag. Wanneer de dader verzaakt te betalen keert de Staat het bedrag uit aan het slachtoffer, en gaat vervolgens zelf achter de dader aan om het bedrag te innen. Op deze manier wordt het slachtoffer hiermee niet belast.

Van de 123 slachtoffers bij wie de rechter de vordering benadeelde partij gedeeltelijk of geheel toewees, legde zij in 120 gevallen tevens de schadevergoedingsmaatregel uit artikel 36f Sr op. Deze 120 schadevergoedingsmaatregelen hebben betrekking op 100 daders. Van de drie gevallen waarin de vordering benadeelde partij wel (gedeeltelijk of geheel) werd toegewezen, maar waarbij geen schadevergoedingsmaatregel werd opgelegd was in twee gevallen sprake van een dader jonger dan veertien jaar.⁶⁰ In één geval betrof het een vordering tot schadevergoeding van een jongen die misbruikt was door zijn vier jaar oudere broer. ‘Gelet op de persoonlijke omstandigheden van verdachte en de familiale relatie die hij heeft met het slachtoffer’ legt de rechter in deze zaak geen schadevergoedingsmaatregel op.⁶¹ Het is opmerkelijk dat deze omstandigheden een rol spelen bij de vraag of een schadevergoedingsmaatregel moet worden opgelegd. Of er sprake is van een familiale relatie tussen dader en slachtoffer is hierbij immers niet relevant. Evenmin is onduidelijk waarom persoonlijke omstandigheden een schadevergoedingsmaatregel in de weg zouden moeten staan. Als gevolg van de beslissing om geen schadevergoedingsmaat-

57 Rb. Rotterdam 8 juni 2012, 10-750205-10 (niet gepubliceerd).

58 Rb. Den Haag 3 oktober 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:18229.

59 Art. 36f lid 7 Sr jo. art. 1 Uitvoeringsbesluit voorschot schadevergoedingsmaatregel.

60 De schadevergoedingsmaatregel kan alleen worden opgelegd voor zover de minderjarige civielrechtelijk aansprakelijk is voor de door hem toegebrachte schade. Aansprakelijkheid is uitgesloten voor twaalf- en dertienjarige daders ingevolge art. 6:164 BW. Zie Cleiren, Crijns & Verpalen 2014, art. 77h Sr aant. 6 onder e.

61 Rb. Oost-Nederland 31 januari 2013, 07-651021-12 (niet gepubliceerd).

regel op te leggen wordt het slachtoffer zelf met de executie ervan belast. Als de dader niet betaalt blijft het slachtoffer met lege handen achter.

2.5 Bijzondere voorwaarden

Zoals blijkt uit §2.2.2 krijgt een substantieel deel van de daders een (deels) voorwaardelijke straf. Aan een (deels) voorwaardelijke straf kunnen naast algemene voorwaarden ingevolge artikel 14c lid 2 Sr ook bijzondere voorwaarden worden verbonden. In deze paragraaf wordt kort stilgestaan bij de door de rechter opgelegde bijzondere voorwaarden.⁶²

Volwassenstrafrecht

Van de 140 volwassen daders die zijn veroordeeld voor uitsluitend hands-on ontucht kregen er 113 een (deels) voorwaardelijke straf.⁶³ Bij 65% van hen ($N=73$) worden er bijzondere voorwaarden verbonden aan deze straf. Het vaakst legt de rechter een combinatie van controlerende en gedragsbeïnvloedende voorwaarden op ($N=48$; 66%). Meestal gaat het om een combinatie van reclasseringstoezicht (controlerende voorwaarde) en een behandeling voor zedendelinquenten (gedragsbeïnvloedende voorwaarde). Aan 31% ($N=21$)⁶⁴ van de volwassen daders aan wie bijzondere voorwaarden werden opgelegd, worden ook andere bijzondere voorwaarden dan controlerende en gedragsbeïnvloedende voorwaarden opgelegd. Het gaat in deze gevallen bijvoorbeeld om een locatieverbod of een contactverbod met het slachtoffer.

Bijzondere voorwaarden nader bekeken

Dat onder bijzondere voorwaarden een veelheid aan voorwaarden kan vallen illustreren onderstaande twee zaken.

De Rechtbank Zeeland-West-Brabant veroordeelt in 2013 een opa voor het misbruiken van zijn twee kleinzonen.⁶⁵ De rechtbank legt aan hem een taakstraf op van 240 uur en daarnaast een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf van zes maanden met een proeftijd van twee jaar. Aan de voorwaardelijke gevangenisstraf zijn bijzondere voorwaarden verbonden. De controlerende voorwaarde betreft reclasseringstoezicht; de verdachte moet zich houden aan de aanwijzingen van de reclassering en moet zich daar melden. De verdachte moet ook zijn behandeling voor seksueel grensoverschrijdend gedrag voortzetten, en medicatie die hij in het kader van zijn behandeling krijgt blijven nemen. Tot slot geldt er ook een contactverbod met de twee slachtoffers. Deze laatste voorwaarde valt in de categorie 'overige bijzondere voorwaarden'.

Aan een man die een meisje van haar negende tot haar twaalfde jaar misbruikte legt de Rechtbank Assen een gevangenisstraf van drie jaar op, waarvan een jaar voorwaardelijk met een proef-

62 Op de eis ten aanzien van de bijzondere voorwaarden wordt in dit rapport niet ingegaan.

63 Te weten: geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf met (deels voorwaardelijke) taakstraf: $N=1$ + deels voorwaardelijke gevangenisstraf: $N=58$ + geheel voorwaardelijke gevangenisstraf: $N=50$ + deels voorwaardelijke taakstraf: $N=3$ + geheel voorwaardelijke taakstraf: $N=1 = 113$. Zie Tabel 2.2.

64 Aan achttien daders werd een combinatie van controlerende, gedragsbeïnvloedende en overige voorwaarden opgelegd; aan één een combinatie van controlerende en overige voorwaarden, en aan twee daders werden alleen overige voorwaarden opgelegd.

65 Rb. Zeeland-West-Brabant 3 december 2013, 02-666148-12 (niet gepubliceerd).

tijd van drie jaar.⁶⁶ Aan het voorwaardelijk deel van de gevangenisstraf is een intensief behandeltraject verbonden, tot uitdrukking gebracht in diverse bijzondere voorwaarden. Zo moet de dader zich na de detentie laten opnemen in een forensische psychiatrische kliniek. Na die behandeling moet hij zich ambuland verder laten behandelen. Deze voorwaarden betreffen gedragsbeïnvloedende voorwaarden. De controlerende voorwaarde betreft het feit dat hij zich moet houden aan de aanwijzingen van de reclassering. Tot slot mag de dader geen contact opnemen met het slachtoffer of haar directe familieleden ('overige voorwaarden'). De officier van justitie had daarnaast ook gevorderd een locatiebod/-verbod op te leggen. De rechtbank gaat in deze eis niet mee op advies van de reclassering.

Bij dertien daders (18%) beval de rechtbank dat de bijzondere voorwaarden dadelijk uitvoerbaar zijn. De dadelijke uitvoerbaarheid is geregeld in artikel 14e Sr, welke bepaling op 1 april 2012 in werking trad. Met dadelijke uitvoerbaarheid wordt voorkomen dat een veroordeelde door het instellen van hoger beroep zich onttrekt aan het toezicht van justitie. Vereist is dat er 'ernstig rekening mee moet worden gehouden dat de veroordeelde wederom een misdrijf zal begaan dat gericht is tegen of gevaar veroorzaakt voor de onaantastbaarheid van het lichaam van een of meer personen' (artikel 14e lid 1 Sr).

Jeugdstrafrecht

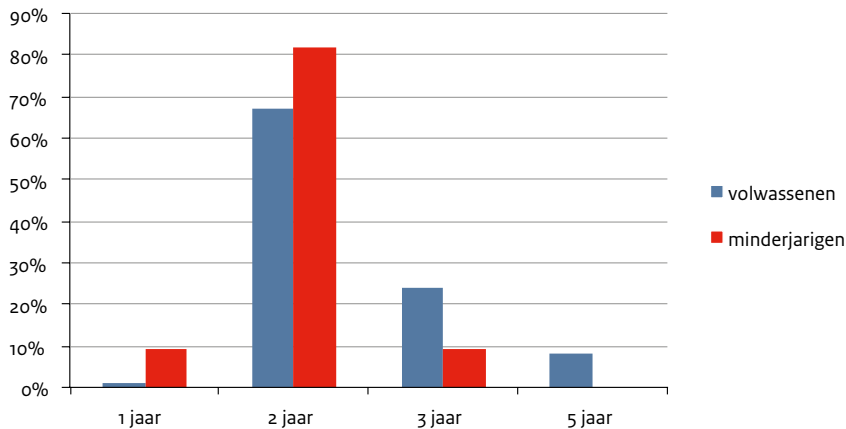
Van de 22 minderjarige daders aan wie de rechtbank een (deels) voorwaardelijke straf oplegde, verbond de rechtbank bij 19 (86%) van hen bijzondere voorwaarden (voor minderjarigen geregeld in artikel 77z Sr) aan de straf. In de meeste gevallen was – evenals bij de volwassen daders – sprake van een combinatie van controlerende en gedragsbeïnvloedende voorwaarden (N=12, 63% van de 19 daders). In vier gevallen (21% van de 19 daders) beval de rechter dat de bijzondere voorwaarden dadelijk uitvoerbaar waren (artikel 77za Sr).

2.5.1 Proeftijd

Bij een (deels) voorwaardelijke straf stelt de rechter een proeftijd vast. Tijdens de proeftijd gelden de algemene voorwaarden uit artikel 14c lid 1 Sr. Indien de rechter bijzondere voorwaarden heeft opgelegd dan gelden deze gedurende de proeftijd of gedurende een door de rechter bepaald deel van de proeftijd. Op grond van artikel 14b lid 2 Sr bedraagt de proeftijd voor daders berecht volgens het volwassenstrafrecht in beginsel maximaal drie jaar, en maximaal tien jaar indien er ernstig rekening mee moet worden gehouden dat de veroordeelde opnieuw een misdrijf zal begaan dat gericht is tegen of gevaar veroorzaakt voor de onaantastbaarheid van het lichaam van een of meer personen. De maximale proeftijd van tien jaar werd ingevoerd in 2012. Voor daders berecht vóór 1 oktober 2012 geldt een proeftijd van maximaal drie jaar.⁶⁷

66 Rb. Noord-Nederland 2 april 2013, 17-880421-12 (niet gepubliceerd).

67 Aangezien de verruiming van de proeftijd niet is aan te merken als een wijziging van wetgeving ten aanzien van de strafbaarstelling of strafbedreiging is onmiddellijke toepassing niet in strijd met het legaliteitsbeginsel. Zie HR 27 augustus 2013, ECLI:NL:HR:2013:493.

Figuur 2.4 Duur van de proeftijd voor daders die binnen het volwassenstrafrecht zijn berecht (N=113) en daders berecht binnen het jeugdstrafrecht (N=22).

Bron: *Veroordelende vonnissen ontucht 2012-2013*.

Zoals blijkt uit bovenstaande figuur werd aan de meeste daders met een (deels) voorwaardelijke straf een proeftijd van twee jaar opgelegd. De maximale proeftijd van tien jaar werd aan geen enkele dader van ontucht met een kind opgelegd. Wel kregen negen volwassen daders een proeftijd van vijf jaar. Het feit dat de rechter aan slechts enkele van de in 2012 en 2013 veroordeelde daders een proeftijd van meer dan drie jaar oplegde kan voor een deel verklaard worden door het feit dat deze wettelijke verruiming van de proeftijd slechts van toepassing was op ruim de helft van de bestudeerde zaken. Overigens springt hierbij één zaak in het oog: De Rechtbank Zutphen veroordeelde in juli 2012 een man die twee tienermeisjes had misbruikt tot een gevangenisstraf van 32 maanden waarvan 16 maanden voorwaardelijk, met een proeftijd van vijf jaar.⁶⁸ Hiertoe overweegt de rechtbank het volgende: ‘De rechtbank ziet echter aanleiding om een langere proeftijd dan gevorderd aan de bijzondere voorwaarden te verbinden, te weten van 5 jaar. De rechtbank acht deze langere proeftijd noodzakelijk, nu er (zonder behandeling en reclasseringstoezicht) ernstig rekening moet worden gehouden met het feit dat verdachte wederom dergelijke misdrijven zal begaan.’⁶⁹ Het feit dat op de datum van de uitspraak nog een maximale proeftijd van drie jaar gold is met deze uitspraak in tegenspraak.

De proeftijd bij daders berecht binnen het jeugdstrafrecht bedroeg in de meeste gevallen twee jaar. Dit is wettelijk gezien ook de maximale duur van de proeftijd binnen het jeugdstrafrecht (artikel 77y Sr). Opvallend is dat de rechter desondanks aan een minderjarige dader berecht binnen het jeugdstrafrecht, op vordering van de officier van justitie, een proeftijd van drie jaar oplegde.⁷⁰ Dit is boven het wettelijke maximum van twee jaar en lijkt daarmee strijdig met de wet.

68 Rb. Zutphen 11 juli 2012, 06-940325-11 (niet gepubliceerd).

69 Rb. Zutphen 11 juli 2012, 06-940325-11 (niet gepubliceerd).

70 Rb. Haarlem 22 november 2012, 15-750077-11 (niet gepubliceerd). Overigens kan in het kader van een voorwaardelijke PIJ-maatregel wel een proeftijd van drie jaar worden opgelegd. Dit was in een zaak het geval: Rb. Rotterdam 15 augustus 2013, 10-690161-13 (niet gepubliceerd).

2.6 Conclusie

De bestudeerde vonnissen hebben alle betrekking op het plegen van hands-on ontucht met een minderjarig slachtoffer. Uit deel 1 van dit onderzoek bleek reeds dat het in 89% van de zaken gaat om het aanraken van de geslachtsdelen en/of vaginaal, anaal of oraal binnendringen.⁷¹ De bewezenverklaarde feiten betreffen dus ernstige vormen van seksueel misbruik. De delicten worden dan ook bedreigd met forse vrijheidsstraffen, variërend van zes tot twaalf jaar gevangenisstraf.

Vaak geen gevangenisstraf

In de praktijk blijkt echter dat de maximale straffen bij lange na niet worden opgelegd. Sterker nog, 43% van de volwassen daders krijgt geen gevangenisstraf, maar een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf of taakstraf. Van de volwassen daders die wel de gevangenis in moeten, gaat het in de meeste gevallen om een deels voorwaardelijke gevangenisstraf. Aan een (deels) voorwaardelijke straf verbindt de rechter in tweederde van de gevallen bijzondere voorwaarden.

De opgelegde strafmodaliteiten verschillen van de door het OM geëiste straffen, maar deze verschillen zijn niet bijzonder groot. In driekwart van de zaken legt de rechter namelijk dezelfde strafmodaliteit op als door het OM werd geëist. In één op de vijf zaken kiest de rechter voor een lichtere strafmodaliteit. Het gaat dan voornamelijk om zaken waarbij het OM een deels voorwaardelijke gevangenisstraf eist en de rechter een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf oplegt.

Relatief korte gevangenisstraffen

Van de volwassen daders die een (deels voorwaardelijke of onvoorwaardelijke) gevangenisstraf moeten uitzitten valt de straf in de meeste gevallen fors lager uit dan wat wettelijk mogelijk is. De straffen variëren van één dag tot tien jaar gevangenisstraf, maar bij de meeste daders die een gevangenisstraf krijgen, duurt de gevangenisstraf (het onvoorwaardelijke deel) korter dan een jaar. Van alle volwassen daders die worden veroordeeld voor ontucht met een kind belandt slechts één op de vijf ($N=28$) een jaar of langer in de gevangenis.⁷² Gevangenisstraffen van vier jaar of langer komen enigszins in de buurt van de wettelijke strafmaxima, maar zijn zeldzaam; slechts 3% ($N=4$) van de volwassen daders krijgt een gevangenisstraf die de vier jaar te boven gaat.

Hoe langer de geëiste duur van de gevangenisstraf, hoe hoger de gevangenisstraf die de rechter oplegt. Maar net als bij de strafmodaliteit geldt ook hier dat sprake is van een significant verschil. Het OM eist substantieel langere gevangenisstraffen dan de rechtbank oplegt. In bijna driekwart van de gevallen legt de rechtbank een kortere gevangenisstraf op dan door het OM is geëist, of komt de rechter helemaal niet tot een gevangenisstraf. Het verschil tussen eis en oplegging is in tweederde van de gevallen zes maanden of langer, en in een kwart van de gevallen bedraagt het verschil tussen eis en oplegging een jaar of langer onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

⁷¹ Nationaal Rapporteur 2016, pp. 10-12.

⁷² Op daders die tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van een jaar of langer worden veroordeeld is de regeling van de voorwaardelijke invrijheidstelling van toepassing (art. 15 Sr) hetgeen betekent dat zij onder voorwaarden eerder vrijkomen. Daders met een gevangenisstraf tussen de een en twee jaar komen na een jaar plus een derde van het gedeelte boven het jaar voorwaardelijk vrij (art. 15 lid 1 Sr). Daders met een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van twee jaar of langer komen na twee derde van hun straf vrij (art. 15 lid 2 Sr). Voor daders aan wie een deels voorwaardelijke gevangenisstraf is opgelegd geldt de voorwaardelijke invrijheidstelling niet.

Minderjarige daders krijgen andere en lichtere straffen

Daders berecht volgens het jeugdstrafrecht plegen even ernstige seksuele handelingen als de volwassen daders uit het onderzoek.⁷³ Wel krijgen minderjarige daders berecht binnen het jeugdstrafrecht in de praktijk significant vaker een lichtere strafmodaliteit dan volwassen ontuchtplegers. Zo kreeg 84% van de minderjarige daders geen vrijheidsbenemende straf of maatregel. Aan hen werd geheel voorwaardelijke jeugddetentie (44%) of een taakstraf (40%) opgelegd. Met de invoering van het taakstrafverbod in het minderjarigenstrafrecht zijn taakstraffen als zwaarste strafmodaliteit tegenwoordig in beginsel niet meer mogelijk. Onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke jeugddetentie vormt de uitzondering bij minderjarigen. Dit is te verklaren vanuit de verschillende strafdoelen die gelden voor minderjarigen ten opzichte van volwassen daders, alsmede door het verschil in strafmaximum.

Beroepsverbod weinig toegepast

De rechter heeft naast de hoofdstraffen ook de mogelijkheid om aan ontuchtplegers een beroepsverbod op te leggen wanneer het delict in de beroepsuitoefening is gepleegd. Hoewel uit deel 1 van dit onderzoek blijkt dat één op de tien slachtoffers werd misbruikt door iemand die met kinderen werkte, legde de rechter aan slechts twee daders een beroepsverbod op. Een beroepsverbod heeft een duidelijke meerwaarde voor beroepen waarbij men als zelfstandige werkt, evenals in gevallen waarin de werkgever niet op de hoogte is van de veroordeling, bijvoorbeeld wanneer de dader geen gevangenisstraf krijgt. Het is dan ook opmerkelijk dat van deze – speciaal voor zedendelicten in het leven geroepen – bijkomende straf in de praktijk nauwelijks gebruik wordt gemaakt.

Vooruitblik

Hoewel de gepleegde ontuchtdelicten veel overeenkomsten vertonen wanneer wordt gekeken naar de aard van de gepleegde seksuele handelingen lopen de straffen zeer uiteen. Daarbij valt het op dat relatief weinig daders een (onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke) vrijheidsstraf krijgen en dat de duur van deze straf in de meeste gevallen kort is. De volgende twee hoofdstukken geven meer inzicht in de totstandkoming van de straffen. In **Hoofdstuk 3** wordt aan de hand van statistische modellen geanalyseerd welke factoren van invloed zijn op de variatie in straffen, waarna in **Hoofdstuk 4** een kwalitatieve analyse van de strafmotiveringen volgt.

---

73 Nationaal Rapporteur 2016, p. 15.

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is uiteengezet welke straffen het Openbaar Ministerie (OM) heeft geëist en de rechtbank heeft opgelegd aan daders van hands-on ontucht. De straffen voor soortgelijke delicten variëren van een taakstraf of geheel voorwaardelijke gevangenisstraf tot een langdurige onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Waarom legt de rechter aan de ene ontuchtpleger een gevangenisstraf op van enkele dagen, en aan de ander een gevangenisstraf van twee jaar?

In dit hoofdstuk wordt onderzocht welke juridische-, proces-, dader-, slachtoffer- en delictkenmerken de strafmodaliteit en de hoogte van de straf beïnvloeden, op basis van de beschikbare informatie uit de bestudeerde vonnissen. Zo wordt in dit hoofdstuk statistisch getoetst of onder meer de wettelijke strafbedreiging, de wettelijke strafverzwaringen, het strafrechtelijk verleden van de dader of het geslacht van de slachtoffers van invloed zijn op de geëiste en opgelegde straffen. Om de invloed van de verschillende factoren op de straf te kunnen onderzoeken is gekeken naar de groep hands-on ontucht daders die volgens het volwassenstrafrecht werd gestraft.¹ Op groepsniveau biedt dit hoofdstuk een antwoord op de vraag waarom sommige ontuchtplegers zwaarder en langer gestraft worden dan anderen. De resultaten hoeven echter niet direct te verklaren waarom in twee individuele zaken de ene dader drie maanden voorwaardelijk krijgt en de ander een gevangenisstraf van twee jaar.

In dit hoofdstuk wordt statistisch getoetst wat de invloed is van twaalf meetbare factoren op zowel de strafeis als de strafoplegging. Hierbij wordt eerst gekeken naar de invloed van deze factoren op de strafmodaliteit, en vervolgens op de duur van het onvoorwaardelijk deel van de gevangenisstraf. Een hiaat binnen dit onderzoek is dat de analyse over de opgelegde strafmodaliteit onvoldoende betrouwbaar bleek te zijn. Dit betekent dat dit hoofdstuk geen antwoord kan bieden op de vraag welke factoren een rol spelen bij de beslissing van de rechter om een bepaald type straf op te leggen.

Omdat er weinig bekend is over de invloed van factoren op de straf specifiek in ontuchtzaken, zijn de kwantitatieve analyses exploratief van aard. De factoren die objectief en meetbaar van invloed zijn op

---

¹ Van de 165 voor uitsluitend hands-on ontucht veroordeelde daders waren er 25 die volgens het jeugdstrafrecht zijn berecht (zie [Hoofdstuk 2](#)). Aangezien dit aantal zo klein is, is er voor gekozen om alleen de factoren te analyseren die van invloed zijn op de straftoemeting bij daders die berecht zijn volgens het volwassenstrafrecht.

de straf, hoeven niet noodzakelijkerwijs factoren te zijn die het OM en de rechter bewust en kenbaar meewegen in hun beslissing. Een beslissing komt immers voor een deel tot stand op basis van onbewuste denkprocessen.² De resultaten van deze statistische analyses sluiten dus niet noodzakelijkerwijs aan bij het beeld dat officieren van justitie en rechters zelf hebben van de invloed van bepaalde factoren op de straf. De bevindingen uit dit hoofdstuk kunnen dan ook bijdragen aan meer inzicht en bewustwording over de invloed van de gemeten factoren op straffen. Duidelijkheid over de straftoemeting is immers van belang voor de strafrechtspraktijk als geheel. Zo blijkt bijvoorbeeld dat enkele factoren een substantieel deel van de door de rechter opgelegde duur van de gevangenisstraf bepalen. De analyse laat onverlet dat naast de meetbare factoren die in dit onderzoek zijn meegenomen, ook andere, niet meetbare of niet in uit het vonnis herleidbare factoren een belangrijke rol kunnen spelen bij de totstandkoming van een strafeis of strafmaat. Niet alle feiten en omstandigheden van een strafzaak kunnen immers in een kwantitatief straftoemetingsonderzoek worden meegenomen. Deze beperking is (gedeeltelijk) ondervangen door in het volgende hoofdstuk in te gaan op de kenmerken die de rechter zelf, volgens de strafmotivering, belangrijk vindt bij het bepalen van de straf.

Uit het vorige hoofdstuk bleek al dat het sanctiekader voor daders berecht volgens het jeugdstrafrecht significant verschilt van diegenen die worden berecht volgens het volwassenstrafrecht. Vanwege de grote verschillen zijn de verdachten en daders die binnen het jeugdstrafrecht zijn berecht uitgesloten van de analyses die in dit hoofdstuk aan bod komen. En net als in [Hoofdstuk 2](#), zijn ook in dit hoofdstuk de verdachten en daders van één of meer andere (niet) zedengerelateerde delictenuitgesloten van de analyse.³

Opbouw hoofdstuk

In [§3.2](#) wordt uitgelegd hoe de onderzoeksmethode in elkaar steekt en welke factoren zijn betrokken in de analyse. In [§3.3](#) en [§3.4](#) wordt achtereenvolgend ingegaan op de invloed van deze factoren op de geëiste strafmodaliteit en de geëiste en opgelegde hoogte van het onvoorwaardelijk deel van de gevangenisstraf. Aangezien uit [Hoofdstuk 2](#) is gebleken dat de straf die het OM eist en die de rechtbank oplegt significant van elkaar verschillen⁴ kijkt dit hoofdstuk tevens of de factoren die van invloed zijn op de strafduur verschillend zijn voor de beslissing van het OM en de rechtbank. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de conclusie in [§3.5](#).

3.2 Onderzoeksmethode

Voor het onderzoek zijn diverse factoren geselecteerd die van invloed kunnen zijn op de beslissing van het OM en de rechtbank om een bepaalde straf te eisen dan wel op te leggen. Hierbij is een onderscheid gemaakt tussen factoren die de bandbreedte van de strafmaat bepalen (zoals de strafbedreiging) en

² Gommer 2007, p. 133. Deelen 2015, pp. 356-363.

³ In totaal zijn zeventien daders die naast hands-on ontucht feiten werden *veroordeeld* voor andere feiten uitgesloten van de analyse. Tevens zijn acht personen uitgesloten die naast hands-on ontucht feiten ook *verdacht* werden van overige zedenfeiten (verkrachting, aanranding en/of door giften of beloften van geld of goed ontucht plegen) en zes personen die *verdacht* werden van het plegen van andere feiten dan zedenfeiten.

⁴ Het OM eist zwaardere en langer durende gevangenisstraffen dan dat de rechtbank oplegt.

factoren die binnen deze bandbreedte van invloed zouden kunnen zijn op de hoogte van de straf (zoals de mate van toerekeningsvatbaarheid).

De selectie van factoren

Vele factoren kunnen de straf beïnvloeden. In de analyses is het aantal factoren waarvan de invloed is onderzocht op zowel de geëiste als de opgelegde straf beperkt tot twaalf. Daarnaast is voor de opgelegde duur van de gevangenisstraf de geëiste strafduur meegenomen als dertiende factor.

Ten eerste moet de factor op objectieve wijze vindbaar zijn in de bestudeerde vonnissen. Hierdoor is informatie over bijvoorbeeld de etnische achtergrond van de dader⁵ niet beschikbaar en is deze factor die de straf zou kunnen beïnvloeden niet meegenomen in het statistisch model. Een andere factor die in de literatuur wel wordt benoemd als strafmodaliteitbeïnvloedend, te weten het feit of de dader een baan heeft,⁶ kan om dezelfde reden niet worden meegenomen, nu over de aan- of afwezigheid van een baan in bijna geen enkel vonnis informatie is opgenomen.

Een tweede criterium is dat het moet gaan om kwantificeerbare (meetbare) factoren. Factoren die uit de literatuur als (bewust dan wel onbewust) strafmaatbeïnvloedend naar voren komen, zoals de verveelde of agressieve opstelling van de verdachte tijdens de rechtszitting,⁷ of het humeur van de rechter⁸, kunnen om die reden niet worden meegewogen omdat zij niet meetbaar zijn.

Een derde vereiste is dat per factor een bepaalde ondergrens in de verdeling moet worden gehaald om deze mee te kunnen nemen in de analyse. Bij een te scheve verdeling van een factor (in de ene groep zit bijvoorbeeld 94% van de daders, en in de andere groep slechts 6%), veroorzaakt de factor een numeriek probleem waardoor de statistische analyse niet uitgevoerd kan worden. Om die reden is bijvoorbeeld het geslacht van de dader niet meegenomen, omdat het aantal vrouwelijke daders te klein is om de invloed van die factor te kunnen berekenen.⁹ Hetzelfde geldt voor de zaken waarin sprake was van een poging of van medeplichtigheid.

Op basis van eerdere straftoemetingsonderzoeken zijn er dertien factoren geselecteerd die aan alle bovengenoemde drie criteria voldoen. Voor de indeling van de factoren is gekozen voor de indeling die

---

5 Uit eerder onderzoek blijkt dat de etniciteit van de dader van invloed is op de straftoematingsbeslissing. Zie bijvoorbeeld Wermink e.a. 2015; Wermink, de Keijser & Schuyt 2012; Van Wingerden & Wermink 2015; Steffensmeier, Ulmer & Kramer 1998.

6 Zie bijvoorbeeld Van Wingerden & Wermink 2015; en Van Wingerden, Moerings & van Wilsem 2011, p. 123.

7 De opstelling kan echter wel degelijk (onbewust) het oordeel van de rechter beïnvloeden. Zie Deelen 2015, p. 360. In §4.3.8 wordt ingegaan op hetgeen de rechter in zijn strafmotivering overweegt ten aanzien van de negatieve proceshouding van de verdachte.

8 Deelen 2015, p. 360.

9 Uit eerder onderzoek volgt dat het geslacht van de dader van invloed is op de straf. Zie hierover Wermink, de Keijser & Schuyt 2012, en van Wingerden & Wermink 2015 die onderzoeken beschrijven waaruit volgt dat een onvoorwaardelijke gevangenisstraf vaker wordt opgelegd aan mannen dan aan vrouwen, en dat de duur van de gevangenisstraf bij vrouwen korter is dan bij mannen. Zie ook Van Wingerden, Moerings & Van Wilsem 2011, p. 17; en Steffensmeier, Ulmer & Kramer 1998.

Van Wingerden en Nieuwbeerta hebben gebruikt bij hun kwantitatieve straftoemetingsonderzoek bij moordenaars,¹⁰ te weten juridische-, proces-, dader-, slachtoffer- en delictkenmerken.

Juridische kenmerken

De juridische kenmerken geven aan met welke wettelijke voorschriften het OM en de rechter in het concrete geval te maken hebben.¹¹ Wat is de juridische kwalificatie, en welk strafmaximum hoort hierbij? De vier onderzochte ontuchtdelicten worden bedreigd met een vrijheidsstraf van respectievelijk zes (artikel 247 en 249 lid 1 Sr), acht (artikel 245 Sr) en twaalf jaar (artikel 244 Sr). Deze strafmaxima kunnen met een derde worden verhoogd indien sprake is van een wettelijke strafverzwaringgrond. In de onderzochte vonnissen kwamen de wettelijke strafverzwaringgronden uit artikel 248 Sr, evenals de meerdaadse samenloop (art. 57 Sr) voor.¹² Samen bepalen deze drie factoren (strafbedreiging, strafverzwaring op grond van artikel 248 Sr en strafverzwaring op grond van artikel 57 Sr) in onderlinge samenhang de bandbreedte waarbinnen de rechter mag straffen. Het ligt voor de hand dat deze factoren van invloed zijn op de hoogte van de straf. De wettelijke strafverzwaringgrond relevante recidive (artikel 43a Sr) is niet als zodanig meegenomen in de analyse, omdat deze grond in geen van de bestudeerde vonnissen ten laste is gelegd. Zonder toepassing van artikel 43a Sr kan het strafplafond niet worden verhoogd. De vraag of het relevante strafblad van invloed is op de straf, is om die reden meegenomen als daderkenmerk.

1 Ten laste gelegde/bewezen wetsartikelen op basis van de hoogste strafbedreiging

Op basis van de hoogste strafbedreiging van het gronddelict is per dader gekeken naar het 'zwaarst' ten laste gelegde en bewezenverklaarde wetsartikel. Wanneer meerdere wetsartikelen ten laste zijn gelegd of bewezenverklaard, dan is het artikel met de hoogste strafbedreiging het uitgangspunt. Op basis van dit uitgangspunt geldt de volgende indeling:

- Twaalfjaarsfeit: artikel 244 Sr als zwaarste wetsartikel
- Achtjaarsfeit: artikel 245 Sr als zwaarste wetsartikel
- Zesjaarsfeit: artikel 247en/ of 249 lid 1 Sr als zwaarste wetsartikel

2 Meerdaadse samenloop (art. 57 Sr)

Ontucht blijft in veel gevallen niet bij een eenmalige gebeurtenis. Een dader kan een slachtoffer meerdere malen misbruiken, meerdere slachtoffers elk een keer, of meerdere slachtoffers meerdere keren. Deze situaties vallen onder de regeling van de meerdaadse samenloop, zoals geregeld in artikel 57 Sr. Op grond van lid 2 van deze bepaling kan de maximumstraf met een derde worden verhoogd wanneer sprake is van meerdaadse samenloop. Meerdaadse samenloop kent vier verschillende vormen.¹³ Meestal was in de onderzochte zaken sprake van de vormen 'conse-

10 Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010. Omdat er geen kwantitatieve strafmaatonderzoeken naar zedenzaken konden worden gevonden is voor de indeling van factoren gekozen voor dit onderzoek naar de straffen in moordzaken. De indeling van factoren in categoriën is eenvoudig toe te passen op andere delicten dan moord en doodslag.

11 Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p.13.

12 Alleen wettelijke strafmaatbeïnvloedende factoren die voldoende voorkwamen zijn in de analyse meegenomen. Zo kwam de wettelijke strafverlagende factor poging (artikel 45 Sr) in slechts vijf vonnissen voor, en medeplichtigheid (artikel 48 Sr) in twee vonnissen. De wettelijke strafverzwaringgrond in artikel 43a Sr (relevante recidive binnen vijf jaar) kwam in geen enkele zaak voor.

13 Te weten: simultaan meermalen hetzelfde delict, simultaan verschillende delicten, consecutief meermalen hetzelfde delict, en consecutief verschillende delicten. Zie Cleiren, Crijns & Verpalen 2014, art. 57 Sr aant. 1.

cutief meermalen hetzelfde delict¹⁴ en ‘consecutief verschillende delicten’¹⁵. Het ligt voor de hand dat een dader van wie bewezen wordt dat hij meerdere keren ontucht heeft gepleegd zwaarder wordt gestraft dan een dader die een keer één kind misbruikte.¹⁶ Meerdaadse samenloop komt deels overeen met de duur van het misbruik, aangezien eenmalig misbruik (geen meerdaadse samenloop) plaats heeft op één dag, terwijl meermalig misbruik (meerdaadse samenloop) in de meeste gevallen – maar niet noodzakelijkerwijs - plaatsvindt op meerdere dagen. Wanneer het misbruik op meerdere dagen plaatsvindt kan deze periode betrekking hebben op enkele dagen tot vele jaren. Hoe lang het misbruik heeft geduurd kan alleen achterhaald worden op basis van de duur van de ten laste gelegde of bewezen verklaarde periode, en kan niet worden vastgesteld aan de hand van de classificatie meerdaadse samenloop. Vandaar dat beide factoren apart zijn meegenomen (zie factor 9 voor de duur).

3 **Strafverzwaringsgronden uit artikel 248 Sr**

De strafverzwaringsgronden uit lid 1 (door twee of meer verenigde personen gepleegd) en lid 2 (ontucht met het eigen kind) van artikel 248 Sr leveren een wettelijke strafverzwaringsgrond van een derde bovenop het strafmaximum op wanneer een van deze gronden wordt bewezen verklaard. Het valt dus te verwachten dat in die gevallen de straf hoger uitvalt dan wanneer geen sprake is van deze wettelijke strafverzwaringsgronden.¹⁷

Bovengenoemde drie factoren bepalen het bereik waarbinnen de officier van justitie een straf kan eisen, en waarbinnen de rechter zijn straf mag bepalen. Binnen dat bereik spelen allerlei factoren een rol die van invloed zijn op de straf; de proces-, dader-, slachtoffer- en delictkenmerken.

Proceskenmerken

Proceskenmerken hebben betrekking op de omstandigheden van het strafproces. Zo kan het bijvoorbeeld gaan over de opstelling van de verdachte.¹⁸ Met de opstelling van de verdachte gedurende het proces is als volgt rekening gehouden:

4 **Ontkennen en bekennen**

Alle onderzochte vonnissen betreffen veroordelingen voor ontucht. In alle vonnissen heeft de rechter dus vastgesteld dat de dader het feit heeft gepleegd. Maakt het voor de bestraffing uit of de dader de feiten heeft bekend of deze blijft ontkennen? Zo ja, leidt bekennen tot een lagere

14 Hiervan is bijvoorbeeld sprake wanneer een vader zijn kind gedurende een jaar meermalen misbruikt waarbij steeds sprake is van binnendringen (art. 244 Sr), of wanneer een dader meerdere slachtoffers een of meermalen misbruikt en dit misbruik steeds onder dezelfde strafbepaling valt.

15 Hiervan is bijvoorbeeld sprake wanneer een vader zijn kind van haar elfde tot haar veertiende jaar meermalen misbruikt waarbij sprake is van binnendringen (art. 244 Sr en art. 245 Sr) of wanneer een dader meerdere slachtoffers een of meermalen misbruikt en dit misbruik onder verschillende strafbepalingen valt (bijv. zowel artikel 244 als 245 Sr).

16 Zie ook Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p. 14.

17 Zie §4.4.1 en §4.6.1 voor een kwalitatieve analyse van deze strafverzwaringsgronden in de strafmotivering.

18 Van Wingerden & Nieuwbeerta nemen tevens als proceskenmerk het arrondissement mee waar verdachte is berecht. Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p.14. De rechtbank staat altijd in het vonnis vermeld, en is een meetbare factor, maar kon desondanks niet als voorspeller worden opgenomen in het model. De vonnissen die zijn bestudeerd voor dit onderzoek betreffen de periode 2012-2013. Sinds de ‘Wet herziening gerechtelijke kaart’ die in 2013 in werking is getreden, bestaan er in plaats van achttien, nog maar elf rechtbanken. Om deze reden kon dit proceskenmerk niet als één factor meegenomen worden in de analyse en is daarom buiten beschouwing gelaten.

straf?¹⁹ En levert een volledige bekentenis dan een lagere straf op dan een gedeeltelijke? Om de invloed van bekennen op de straf te onderzoeken zijn de vonnissen ingedeeld in vier groepen: volledig bekennen, deels bekennen, geheel ontkennen en tot slot de vonnissen waarin geen informatie is opgenomen over be- of ontkennen.

Daderkenmerken

De persoon van de dader kan van invloed zijn op de straftoemeting (zie ook §4.3). Onder meer het strafrechtelijk verleden en de toerekeningsvatbaarheid van de verdachte kunnen een rol spelen.

5 Relevant strafblad

Het ligt voor de hand dat een dader die al eerder is veroordeeld voor een zedendelict een zwaardere straf krijgt dan iemand die nog geen zedendelict op zijn naam heeft staan.²⁰ De wet regelt dat de straf voor een dader die de afgelopen vijf jaar voor een soortgelijk delict werd veroordeeld met een derde kan worden verhoogd. Deze bepaling (art. 43a Sr) werd in geen van de onderzochte vonnissen ten laste gelegd. Toch bleek in een aantal vonnissen dat de dader reeds eerder was veroordeeld voor een zedendelict. Om te onderzoeken of die daders zwaarder gestraft worden dan daders die geen relevant strafblad hebben, is in de strafmotiveringen bekeken of daar informatie in stond over een eerdere zedenveroordeling van de dader.²¹ Daarbij zijn alle eerdere veroordelingen meegenomen, waarbij er dus geen beperking is aangebracht tot veroordelingen in de afgelopen vijf jaar.

6 Mate van toerekeningsvatbaarheid

Wanneer een dader verminderd toerekeningsvatbaar is, is sprake van een mindere mate van verwijtbaarheid, en daarmee minder schuld vergeleken met een volledig toerekeningsvatbare dader.²² Wanneer wordt uitgegaan van het adagium ‘straf naar mate van schuld’ ligt het voor de hand te vooronderstellen dat verminderd toerekeningsvatbare daders in beginsel lager gestraft worden dan volledig toerekeningsvatbare daders.²³ Uit onderzoek blijkt dat verminderde toerekeningsvatbaarheid in veel gevallen strafverlagend werkt, of reden is voor het opleggen van een maatregel, al dan niet in combinatie met straf.²⁴ Om te onderzoeken of deze factor een rol speelt bij de strafeis en strafoplegging in hands-on ontucht zaken, zijn de straffen van volledig toerekeningsvatbare daders vergeleken met de straffen van daders die (enigszins tot sterk) verminderd toerekeningsvatbaar werden geacht door de officier van justitie of de rechter.²⁵

19 Uit eerder straftoemetingsonderzoek blijkt dat ontkenkende daders langere gevangenisstraffen kregen. Zie Wermink 2014, p. 93.

20 Het is gebruikelijk om de aanwezigheid van een (relevant) strafblad als factor mee te nemen in straftoemetingsonderzoek. Zie bijvoorbeeld Wermink 2014, p. 65; Wermink, de Keijser & Schuyt 2012; en Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, pp. 14-17.

21 In §4.3.1 wordt besproken welke overwegingen de rechter in zijn strafmotivering wijdt aan relevante recidive.

22 Zie voor een uiteenzetting van mate van schuld en straf in zaken waarin sprake is van verminderde toerekeningsvatbaarheid Claessen & De Vocht 2012.

23 Dat dit toch niet noodzakelijk het geval is concludeerden Claessen & De Vocht 2012.

24 Schuyt 2010, p. 281.

25 In §4.3.3 wordt ingegaan op de kwalitatieve analyse van hetgeen de rechter in zijn strafmotivering overweegt ten aanzien van de toerekeningsvatbaarheid van de dader.

Slachtofferkenmerken

Hoewel er vanuit de literatuur wel enkele aanwijzingen zijn dat slachtofferkenmerken zoals geslacht en leeftijd van invloed kunnen zijn op de straf,²⁶ ligt het vanuit juridisch oogpunt niet voor de hand om aan te nemen dat dit in ontuchtzaken met minderjarige slachtoffers ook het geval is. Om dit te toetsen zijn twee slachtofferkenmerken meegenomen in de analyse.

7 **Leeftijd slachtoffer(s)**

Met het verschil in strafbedreiging tussen artikel 244 en 245 Sr heeft de wetgever tot uitdrukking gebracht dat binnendringen bij een kind jonger dan twaalf jaar een zwaarder delict met een hogere straf is dan binnendringen bij een kind dat twaalf jaar of ouder is. Is afgezien van dit onderscheid in strafbedreiging de leeftijd van het slachtoffer van invloed op de te eisen en op leggen straffen?²⁷ Wordt bijvoorbeeld een jong kind gezien als weerlozer en onschuldiger, hetgeen het verwijt aan het adres van de dader groter maakt en een zwaardere straf rechtvaardigt?²⁸ Bij de analyse is gekeken of de dader minimaal één slachtoffer jonger dan twaalf heeft misbruikt, of dat de dader uitsluitend één of meer slachtoffers van twaalf jaar en ouder heeft misbruikt.

8 **Geslacht slachtoffer(s)**

Uit Deel 1 van dit onderzoek volgt dat de meeste slachtoffers in de bestudeerde vonnissen meisjes zijn.²⁹ Heeft het geslacht van het slachtoffer invloed op de straf? Er zijn geen juridische argumenten om aan te nemen dat het geslacht van het slachtoffer de strafeis of strafmaat beïnvloedt. Mogelijk kunnen vrouwelijke slachtoffers als weerlozer worden beschouwd, hetgeen kan resulteren in een zwaardere straf.³⁰ Om dit te toetsen zijn vonnissen waarin sprake is van misbruik van minimaal één jongen vergeleken met vonnissen waarin de dader uitsluitend (één of meer) meisjes heeft misbruikt.

Delictkenmerken

Delictkenmerken hebben betrekking op de ernst van de omstandigheden. De modus operandi, de locus delicti en de relatie tussen dader en slachtoffer vallen hieronder.³¹ Onderstaande vier factoren zijn in deze analyse meegenomen nu deze objectief meetbaar waren en herleid konden worden uit de bestudeerde vonnissen.

9 **Duur van de periode waarbinnen het misbruik plaatsvond**

Leidt misbruik dat gedurende een jaar plaatsvond tot een hogere straf dan misbruik dat twee maanden duurde? Om de invloed van de duur van de misbruikperiode op de straf te analyseren, is per zaak bekeken wat de langste misbruikperiode per slachtoffer is.³² In zaken waarin sprake

26 Zie hierover Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p. 15.

27 In §4.2 wordt ingegaan op leeftijdsspecifieke gevolgen van seksueel geweld.

28 Zie hierover ook Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p. 15 en 17.

29 Nationaal Rapporteur 2016, p. 23.

30 Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p. 15.

31 Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p.15.

32 Zie §4.4.4 voor een kwalitatieve analyse van hetgeen de rechter in zijn strafmotivering oordeelt over de duur van het misbruik.

was van meerdere slachtoffers, is per slachtoffer de misbruikduur berekend,³³ en is op daderniveau alleen de langste misbruikperiode meegenomen in de analyse.

10 **Relatie slachtoffer(s)-dader**³⁴

Uit Deel 1 van dit onderzoek volgt dat de grote meerderheid van de slachtoffers werd misbruikt door iemand die zij kenden, en dat 36% van de slachtoffers werd misbruikt door een familielid.³⁵ Hiermee vormen familieleden de grootste groep. Heeft het feit dat het ging om misbruik van een familielid invloed op de straf?³⁶ En zo ja, op welke wijze? Puur op wettelijke gronden valt niet te verwachten dat bovenop de invloed van de strafverwaringsgrond uit artikel 248 lid 2 Sr (misbruik van het eigen kind), de relatie tussen dader en slachtoffer als zelfstandige factor van invloed is op de straf.³⁷ Om te beoordelen of deze hypothese klopt zijn de zaken waarin sprake was van misbruik van tenminste één familielid vergeleken met zaken waarin uitsluitend slachtoffers buiten de familie werden misbruikt.

Daarnaast zijn er nog twee factoren meegenomen waarvan specifiek in ontuchtzaken verwacht kan worden dat deze van invloed zijn op de straf. Deze factoren, het aantal slachtoffers en de aard van de seksuele handelingen, hebben betrekking op de ernst van de omstandigheden en kunnen daarom ook beschouwd worden als een delictkenmerk.

11 **Aantal ten laste gelegde/bewezen verklaarde slachtoffers**

Wordt een dader die twee kinderen misbruikt zwaarder gestraft dan een dader die één kind misbruikt? En zo ja, cumuleert de straf evenredig aan het aantal slachtoffers? Uit strafmaatonderzoek naar moord- en doodslagzaken blijkt dat het OM zwaarder eist en de rechter zwaarder oplegt als de dader meer dan één slachtoffer heeft gemaakt.³⁸ Het valt te verwachten dat het aantal slachtoffers een rol speelt in de strafeis en in de strafoplegging. Of dat ook daadwerkelijk zo is, wordt in de volgende paragrafen uitgewerkt.

33 Het is de einddatum van het laatst bewezenverklaarde feit voor een slachtoffer min de begindatum van het eerst bewezenverklaarde feit voor hetzelfde slachtoffer. Omdat een langere bewezenverklaarde periode ook betrekking kan hebben op éénmalig misbruik – bijvoorbeeld wanneer de exacte datum waarop het eenmalige misbruik plaatsvond niet kan worden vastgesteld – is in zaken waarin geen sprake was van meerdaadse samenloop (art. 57 Sr) maar waarbij de bewezenverklaarde periode langer was dan één dag, de misbruikperiode handmatig teruggebracht naar één dag. Bij eenmalig misbruik dat op een moment binnen een langere periode plaatsvond, is immers duidelijk dat dit misbruik maximaal een dag binnen die periode duurde.

34 Van Wingerden en Nieuwbeerta onderscheiden bij de delictkenmerken naast de modus operandi tevens het type moord en doodslag dat is gepleegd, zoals partnerdoding, kinderdoding of ouderdoding. Er is dus onder meer gekeken naar de relatie tussen slachtoffer en dader. Het ligt dan voor de hand om de relatie tussen slachtoffer en dader binnen hands-on ontucht zaken ook te beschouwen als een delictkenmerk.

35 *Nationaal Rapporteur 2016*, p.20.

36 Zie §4.6.1 voor een kwalitatieve uiteenzetting van de strafmotivering op dit punt.

37 Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p. 15 beschrijven dat de slachtoffer-daderrelatie en de daarmee samenhangende maatschappelijke onrust van invloed kan zijn op de hoogte van de straf. Uit hun onderzoek komt verder naar voren dat moord in de relationele sfeer (ouder-kind) lichter wordt bestraft. Zie Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p. 18.

38 Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, pp. 17 en 19.

12 Aard van de seksuele handeling

Zoals reeds uiteengezet in Deel 1 van dit onderzoek³⁹ zijn de ten laste gelegde en bewezen verklaarde seksuele handelingen ingedeeld in vier categorieën, naar de indeling uit de Richtlijn voor strafvordering seksueel misbruik minderjarigen van het College van procureurs-generaal.⁴⁰ In deze strafvorderingsrichtlijn – die nog niet bestond ten tijde van de onderzochte vonnissen – geldt dat naar gelang het misbruik onder een zwaardere categorie valt de bandbreedte waarbinnen het OM zijn strafeis vaststelt, een hogere onder- en bovengrens kent. Om te onderzoeken of de aard en ernst van de seksuele handelingen ook vóór de inwerkingtreding van de strafvorderingsrichtlijn al samenhang met de strafeis, en wellicht ook met de strafoplegging door de rechter, is per zaak bepaald wat de zwaarste ten laste gelegde, cq bewezen verklaarde seksuele handeling is.⁴¹ In de analyse zijn om statistische redenen uitsluitend de handelingen uit categorie 3 (aanraking geslachtsdelen en binnendringen anders dan met een geslachtsdeel) en categorie 4 (penetratie met geslachtsdeel)⁴² meegenomen.

Tot slot is bij de analyse van de opgelegde duur van de gevangenisstraf, als dertiende factor, tevens de geëiste strafdur opgenomen in het model.

De toepassing van de factoren in de analyse

In totaal zijn er dus twaalf factoren geïdentificeerd die van invloed kunnen zijn op zowel de strafeis als de opgelegde straf. Om de invloed van de factoren te onderzoeken zijn multivariabele regressieanalyses uitgevoerd voor de geëiste en de opgelegde strafmodaliteit en strafdur. Regressieanalyses zijn veelgebruikte statistische methoden bij kwantitatief straftoemingsonderzoek.⁴³

De statistische analyses zijn zodanig uitgevoerd dat de factoren die niet van invloed zijn automatisch worden geëlimineerd. Dit houdt in dat per onderzoeksvraag automatisch een model overblijft met de factoren die het beste de strafmodaliteit en de duur van de gevangenisstraf kunnen voorspellen⁴⁴. In dit hoofdstuk worden alleen de significante resultaten genoemd. Dit houdt in dat de kans dat deze resultaten op puur toeval berusten laag is (minder dan 5%). Voor meer informatie over de wijze waarop de statistische modellen tot stand zijn gekomen, zie Onderzoeksverantwoording B.1.4.

39 **Nationaal Rapporteur 2016**, pp. 10-11.

40 *Stcr.* 2015, 4052.

41 Wanneer in een zaak meerdere feiten, en meerdere seksuele handelingen zijn ten laste gelegd of bewezen verklaard, is alleen de zwaarste seksuele handeling meegenomen in de analyse.

42 Als zwaarst ten laste gelegde/bewezen verklaarde seksuele handeling categorie 1 (corrumpering en uitkleeden slachtoffer) en categorie 2 (aanraking met uitzondering van de naakte geslachtsdelen) komen zo weinig voor, dat de verdachten en daders met deze waardes uit statistische overwegingen zijn geclassificeerd als 'missing'. Bij elk van de handelingen geldt dat er zowel handelingen onder vallen die zijn uitgevoerd door de dader bij het slachtoffer, als door het slachtoffer bij de dader of bij een derde.

43 Zie bijvoorbeeld Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010; Van Wingerden, Moerings & Van Wilsem 2011; Wermink, De Keijser & Schuyt 2012; Wermink e.a. 2015.

44 Met behulp van een statistisch model kan men een voorspelling doen over een bepaald vraagstuk. In dit geval gaat het om de voorspelling welke factoren van invloed zijn op de straf. 'Voorspelling: een uitspraak over wat er naar verwachting in de toekomst zal gebeuren op basis van ervaringen uit het verleden of voorafgaande observatie'. Pearson Education, www.pearsoneducation.nl/burnsbush/Hoofdstuk%2019.ppt (geraadpleegd 22 maart 2016). De voorafgaande observaties zijn in dit geval de waardes van de daders op de factoren. Op basis van deze gegevens kan men de strafeis en strafoplegging voorspellen voor toekomstige verdachten/daders van hands-on ontucht.

Bij elk model zijn de verdachten en daders van andere feiten dan uitsluitend hands-on ontucht feiten verwijderd uit de analyse.

Dit hoofdstuk gaat eerst in op de factoren die de eis van het OM beïnvloeden, waarna vervolgens de factoren die de strafoplegging door de rechter beïnvloeden worden besproken. Aan het einde van het hoofdstuk is de invloed van elke factor in een overzichtelijke tabel terug te lezen (Tabel 3.1).

3.3 Strafmodaliteit

Deze paragraaf behandelt de factoren die de strafmodaliteit kunnen voorspellen. De hoofdstraffen die het OM heeft geëist en die de rechtbank heeft opgelegd, zijn evenals in Hoofdstuk 2 ingedeeld naar de zwaarte van de strafmodaliteit. Deze categorieën zijn als volgt (van zwaar naar licht):⁴⁵

- Een onvoorwaardelijke gevangenisstraf (al dan niet in combinatie met een taakstraf)
- Een deels voorwaardelijke gevangenisstraf (al dan niet in combinatie met een taakstraf)
- Een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf (al dan niet in combinatie met een taakstraf)
- Een onvoorwaardelijke of (deels) voorwaardelijke taakstraf⁴⁶

De zwaarste strafmodaliteit, de geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf is de referentiecategorie. Dit betekent dat de overige drie categorieën worden vergeleken met deze referentiecategorie. Een referentiecategorie wordt gekozen op basis van inhoudelijke gronden. In dit geval is de onvoorwaardelijke gevangenisstraf de zwaarst mogelijke strafmodaliteit die het OM kan eisen en de rechtbank kan opleggen. Een gevangenisstraf van drie jaar onvoorwaardelijk is immers zwaarder dan een gevangenisstraf van drie jaar, waarvan twee jaar voorwaardelijk, of dan een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf van drie jaar. Dat een onvoorwaardelijke gevangenisstraf de zwaarste strafmodaliteit is, betekent echter niet dat in individuele zaken deze strafmodaliteit ook altijd als zwaarste straf gepercipieerd wordt, dan wel dit feitelijk is. Zo zal een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van twee maanden als lichter worden gezien, en dat ook feitelijk zijn, dan een gevangenisstraf van twee jaar, waarvan een jaar voorwaardelijk. Door het maatwerk dat mogelijk is bij de bestrafing ontstaan oneindig veel varianten in onvoorwaardelijke en voorwaardelijke strafduur, hetgeen de straffen onderling moeilijk vergelijkbaar maakt. Bij het vergelijken van strafmodaliteiten is daarom van een versimpeld model uitgegaan, waarbij de zwaarste modaliteit – de onvoorwaardelijke gevangenisstraf – wordt vergeleken met de drie lichtere modaliteiten.

Deze paragraaf beoogt te achterhalen welke factoren zodanig van invloed zijn op de strafmodaliteit, dat zij de kans op een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf verhogen ten opzichte van een taakstraf, geheel voorwaardelijke gevangenisstraf of een deels voorwaardelijke gevangenisstraf. Hierbij kon, wegens statistische redenen, alleen gekeken worden naar de invloed van voornoemde kenmerken op de

45 De verdachten/daders waarbij vrijspraak, schuldigverklaring zonder straf of uitsluitend TBS/PIJ is geëist of opgelegd zijn uitgesloten van de analyse.

46 Met de inwerkingtreding van het zogenoemde taakstrafverbod (artikel 22b Sr) is het thans niet meer mogelijk om voor de onderzochte ontuchtartikelen een taakstraf als zwaarste hoofdstraf op te leggen. Dit taakstrafverbod geldt voor delicten gepleegd op of na 3 januari 2012. Een deel van de onderzochte vonnissen uit 2012 en 2013 had betrekking op delicten gepleegd vóór die datum.

geëiste strafmodaliteit. Kortom, welke factoren voorspellen de kans dat het OM de zwaarste strafmodaliteit eist, vergeleken met de 'lichtere' strafmodaliteiten? Deze paragraaf vergelijkt dus de drie 'lichtere' strafmodaliteiten met de zwaarste. De lichtere strafmodaliteiten zijn daarom onderling niet vergelijkbaar.

3.3.1 Geëiste strafmodaliteit

Van de 156 verdachten die zijn berecht volgens het volwassenstrafrecht, zijn er 129 die verdacht worden van uitsluitend seksueel geweld tegen kinderen. Uiteindelijk zijn de waardes van 112 verdachten meegenomen in de analyse.⁴⁷

3.3.1.1 De statistische toetsresultaten: welke factoren zijn van invloed op de beslissing van het OM?

Welke van de factoren zijn uiteindelijk van invloed op de beslissing van het OM om een bepaalde hoofdstraf te eisen? Zoals in de Onderzoeksmethode (§3.2) genoemd vindt tijdens het uitvoeren van de analyse een elimineerproces plaats, waarbij de factoren die niet significant van invloed zijn op de strafeis automatisch worden verwijderd.⁴⁸ Dit elimineerproces leidt tot een model dat een significant deel van de strafeis verklaart.⁴⁹ De zwaarst ten laste gelegde seksuele handeling⁵⁰, de hoogste strafbedreiging op basis van de wetsartikelen⁵¹, strafverzwaringsgronden uit artikel 248 Sr⁵² en het aantal slachtoffers dat vermeld staat op de tenlastelegging⁵³ hebben alle een significant hoofdeffect op de strafeis. Deze factoren zijn onafhankelijk van elkaar van invloed op de strafeis. Hierbij kan sprake zijn van een cumulatief effect: de kans dat het OM een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist stijgt wanneer bij een verdachte bijvoorbeeld niet alleen een specifieke seksuele handeling ten laste is gelegd, maar bijvoorbeeld ook nog artikel 248 Sr. Hoe het effect van deze vier factoren precies verloopt, komt in de volgende subparagraaf aan bod.

Zoals aan het begin van §3.3 is weergegeven, vergelijkt het model de geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf met de lichtere typen strafmodaliteiten. Wegens statistische redenen zijn de verdachten waarbij het OM een taakstraf als hoofdstraf heeft geëist ($N=4$) uitgesloten van de analyse. De statistische toetsresultaten van de geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf versus 1) de geheel voorwaardelijke gevangenisstraf en 2) de deels voorwaardelijke gevangenisstraf staan vermeld in Bijlage 2. Dit hoofdstuk gaat uitsluitend in op de overkoepelende resultaten; de factoren die significant de kans vergroten dat het OM een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist.

47 Het OM heeft bij één verdachte uitsluitend TBS geëist en bij één vrijspraak. Deze verdachten zijn uitgesloten van de analyse. Daarnaast worden verdachten om statistische redenen uitgesloten van de analyse wanneer zij op één voorspellende factor geen waarde hebben (bijvoorbeeld de leeftijd van het slachtoffer is onbekend). Dit uitsluiten gebeurt automatisch door het statistische analyseprogramma SPSS dat voor dit onderzoek is gebruikt.

48 De mate van toerekeningsvatbaarheid is wegens statistische redenen uitgesloten van de analyse. Bij slechts vier verdachten heeft het OM aangegeven dat de verdachte verminderd toerekeningsvatbaar is.

49 $\chi^2(16)=60,54$; $p<0,001$. Dit model is tot stand gekomen via een stepwise multinomial logistic regression (backward elimination).

50 $\chi^2(2)=13,27$; $p=0,001$.

51 $\chi^2(4)=19,18$; $p=0,001$.

52 $\chi^2(2)=10,18$; $p=0,006$.

53 $\chi^2(2)=7,66$; $p=0,022$.

3.3.1.2 De statistische toetsresultaten nader bekeken

Onderstaand figuur geeft schematisch weer op welke wijze de significante factoren (onbewust dan wel bewust) van invloed zijn op de beslissing van het OM om een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf te eisen.

Figuur 3.1 Factoren⁵⁴ die van invloed zijn op de geëiste strafmodaliteit (2012-2013).

Twee van de drie juridische kenmerken die de strafmaatbandbreedte bepalen blijken van invloed op de door het OM geëiste strafmodaliteit: de ten laste gelegde strafverzwaringen uit artikel 248 Sr en de op basis van de hoogste strafbedreiging ten laste gelegde wetsartikelen spelen een rol. Concreet vergroot de tenlastelegging van art. 244 Sr, een twaalfjaarsfeit, de kans dat het OM een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist in plaats van één van de lichtere strafmodaliteiten.⁵⁵ Hetzelfde effect is ook zichtbaar voor de zaken waarin één van de wettelijke strafverzwaringen uit artikel 248 Sr ten laste is gelegd. De meerdaadse samenloop (art. 57 Sr) daarentegen is niet van invloed op de geëiste strafmodaliteit. Dit is opmerkelijk, nu het voor de hand ligt dat wanneer een dader wordt veroordeeld voor het meermalen plegen van ontucht, hij zwaarder wordt gestraft dan een dader die eenmalig misbruik heeft gepleegd.⁵⁶

Daarnaast zijn de delictkenmerken waarvan verwacht werd dat zij specifiek voor hands-on ontucht feiten van invloed zouden zijn op de strafzwaarte ook daadwerkelijk van invloed. De zwaarst ten laste gelegde seksuele handeling categorie 4 (penetratie met geslachtsdeel)⁵⁷, en het aantal slachtoffers zoals

54 Het aantal slachtoffers speelt alleen een rol voor het OM bij het onderscheid geheel voorwaardelijke gevangenisstraf versus geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf, en niet bij het onderscheid deels voorwaardelijke gevangenisstraf versus geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

55 De artikelen 247 en 249 Sr onderscheiden alleen significant de kans op een geëiste geheel voorwaardelijke gevangenisstraf afgezet tegen de geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Dit onderscheid is niet gevonden bij de deels voorwaardelijke versus de geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

56 Zie ook Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p. 14.

57 Bij de seksuele gedragingen geldt dat er zowel handelingen onder vallen die zijn uitgevoerd door de dader bij het slachtoffer, als door het slachtoffer bij de dader of bij een derde.

vermeld op de tenlastelegging spelen een rol. Hoe meer slachtoffers een verdachte zou hebben misbruikt, hoe groter de kans dat het OM een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf oplegt.⁵⁸ Dat de zwaarte van de seksuele handeling de hoogte van de strafeis beïnvloedt sluit goed aan bij het uitgangspunt van het OM in haar strafvorderingsrichtlijn ontucht.⁵⁹ Deze strafvorderingsrichtlijn bestond nog niet ten tijde van de bestudeerde vonnissen, maar de analyse laat zien dat het uitgangspunt in de in 2015 in werking getreden richtlijn dat zwaardere seksuele handelingen zwaarder gestraft moeten worden ook al gold in 2012-2013. De analyse laat zien dat de overige twee delictkenmerken, de duur van de periode waarbinnen het misbruik plaatsvond en de relatie tussen dader en slachtoffer, niet van invloed zijn op beslissing van het OM om een bepaald type straf te eisen. De kans op een geëiste onvoorwaardelijke gevangenisstraf neemt dus niet toe wanneer een verdachte jarenlang misbruik zou hebben heeft gepleegd.

Zoals in de Onderzoeksmethode (§3.2) vermeld, zijn er twee daderkenmerken die in andere studies van invloed leken te zijn op de strafmaat: het hebben van een relevant strafblad en de mate van toerekeningsvatbaarheid. De mate van toerekeningsvatbaarheid kon wegens het kleine aantal volgens het OM verminderd toerekeningsvatbare verdachten niet worden meegenomen.⁶⁰ Het effect van toerekeningsvatbaarheid kon dus niet worden getoetst. Wat opvallend is, is dat de aanwezigheid van een relevant strafblad niet van invloed is op de geëiste strafmodaliteit. Als bij verdachte sprake is van een relevant strafblad, vergroot dit dus niet de kans dat het OM een onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist. Dit terwijl deze factor in de literatuur wel als relevante factor wordt aangewezen.⁶¹ Waarom dit bij de onderzochte zedenzaken anders ligt kan mogelijk worden verklaard vanuit de gedachte dat deze verdachten met een relevant strafblad bij een tweede veroordeling nog beter in de gaten moeten worden gehouden om nieuwe recidive te voorkomen. Een middel om dat te bereiken is door hen een (deels) voorwaardelijke gevangenisstraf op te leggen, waarmee het voorwaardelijk deel mogelijkheden geeft om toezicht en behandeling op te leggen teneinde nieuwe recidive wordt voorkomen.

Tot slot bleek geen van de drie proces- en slachtofferkenmerken van invloed te zijn op de keuze van het OM om een bepaald type hoofdstraf te eisen.

Het ligt voor de hand dat ook andere factoren die niet zijn meegenomen in de analyse van invloed zijn op de beslissing van het OM. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om de etniciteit van de dader, en het gegeven dat de dader een baan heeft of niet. Dergelijke informatie is niet opgenomen in de bestudeerde vonnissen dus kon daarom ook niet als meetbare factor opgenomen worden in het model. Het kan ook zijn dat niet-meetbare factoren van invloed zijn op de strafeis, zoals de persoon van de verdachte. In **Hoofdstuk 4** wordt beschreven of dergelijke niet-meetbare factoren in individuele zaken een rol spelen voor de rechter om een bepaalde straf op te leggen.

58 Dit geldt echter alleen voor de keuze tussen een geheel voorwaardelijke of een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf ($B=-1,66$; $Exp(B)=0,19$; $Wald \chi^2(1)=4,99$; $p=0,026$). Het aantal slachtoffers speelt geen rol bij de keuze tussen een deels voorwaardelijke of geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf.

59 *Start*, 2015, 4052.

60 Bij slechts vier verdachten heeft het OM aangegeven dat de verdachte verminderd toerekeningsvatbaar is.

61 Wermink 2014, p. 65; Wermink, de Keijser & Schuyt 2012; en Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, pp. 14-17. De studies waarnaar wordt verwezen gaan niet specifiek over zedenzaken.

3.3.2 Opgelegde strafmodaliteit

In §2.2.1 is weergegeven dat de door het OM geëiste en door de rechter opgelegde strafmodaliteit sterk met elkaar samenhangen.⁶² Het is dus aannemelijk dat de geëiste strafmodaliteit van invloed is op de opgelegde strafmodaliteit. Naast de twaalf in de Onderzoeksmethode (§3.2) genoemde factoren is daarom als extra factor de geëiste straf opgenomen in het model. Het model kon op basis van de dertien factoren echter niet op de juiste wijze geschat worden, waardoor de resultaten onvoldoende betrouwbaar zijn.⁶³

Dit betekent dat één van de onderzoeksvragen, namelijk welke factoren van invloed zijn op de opgelegde type straf, helaas niet beantwoord kan worden.

3.4 Strafduur

In voorgaande paragraaf is besproken welke factoren de strafmodaliteit beïnvloeden. De strafmodaliteit zegt echter niet per se iets over de zwaarte van de straf; een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van enkele dagen kan als lichter worden gepercipiëerd dan een taakstraf van 240 uur. Om meer inzicht te krijgen in factoren die de duur van de straf beïnvloeden, wordt in deze paragraaf stilgestaan bij de duur van het onvoorwaardelijke deel van de gevangenisstraf. Dit betekent dat in het model alleen vonnissen zijn meegenomen waarbij een deels voorwaardelijke of een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf is geëist of opgelegd. Waar sprake was van een deels voorwaardelijke gevangenisstraf, is alleen de duur van het onvoorwaardelijke deel meegenomen in de analyse. Dit is een gebruikelijke methode bij soortgelijke straftoemingsonderzoeken.⁶⁴

3.4.1 Geëiste strafd duur

In totaal eiste het OM bij 88 volwassen verdachten⁶⁵ een onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke gevangenisstraf. Uiteindelijk zijn de waardes van 80 verdachten meegenomen in de analyse.⁶⁶

3.4.1.1 De statistische toetsresultaten: welke factoren zijn van invloed op de beslissing van het OM?

Na het elimineerproces van factoren bestaat het model dat het beste de geëiste duur van de gevangenisstraf voorspelt uit vier factoren.^{67,68} De hoogste strafbedreiging op basis van de wetsartikelen⁶⁹, het aantal slachtoffers dat vermeld staat op de tenlastelegging⁷⁰, de duur van de ten laste gelegde misbruik-

62 $r_s(124) = 0,79; p < 0,001$.

63 Voor meer informatie, zie [Onderzoeksverantwoording B.1.4.1](#).

64 Zie onder meer Wermink e.a. 2015 en Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010.

65 Het gaat om verdachten van uitsluitend hands-on ontucht die volgens het volwassenstrafrecht zijn berecht.

66 Zodra een verdachte op één voorspellende factor geen waarde heeft (bijvoorbeeld de leeftijd van het slachtoffer is onbekend), wordt deze verdachte automatisch uitgesloten.

67 De mate van toerekeningsvatbaarheid is wegens statistische overwegingen uitgesloten; er waren slechts vier verdachten die blijkens het vonnis door het OM als verminderd toerekeningsvatbaar werden beschouwd.

68 $F(4,75) = 15,16; p < 0,001$. Dit model is tot stand gekomen via een stepwise multiple regression (backward elimination). Zie de [Onderzoeksverantwoording B.1.4.2](#) voor meer informatie over het model.

69 $B = -294,56; \beta = -0,40; p < 0,001$. Het 95% betrouwbaarheidsinterval is $[-426,28; -162,83]$.

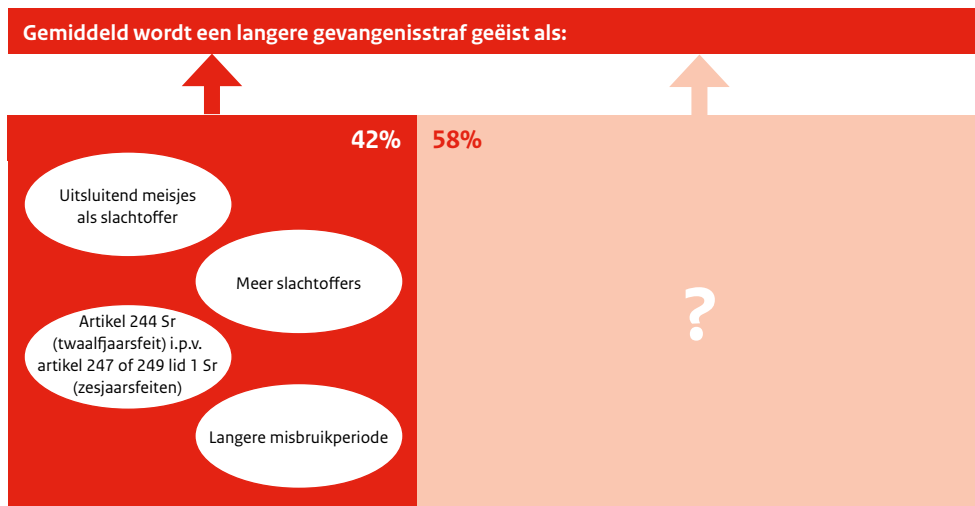
70 $B = 128,64; \beta = 0,33; p < 0,001$. Het 95% betrouwbaarheidsinterval is $[60,88; 196,40]$.

periode⁷¹ en het geslacht van de slachtoffers⁷² zijn alle significante voorspellers voor de duur van de geëiste gevangenisstraf. Net als bij de geëiste strafmodaliteit geldt ook hier dat de factoren onafhankelijk van elkaar van invloed zijn en dat er sprake kan zijn van een cumulatief effect.

De vier factoren voorspellen bijna de helft van de variatie in geëiste strafduur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf. In totaal verklaren ze 42% van de variatie in geëiste strafhoogte.⁷³

3.4.1.2 De statistische toetsresultaten nader bekijken

Onderstaande figuur geeft schematisch weer op welke wijze de significante factoren (onbewust dan wel bewust) van invloed zijn op de beslissing van het OM om een zwaardere straf te eisen.

Figuur 3.2 De factoren die van invloed zijn op de geëiste strafhoogte (2012-2013).

Het donkergekleurde deel geeft weer dat de factoren gezamenlijk 42% van de variatie in de geëiste strafhoogte verklaren.

Bij de strafeis blijkt slechts één van de drie juridische kenmerken van invloed op de duur van de geëiste gevangenisstraf. Alleen de factor 'bewezen wetsartikel op basis van de hoogste strafbedreiging' is significant van invloed. Gemiddeld genomen zal de geëiste strafduur hoger uitpakken als een twaalfjaarsfeit (art. 244 Sr) ten laste is gelegd, dan wanneer een zesjaarsfeit ten laste is gelegd (art. 247 of 249 lid 1 Sr). Dit is een voor de hand liggende uitkomst. Uit §3.3.1.2 komt bovendien naar voren dat de deze factor ook de geëiste strafmodaliteit beïnvloedt. Deze factor blijkt dus zeer belangrijk te zijn bij de totstandkoming van de strafeis.⁷⁴

71 $B=0,12; \beta=0,29; p=0,002$. Het 95% betrouwbaarheidsinterval is $[0,05;0,19]$.

72 $B=205,34; \beta=0,20; p=0,031$. Het 95% betrouwbaarheidsinterval is $[18,98;391,69]$.

73 $Adj. R^2=0,42$.

74 Daarbij moet worden opgemerkt dat er geen significante verschillen zijn voor de vergelijking tussen een twaalfjaarsfeit (art. 244 Sr) versus een achtjaarsfeit (art. 245 Sr).

Wel is opmerkelijk dat het ten laste leggen van wettelijke strafverzwaringen uit artikel 248 Sr of de meerdaadse samenloop uit artikel 57 Sr, welke beide een verhoging van het strafplafond met een derde met zich meebrengen, niet van invloed blijken te zijn op de geëiste strafduur. Het had voor de hand gelegen als deze factoren wel van invloed waren geweest op de duur van de geëiste gevangenisstraf: door wettelijke strafverzwaringen ten laste te leggen drukt het OM immers de grotere strafwaardigheid uit en wordt bij een bewezenverklaring van deze gronden het strafplafond substantieel verhoogd.

Een minder opmerkelijk resultaat is dat de gemiddelde strafeis hoger zal uitpakken voor verdachten naar gelang de periode waarbinnen het misbruik plaatsvond langer duurt, en/of als er meer slachtoffers staan vermeld op de tenlastelegging⁷⁵. Beide factoren zijn delictskenmerken. Langdurig misbruik en het maken van meerdere slachtoffers resulteert wat het OM betreft dus in gemiddeld langere gevangenisstraffen dan wanneer de verdachte één slachtoffer misbruikte, of wanneer het misbruik korter duurde. Uit §3.3.1.2 kwam reeds naar voren dat de factor ‘meerdere slachtoffers’ ook van invloed is op de door het OM geëiste strafmodaliteit. Wanneer sprake is van meerdere slachtoffers is de kans dus groter dat het OM een onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist en, wanneer een (deels) (on)voorwaardelijke gevangenisstraf daadwerkelijk is geëist is de duur van deze gevangenisstraf gemiddeld ook langer dan wanneer er sprake is van één slachtoffer. Dat deze factor zowel bij de geëiste modaliteit als op de duur van invloed is geeft aan dat deze factor (bewust dan wel onbewust) een prominente rol speelt bij de totstandkoming van de strafeis.

Een ander delictskenmerk, te weten de aard van de seksuele handeling, speelt bij de geëiste strafmodaliteit wel een rol, maar niet bij de strafduur. In de in 2015 in werking getreden strafvorderingsrichtlijn ontucht geldt het uitgangspunt dat hoe zwaarder de seksuele handelingen (in categorieën van ernst ingedeeld), hoe langer de geëiste gevangenisstraf.⁷⁶ Het valt te verwachten dat met de inwerkingtreding van deze strafvorderingsrichtlijn in 2015 de aard van de seksuele handelingen wel van invloed zal zijn op de geëiste duur van de gevangenisstraf.

Wanneer de in 2015 in werking getreden strafvorderingsrichtlijn ontucht nader wordt bestudeerd, dan valt op dat daarin het volgende is opgenomen: ‘In concreto betekent dit dat bij een slachtoffer onder de twaalf jaar de leeftijd van het slachtoffer meeweegt in de strafmaat, waarbij in de regel geldt: hoe jonger het slachtoffer, hoe hoger de strafeis.’⁷⁷ De leeftijd van het slachtoffer heeft in de bestudeerde vonnissen uit 2012 en 2013 echter geen effect op de duur van de geëiste gevangenisstraf (zie Figuur 3.2). Evenals bij de aard van de seksuele handelingen valt ook bij deze factor te verwachten dat de leeftijd van het slachtoffer bij nieuwere zaken de duur van de geëiste gevangenisstraf zal beïnvloeden.

Een ander slachtofferkenmerk, namelijk het geslacht van de slachtoffers, blijkt wel significant van invloed te zijn op de door het OM geëiste duur van de gevangenisstraf. Het OM eist gemiddeld genomen een langere straf wanneer de verdachte wordt verdacht van het misbruiken van uitsluitend meisjes dan wanneer de verdachte volgens de tenlastelegging minimaal één jongen heeft misbruikt. Een juridische

75 Ook uit het onderzoek van Van Wingerden & Nieuwebeerta uit 2010 (zie p. 19) bleek dat, wanneer er sprake was van meer dan één slachtoffer, het OM gemiddeld genomen een hogere gevangenisstraf eist.

76 *Stcr.* 2015, 4052.

77 *Stcr.* 2015, 4052, p. 5.

verklaring voor dit effect is niet voorhanden.⁷⁸ Dat het geslacht van slachtoffers een rol speelt in strafzaken is in ander onderzoek al eerder aangetoond. Uit onderzoek naar moord- en doodslag is namelijk gebleken dat het OM een zwaardere gevangenisstraf eist indien het slachtoffer een vrouw was.⁷⁹ Hierbij kan sprake zijn van stereotypering waarbij vrouwen als kwetsbaarder of weerlozer worden beschouwd dan mannen. Of, en zo ja, in hoeverre ook in ontuchtzaken met minderjarige slachtoffers sprake is van stereotypering is onbekend. Een goede verklaring voor het feit dat het geslacht van meisjesslachtoffers een verhogend effect heeft op de strafeis in ontuchtzaken is dan ook niet voorhanden.

Daderkenmerken (relevant strafblad en mate van toerekeningsvatbaarheid) noch proceskenmerken (ontkennen of bekennen) blijken de strafeis van het OM te beïnvloeden waar het gaat om de duur van de geëiste gevangenisstraf.

Naast de vier significante voorspellers zijn er ook nog andere factoren die van invloed zijn op de besissing van het OM. Immers blijft 58% van de variatie in geëiste strafhoogte nog onverklaard op basis van dit model. De opstelling van de verdachte, persoonlijke omstandigheden van de verdachte, de kans op herhaling, de gevolgen voor het slachtoffer, maatschappelijke onrust of andere factoren kunnen ook een rol spelen bij de totstandkoming van de strafeis. Deze factoren zijn in dit model niet meegenomen omdat zij niet meetbaar zijn, dan wel niet uit de vonnissen kunnen worden gehaald (zie §3.2).

3.4.2 Opgelegde strafduur

In totaal heeft de rechtbank aan tachtig daders⁸⁰ een onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke gevangenisstraf opgelegd. De waardes van 74 daders zijn meegenomen in de analyse.⁸¹ Aangezien uit §2.3.1 bleek dat de geëiste en opgelegde strafduur sterk met elkaar samenhangen, is tevens de geëiste strafhoogte als voorspellende factor meegenomen. Ook uit ander onderzoek blijkt dat de strafeis van de officier van justitie een belangrijk ankerpunt is voor de rechter bij zijn straftoemingsbeslissing.⁸²

78 Juridisch gezien is er een relevant verschil tussen binnendringen *bij* het slachtoffer of *door* het slachtoffer, waardoor onwenselijke verschillen ontstaan in de strafbedreiging voor daders afhankelijk van het geslacht van hun slachtoffers. Zie hiervoor *Nationaal Rapporteur 2016*, pp. 11-12. Theoretisch zou het effect van geslacht dan ook verklaard kunnen worden door de wetsartikelen die ten laste zijn gelegd (waarbij binnendringen een bestandsdeel is van het wetsartikel) en de seksuele handelingen (wel of niet binnendringen met een geslachtsdeel). Deze hypothese is getoetst door de interacties tussen het geslacht van de slachtoffers met 1) de seksuele handelingen en 2) de wetsartikelen op basis van de hoogste strafbedreiging op te nemen in het model. Hieruit bleek dat het significante effect van het geslacht van slachtoffers op de geëiste strafduur *niet* afhangt van de ten laste gelegde seksuele handelingen en de wetsartikelen. Waarom het OM langere gevangenisstraffen eist wanneer uitsluitend meisjes zijn misbruikt is dan ook onbekend.

79 Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p. 20.

80 Het gaat om daders van uitsluitend hands-on ontucht die volgens het volwassenstrafrecht zijn berecht.

81 Zodra een dader op één voorspellende factor geen waarde heeft (bijvoorbeeld de leeftijd van het slachtoffer is onbekend), wordt deze dader automatisch uitgesloten.

82 Van Wingerden, Moerings & Van Wilsem 2011, p. 102.

3.4.2.1 De statistische toetsresultaten: welke factoren zijn van invloed op de beslissing van de rechter?

Na het elimineerproces van factoren bestaat het model dat het beste de opgelegde duur van de gevangenisstraf voorspelt uit vier factoren.⁸³ De geëiste strafduur (in dagen)⁸⁴, de zwaarst bewezen seksuele handeling⁸⁵, de leeftijd van de slachtoffers⁸⁶ en het geslacht van de slachtoffers⁸⁷ zijn alle significante voorspellers voor de duur van de opgelegde gevangenisstraf. Van deze vier factoren is de geëiste strafduur het sterkst van invloed.

Deze vier factoren voorspellen een zeer groot deel van de duur van de gevangenisstraf. In totaal verklaren ze maar liefst 82% van de variatie in de strafhoogte.⁸⁸ Er is dan ook sprake van een zeer sterk verband.⁸⁹

3.4.2.2 De statistische toetsresultaten nader bekeken

Onderstaande figuur geeft schematisch weer op welke wijze de significante factoren (onbewust dan wel bewust) van invloed zijn op het oordeel van de rechter om een langere gevangenisstraf op te leggen.

Figuur 3.3 Factoren die van invloed zijn op de opgelegde strafhoogte (2012-2013).

Het donkergekleurde deel geeft weer dat de factoren gezamenlijk 82% van de variatie in de opgelegde strafhoogte verklaren.

De door het OM geëiste strafduur is zeer sterk van invloed op de door de rechter opgelegde strafduur. Hoe hoger de strafeis, hoe langer de gevangenisstraf die de rechter gemiddeld oplegt. Dit komt overeen

83 $F(5,68)=66,03; p<0,001$. Dit model is tot stand gekomen via een stepwise multiple regression (backward elimination).

84 $B=0,63; \beta=0,81; p<0,001$. Het 95% betrouwbaarheidsinterval is $[0,55; 0,72]$.

85 $B=134,96; \beta=0,17; p=0,005$. Het 95% betrouwbaarheidsinterval is $[43,11; 226,80]$.

86 $B=-153,94; \beta=-0,20; p=0,001$. Het 95% betrouwbaarheidsinterval is $[-239,59; -69,28]$.

87 $B=-122,21; \beta=-0,10; p=0,048$. Het 95% betrouwbaarheidsinterval is $[-243,46; -0,97]$.

88 $Adj. R^2=0,82$.

89 Universiteit Leiden, www.let.leidenuniv.nl/history/RES/stat/html/les10.html (geraadpleegd 25 juli 2016).

met de bevinding uit §2.3.1, waaruit al bleek dat een causale relatie tussen de duur van de geëiste en de opgelegde gevangenisstraf zeer aannemelijk is. Ook in de literatuur wordt bevestigd dat de strafeis een belangrijk ankerpunt is voor de rechter bij de straftoemettingsbeslissing.⁹⁰ De sterke invloed van de strafeis op de strafoplegging is dan ook geen verrassing.

Doordat de variatie in de geëiste duur van de gevangenisstraf voor een deel (42%) wordt verklaard door het geslacht van het slachtoffer, de duur van de misbruikperiode, het aantal slachtoffers en de strafbedreiging (zie §3.4.1), is het (goed) mogelijk dat deze vier factoren *via de strafeis* toch ook effect hebben op de opgelegde duur van de gevangenisstraf. Echter, het feit dat drie van de vier factoren in het voorspellende model⁹¹ geen aparte significante effecten laten zien op de strafoplegging, betekent dat deze factoren geen extra gewicht in de schaal leggen bij de opgelegde duur van de gevangenisstraf. Een uitzondering hierop is het geslacht van de slachtoffers. In eerste instantie lijkt het een verrassende uitkomst dat de rechter gemiddeld zwaarder straft in zaken waarin de dader minimaal één jongen heeft misbruikt. Maar aangezien in §3.4.1 al naar voren kwam dat het OM gemiddeld een langere gevangenisstraf eist bij uitsluitend meisjes als slachtoffers, lijkt het er op dat de rechter door juist zwaarder te straffen wanneer een jongen is misbruikt het effect van het geslacht van slachtoffers op de strafduur (onbewust dan wel bewust) opheft.

Het andere slachtofferkenmerk, de leeftijd van slachtoffers, is ook significant van invloed op de duur van de opgelegde gevangenisstraf. Gemiddeld genomen zal de rechter zwaarder straffen als minimaal één slachtoffer jonger is dan twaalf jaar. Hoewel de wetgever met het verschil in strafbedreiging tussen artikel 244 en 245 Sr tot uitdrukking heeft gebracht dat binnendringen bij een kind onder de twaalf jaar ernstiger is dan binnendringen bij een kind tussen de twaalf en zestien jaar,⁹² geldt een dergelijk onderscheid in strafbedreiging niet bij de andere twee onderzochte ontuchtartikelen (artikel 247 en 249 lid 1 Sr). Dat het voor de opgelegde duur van de gevangenisstraf wel uitmaakt hoe oud het jongste kind ten tijde van de start van het misbruik was, nog los van het artikel dat bewezen werd verklaard, geeft aan dat de leeftijd ook los van de strafbedreiging een rol speelt.

Ook de aard van de gepleegde seksuele handeling (een delictkenmerk) speelt een rol bij de strafhoogte. Gemiddeld legt de rechter een langere gevangenisstraf op wanneer sprake is van binnendringen met een geslachtsdeel.⁹³

Factoren die niet van invloed zijn

Opvallend is dat twee van de drie juridische kenmerken geen rol spelen bij de door de rechter opgelegde strafduur. De bewezenverklaring van wettelijke strafverzwaringgronden uit artikel 248 Sr blijkt vreemd genoeg, evenals de meerdaadse samenloop, niet van invloed op de duur van de gevangenisstraf. Beide gronden brengen een verhoging van het strafplafond met een derde met zich mee. Toch heeft de toepas-

90 Van Wingerden, Moerings & Van Wilsem 2011, p. 102.

91 Het model waarin tevens de geëiste strafduur is opgenomen als voorspellende factor.

92 Op binnendringen bij een kind onder de twaalf jaar staat een gevangenisstraf van twaalf jaar (artikel 244 Sr), terwijl op binnendringen bij een kind tussen de twaalf en zestien jaar een gevangenisstraf van acht jaar staat (artikel 245 Sr).

93 Bij de seksuele gedragingen geldt dat er zowel handelingen onder vallen die zijn uitgevoerd door de dader bij het slachtoffer, als door het slachtoffer bij de dader of bij een derde.

sing van deze gronden geen significant effect op de duur van de opgelegde gevangenisstraf. Dit is vanuit juridisch oogpunt opmerkelijk, een verklaring voor het uitblijven van dit effect is niet voorhanden.

Ook daderkenmerken blijken niet van invloed op de strafduur. Zo krijgen verminderd toerekeningsvatbare daders gemiddeld even lange gevangenisstraffen als daders aan wie het feit volledig kan worden toegerekend.⁹⁴ Dit is een opvallend resultaat met het oog op het uitgangspunt dat een dader aan wie het feit in mindere mate kan worden toegerekend ook minder schuld treft, hetgeen tot uitdrukking zou moeten komen in de strafmaat.⁹⁵ Ook maakt het voor de opgelegde strafduur op groepsniveau geen verschil of een dader al eerder werd veroordeeld voor een zedendelict of niet. De strafduur van beide groepen daders verschilt niet van elkaar⁹⁶, terwijl het de verwachting was dat een dader die nog niet eerder voor een zedendelict is veroordeeld lichter gestraft zou worden dan een dader die reeds één of meer zedendelicten op zijn naam heeft staan. Voor het uitblijven van dit effect is geen verklaring voorhanden.

Tot slot verklaren de vier significante voorspellers maar liefst 82% van de variatie in opgelegde strafhoogte, waarbij de geëiste strafduur het sterkst van invloed is. Het model is dus een zeer goede voorspeller van de opgelegde duur van de gevangenisstraf. Minder dan een vijfde van de variatie wordt verklaard door overige factoren. Dat is niet veel. Dit zijn factoren die niet zijn meegenomen in de analyse, bijvoorbeeld omdat ze niet meetbaar zijn. **Hoofdstuk 4** gaat verder in op de factoren welke de rechter zelf benoemt in zijn strafmotivering.

3.5 Conclusie

Uit **Hoofdstuk 2** bleek dat de straffen voor ontuchtplegers zeer uiteen lopen. Opvallend was dat relatief weinig daders een (onvoorwaardelijke of deels voorwaardelijke) vrijheidsstraf krijgen, en dat de duur van deze straf zeer uiteen loopt maar tegelijkertijd in de meeste gevallen kort is. Om meer inzicht te krijgen in de variatie in straffen, is in dit hoofdstuk op groepsniveau bekeken waarom sommige ontuchtplegers zwaarder en langer gestraft worden dan anderen. Hiertoe zijn twaalf juridische-, proces-, dader-, slachtoffer- en delictkenmerken geselecteerd die mogelijk van invloed zijn op de geëiste en opgelegde straf. De geëiste strafhoogte is meegenomen als dertiende voorspeller bij de opgelegde strafduur. Met deze factoren is onderzocht wat de statistiek ons vertelt over de straf.

Tabel 3.1 geeft overzichtelijk weer welke factoren wel en niet van invloed zijn op de geëiste strafmodaliteit en op de geëiste en opgelegde strafduur. De rechter en het OM zijn zich niet noodzakelijkerwijs bewust van de factoren die significant van invloed blijken te zijn op de geëiste en opgelegde straf. Dit statistische deel van het straftoematingsonderzoek geeft dan ook inzicht in (mogelijk) onbewuste denken en beslisprocessen.

94 Wanneer gecontroleerd wordt voor de invloed van de overige voorspellende factoren in het model.

95 Dat het adagium 'straf naar mate van schuld' in de praktijk niet noodzakelijkerwijs zo uitpakt concludeerden Claessen & De Vocht 2012 al eerder. Schuyt 2010, p. 281 concludeert juist wel dat verminderde toerekeningsvatbaarheid in veel gevallen strafverlagend werkt.

96 Wanneer gecontroleerd wordt voor de invloed van de overige voorspellende factoren in het model.

Tabel 3.1 Overzicht factoren die significant van invloed zijn op de strafmodaliteit en strafduur (2012-2013)

	Geëiste strafmodaliteit	Geëiste strafduur	Opgelegde strafduur
<i>Juridische kenmerken</i>			
Strafbedreiging	✓	✓	X
Meerdaadse samenloop art. 57 Sr	X	X	X
Strafverzwaringsgronden art. 248 Sr	✓	X	X
<i>Proceskenmerken</i>			
Feiten bekennen/ontkennen	X	X	X
Geëiste strafduur	n.v.t.	n.v.t.	✓
<i>Daderkenmerken</i>			
Relevant strafblad	X	X	X
Toerekeningsvatbaarheid	n.v.t.	n.v.t.	X
<i>Slachtofferkenmerken</i>			
Leeftijd slachtoffers	X	X	✓
Geslacht slachtoffers	X	✓	✓
<i>Delictkenmerken</i>			
Duur misbruikperiode	X	✓	X
Relatie slachtoffer-dader	X	X	X
Aantal slachtoffers	✓	✓	X
Aard seksuele handeling	✓	X	✓

✓: de factor is significant van invloed

X: de factor is niet significant van invloed

N.v.t.: de factor kon niet worden meegenomen in de berekening

Factoren die van invloed zijn op de opgelegde strafduur

Uit de statistische analyse komt naar voren dat vier factoren van invloed zijn op de door de rechter opgelegde strafduur. Gezamenlijk verklaren zij maar liefst 82% van de variatie in de opgelegde strafduur. Waarom de ene dader een gevangenisstraf krijgt van een maand, en de ander van drie jaar, wordt voor een groot deel verklaard door de geëiste strafduur, de aard van de seksuele handeling, en het geslacht en de leeftijd van de slachtoffers. Gemiddeld straft de rechter langer als de dader minimaal één slachtoffer onder de twaalf jaar heeft misbruikt. Ook straft de rechter zwaarder als sprake is van de zwaarste categorie seksuele handelingen, te weten penetratie met een geslachtsdeel. De geëiste strafduur legt het meeste gewicht in de schaal waar het gaat om de door de rechter opgelegde gevangenisstraf. Het is geen verrassing dat de strafeis zo sterk van invloed is. In het vorige hoofdstuk kwam immers al naar voren dat er sprake was van een sterke samenhang, en ook in de literatuur wordt genoemd dat de strafeis een belangrijk ankerpunt is voor de rechter bij de straftoemtingsbeslissing. Dat het geslacht van de slachtoffers van invloed blijkt op de door de rechter opgelegde straf lijkt opmerkelijk. Maar waarschijnlijk kent de rechter (onbewust?) extra gewicht toe aan de zaken waarin de dader minimaal één jongen heeft misbruikt. Hiermee wordt het effect dat meisjes als slachtoffers hebben op de strafeis gecompenseerd.

Factoren die niet van invloed zijn

Minstens even opvallend is dat een aantal factoren, waarvan verwacht kan worden dat deze de strafduur beïnvloeden, niet van invloed blijken te zijn. Zo zijn de wettelijke strafverzwarringsgronden (artikel 248 Sr) evenmin als de meerdaadse samenloop (artikel 57 Sr) niet van invloed op de duur van de gevangenisstraf. Hetzelfde geldt voor de onderzochte daderkenmerken; voor de strafhoogte maakt het niet uit of de dader al eerder werd veroordeeld voor een zedendelict of niet. Ook zijn er op groepsniveau geen verschillen in strafduur tussen verminderd toerekeningsvatbare daders en daders aan wie het feit volledig kon worden toegerekend. Daarnaast maakt het voor de strafduur niet uit of de dader bekend of ontkent.⁹⁷

Vooruitblik

Dit kwantitatieve hoofdstuk biedt inzicht in de factoren die van invloed zijn op de strafeis van het OM en de door de rechter opgelegde duur van de gevangenisstraf. Van de invloed van de factoren die als significante voorspellers uit het model naar voren komen zijn OM en rechter zich niet noodzakelijkerwijs bewust. In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op hetgeen de rechter kenbaar overweegt in zijn strafmotivering. Welke factoren noemt de rechter, en welk gewicht kent hij hieraan toe? Komen de factoren die de rechter in zijn strafmotivering noemt overeen met de factoren die volgens de statistische analyse uit dit hoofdstuk van invloed zijn? Of noemt de rechter hele andere factoren in zijn strafmotivering? Deze en andere vragen worden beantwoord in het volgende hoofdstuk, en in het concluderende [Hoofdstuk 5](#).

---

97 Wanneer gecontroleerd wordt voor de invloed van de overige voorspellende factoren in het model.

4.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is geanalyseerd welke factoren objectief gezien van invloed zijn op de door de rechter opgelegde straf. De strafeis van het OM, de aard van de seksuele handelingen en het geslacht en de leeftijd van het slachtoffer bleken voorspellers voor de variatie in de duur van de gevangenisstraf. Dit zijn niet noodzakelijkerwijs factoren die de rechter bewust dan wel kenbaar meeweegt, en als strafmaat-beïnvloedend aanmerkt in zijn strafmotivering. De strafmotivering kan immers worden gezien als een gerationaliseerde reconstructie, die niet per definitie volledig hoeft te stroken met de gronden op basis waarvan de rechter tot een straf is gekomen.¹ Met andere woorden: factoren die de rechter onbewust laat meewegen komen in de strafmotivering niet aan bod, en factoren die de rechter in zijn strafmotivering noemt kunnen afwijken van hetgeen de daadwerkelijke afwegingen waren van de rechter om een bepaalde straf op te leggen.

In dit hoofdstuk wordt de strafmotivering nader bekeken. In zijn strafmotivering motiveert de rechter welke factoren op welke wijze een rol hebben gespeeld bij de beslissing over de straf. Dit hoofdstuk laat de rechter dus zelf aan het woord, bij monde van zijn strafmotivering. Daarbij wordt bekeken welke factoren hij noemt, hoe vaak bepaalde factoren terugkomen in de bestudeerde strafmotiveringen, hoe deze worden gewaardeerd, en tenslotte hoe de rechter de factoren in onderlinge verhouding weegt.² Waar het vorige hoofdstuk inzicht gaf in factoren die de straf op groepsniveau beïnvloeden, gaat dit hoofdstuk in op rechterlijke overwegingen in individuele zaken. De invloed van factoren op de strafeis (zoals behandeld in [Hoofdstuk 3](#)) zal in dit hoofdstuk niet aan bod komen. De overwegingen van de officier van justitie om een bepaalde straf te eisen zijn immers zelden opgenomen in het vonnis.

De strafmotivering

‘Het vonnis geeft in het bijzonder de redenen op, die de straf hebben bepaald of tot de maatregel hebben geleid.’ - Artikel 359 lid 5 Sv.

De wet bepaalt dat de rechter zijn straf moet motiveren. Voor een gevangenisstraf en TBS (ter beschikkingstelling) geldt bovendien een extra motiveringsplicht ingevolge lid 6 en 7 van artikel 359 Sv. Ook

---

1 Van Wingerden & Wermink 2015, p. 8; Gommer 2007, p. 132.

2 Zie voor deze indeling ook Abbink 2016, pp. 16-17.

wanneer de rechter afwijkt van een door de officier van justitie ‘uitdrukkelijk onderbouwd standpunt’ over de strafeis moet hij nader motiveren (artikel 359 lid 2 Sv).³

Dát de rechter zijn straf motiveert is dus een wettelijke verplichting. Hóe hij dit doet is echter weinig omljind; de rechter heeft een grote discretionaire vrijheid in het motiveren van de straf.⁴ Al in 1929 oordeelde de Hoge Raad dat aan de motiveringsplicht reeds is voldaan bij de enkele verwijzing naar de ernst van het feit, de omstandigheden waaronder het is gepleegd, en de persoonlijkheid van de verdachte.⁵ In het zogenoemde Goldflake-arrest werd hieraan nog toegevoegd dat in die gevallen waarin de rechter een draconische straf oplegt voor een licht vergrijp⁶, een nadere motivering vereist is.⁷

De grote vrijheid bij het motiveren van de straf maakt maatwerk mogelijk. Elke individuele zaak is anders, en de verschillen tussen zaken en daders kunnen door maatwerk in de strafmotivering door de rechter geaccentueerd worden. Tegelijkertijd schuilt in de grote beslissingsvrijheid het gevaar van willekeur en inconsistentie.⁸ Een keerzijde van deze beslissingsvrijheid in de strafmotivering is dan ook dat het een variatie in straftoemeting faciliteert die niet noodzakelijk samenhangt met inhoudelijke variatie in strafzaken waarover de rechter beslist.⁹ Het maatwerk bij de bestraffing kan daarmee op gespannen voet staan met het gelijkheidsbeginsel.¹⁰

Promis-werkwijze

Om de bewijs- en strafmotivering te verbeteren werd in 2008 besloten de zogenoemde Promis-werkwijze¹¹ in te voeren in de rechtspraak. Het doel van Promis was drieledig: een betere bewijs- en strafmotivering; waardoor betere communicatie tot stand komt tussen de strafrechter, raadsman, andere betrokkenen en de maatschappij; waardoor die motivering beter inzicht geeft in het denkproces van de rechter.¹² Het effect van deze nieuwe werkwijze werd in 2014 op verzoek van de Raad voor de Rechtspraak geëvalueerd. Een van de conclusies van dit onderzoek is dat de geïnterviewde professionals de overwegingen over de straf als vrij zwakke punten in de motivering beschouwen. ‘De meest waarschijnlijke oorzaak van dit geringe en gemengde effect van het Promis-vonnissen is dat ook in Promis-vonnissen relatief weinig aandacht wordt besteed aan de rechtvaardiging van de straf. De redenering van de rechter over de straf (soort en maat) komt in het vonnis relatief summier aan de orde.’¹³

3 Zie voor nadere toelichting Cleiren, Crijns & Verpalen 2015, art. 359 Sv, aant. 8.

4 De Keijser, Weerman & Huisman 2015.

5 HR 11 februari 1929, NJ 1929/503.

6 In dergelijke gevallen is het verbazingscriterium van toepassing. Zie voor meer voorbeelden van het verbazingscriterium Cleiren, Crijns & Verpalen 2015, art. 359, aant. 8 onder c.

7 HR 25 februari 1947, NJ 1947/161.

8 Schoep & Schuyt 2005, p. 1.

9 Zie onder meer De Keijser, Weerman & Huisman 2015, p. 1 en Van Wingerden & Wermink 2015, p. 7.

10 Van Wingerden, Moerings & Van Wilsem 2011, p. 106.

11 Promis staat voor Project Motiveringsverbetering in Strafvonnissen.

12 De Groot-Van Leeuwen, Laemers & Sportel 2015, p. 8.

13 De Groot-Van Leeuwen, Laemers & Sportel 2015, p. 120.

De analyse

De grote variatie in strafmotiveringen als gevolg van de ruime beslisvrijheid maakt bestudering en onderlinge vergelijking van strafmotiveringen gecompliceerd, zo niet onmogelijk. Om tot een gestructureerde analyse te komen zijn de strafmotiveringen uit de 182 onderzochte vonnissen kwalitatief geanalyseerd op basis van door de rechter genoemde factoren. Elke factor die in een strafmotivering door de rechter is genoemd, is gelabeld zodat elke factor afzonderlijk geanalyseerd kon worden. Voor de indeling van de factoren is gekozen voor de indeling van Schuyt¹⁴, die strafmaatbeïnvloedende factoren indeelt in vijf verschillende categorieën, te weten:

- De aard van het delict: de ‘wat’-vraag
- De persoon van de dader: de ‘wie’-vraag
- De wijze waarop het feit is begaan: de ‘hoe’-vraag
- De gevolgen van het feit: de ‘effect’-vraag
- De omstandigheden waaronder het feit is begaan: de ‘context’-vraag

De factoren vallend onder elk van de vijf categorieën worden in dit hoofdstuk in afzonderlijke paragrafen besproken. Daarbij wordt tevens aandacht besteed aan de wijze waarop de rechter elke factor heeft betrokken in de hoogte van de straf en in de strafmodaliteit. Uit dit hoofdstuk zal blijken dat uit de strafmotiveringen vaak niet goed kan worden opgemaakt of de factoren die de rechter in zijn strafmotivering noemt strafmaatbeïnvloedend zijn. Als in een strafmotivering bijvoorbeeld staat dat de rechtbank heeft acht geslagen op het blanco strafblad van de verdachte, is het niet duidelijk of deze factor invloed heeft op de straf. Noemt de rechter dit blanco strafblad om daarmee aan te geven dat de dader om die reden een lagere straf krijgt? Zo ja, hoeveel lager is de straf vanwege dit blanco strafblad? Of moet deze factor zo worden geïnterpreteerd dat een blanco strafblad het uitgangspunt is bij de strafoplegging, en dat alleen in het geval er sprake is van een (relevant) strafblad de straf omhoog gaat?

Wanneer wel uit de bewoordingen van de rechter in de strafmotivering kan worden afgeleid dat een bepaalde factor strafverhogend of –verlagend is, is bovendien vaak niet duidelijk hoe groot de invloed van die factor is op de straf. Wanneer de rechter in zijn strafmotivering bijvoorbeeld oordeelt dat hij in het nadeel van verdachte rekening houdt met diens negatieve proceshouding, en hem vervolgens zes maanden gevangenisstraf oplegt, is niet duidelijk wat de invloed van de negatieve proceshouding op de straf is geweest. Had hij met een positiever houding vier maanden gekregen? Of drie? Of had hij in dat geval een deels voorwaardelijke straf, of bijvoorbeeld een taakstraf gekregen? De invloed van een bepaalde factor op de strafmodaliteit en strafhoogte is zeer zelden uit de strafmotivering op te maken.

Opbouw van het hoofdstuk

Dit hoofdstuk gaat allereerst in op hetgeen de rechter in zijn strafmotivering overweegt over de eerste categorie, de aard van het delict (§4.2). §4.3 gaat uitgebreid in op allerlei factoren die samenhangen met de persoon van de dader, waaronder recidive, toerekeningsvatbaarheid en proceshouding. Elke afzonderlijke subparagraaf behandelt één van de negen factoren die samenhangen met de persoon van de dader. Factoren die gaan over de wijze waarop het feit is begaan worden uitgediept in §4.4. Onder andere de factoren pluraliteit van daders en dwang en initiatief komen hierbij aan bod. §4.5 bespreekt de gevolgen van het feit voor slachtoffer, dader en maatschappij. Naast voor de hand liggende gevolgen

wordt hier bijvoorbeeld ook aandacht besteed aan de wijze waarop de rechter in zijn strafmotivering omspringt met een zwangerschap als gevolg van seksueel misbruik. Tot slot gaat §4.6 in op de context van het gepleegde delict. Het hoofdstuk eindigt met een conclusie waarin de belangrijkste lijnen uit de analyse van de strafmotiveringen samenkomen en waarin knelpunten aan de kaak worden gesteld.

4.2 Wat: De aard van het delict

De meeste strafmotiveringen beginnen met een korte uiteenzetting van de aard van het delict: wat heeft de dader precies gedaan? De overwegingen bij de wat-vraag dienen voornamelijk om de strafwaardigheid van het feit te onderstrepen en om de verhouding aan te geven met andere strafbare feiten.¹⁵ Het gaat veelal om een feitelijke beschrijving van het bewezenverklaarde, zonder dat hier in strafmaatbeïnvloedende zin consequenties aan worden verbonden. Ook komen vrijwel identieke overwegingen in veel strafmotiveringen terug. In die zin lenen de overwegingen over de aard van het delict zich minder voor differentiatie van een bepaalde zaak, en hebben zij weinig onderscheidend vermogen.¹⁶

In de meeste van de 182 onderzochte strafmotiveringen komen de volgende elementen over de aard van het delict terug: de inbreuk op de lichamelijke, geestelijke of seksuele integriteit van het slachtoffer; de gevolgen die het zedendelict in het algemeen met zich meebrengt; en de ernst van het feit.

In 70% (N=128) van de strafmotiveringen wijdt de rechtbank woorden aan de mogelijke gevolgen van het seksueel misbruik op het slachtoffer. Het gaat hier niet om concreet ingetreden gevolgen (zie voor een bespreking daarvan §4.5.1), maar om gevolgen die theoretisch zouden kunnen intreden. Een typische passage over de mogelijke gevolgen voor het slachtoffer is de volgende: 'De ervaring leert dat dit soort gebeurtenissen in de regel langdurige en ernstige psychische gevolgen heeft voor het slachtoffer en dat met name de emotionele en psycho-seksuele ontwikkeling van het slachtoffer hierdoor verstoord kan worden.'¹⁷ Gevolgen die de rechter vooral noemt, zijn: beschadiging van de lichamelijke en geestelijke gezondheid, onherstelbaar leed, langdurige klachten op emotioneel en seksueel gebied, en het doorkruisen van een normale en gezonde seksuele ontwikkeling. Wat opvalt is dat in een aantal strafmotiveringen wordt geoordeeld dat deze gevolgen vooral groot zijn wanneer het (zeer) jonge kinderen betreft.¹⁸ In een andere zaak voert de rechter juist aan dat de schade groot is als slachtoffers zich in de puberteit bevinden.¹⁹

Leeftijdsspecifieke gevolgen van seksueel geweld

Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat de leeftijd van het minderjarige slachtoffer ten tijde van het seksueel misbruik een belangrijke rol speelt bij de aard van de gevolgen die het slachtof-

15 Schuyt 2010, p. 280.

16 Schuyt 2010, p. 278.

17 Rb. Alkmaar 29 februari 2012, 14-701715-10 (niet gepubliceerd).

18 Zie bijvoorbeeld: Rb. 's-Hertogenbosch 6 november 2012, 01-840538-11 (niet gepubliceerd), Rb. Rotterdam 11 april 2012, 10-712490-11 (niet gepubliceerd), Rb. Rotterdam 15 februari 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:9091, Rb. Zutphen 30 november 2012, 06-850156-12 (niet gepubliceerd), Rb. Leeuwarden 18 december 2012, 17-885099-12 (niet gepubliceerd), Rb. Rotterdam 16 februari 2012, 10-712338-11 (niet gepubliceerd), Rb. Oost-Nederland 25 januari 2013, ECLI:NL:RBONE:2013:BY9608, Rb. Gelderland 29 november 2013, 05-820969-13 (niet gepubliceerd).

19 Rb. Zutphen 11 juli 2012, 06-940325-11 (niet gepubliceerd).

fer kan ervaren.²⁰ Zo kan seksueel geweld bij baby's, peuters en kleuters stressreacties uitlokken en zelfs de hersenontwikkeling in negatieve zin beïnvloeden, terwijl bij kinderen in de basisschoolleeftijd vaak gevolgen zoals concentratieproblemen en schuldgevoelens de kop op steken. De stressreacties die adolescenten kunnen ervaren lijken veel op die van volwassenen, en betreffen onder meer nachtmerries, angst, vermijding en schuldgevoel. Wat uit het voorgaande volgt is dat de gevolgen die slachtoffers van seksueel geweld kunnen ervaren, voor een deel leeftijdsafhankelijk zijn. Dit betekent echter niet dat de gevolgen voor jonge kinderen erger zijn dan voor oudere kinderen, of vice versa. Een overweging in de strafmotivering dat de gevolgen juist groot zijn als kinderen zich in de puberteit bevinden, of wanneer zij nog zeer jong zijn, is dan ook in zoverre waar dat gevolgen voor alle slachtoffers – jong en oud – groot kunnen zijn. Het is echter niet zo dat de gevolgen voor een bepaalde leeftijdscategorie groter zijn dan voor andere leeftijdsgroepen.

Een ander element dat in de meeste strafmotiveringen terugkomt is dat de dader met zijn handelen een inbreuk heeft gemaakt op de lichamelijke en geestelijke (en in sommige strafmotiveringen: seksuele) integriteit van het slachtoffer. De referentie aan de inbreuk op de lichamelijke, geestelijke dan wel seksuele integriteit van het slachtoffer wordt zowel in vonnissen waarin sprake is van seksueel binnendringen²¹ (74%, N=80) als in vonnissen waarin hiervan geen sprake is²² (81%, N=60) toegepast.

De rechter refereert in de helft (N=92) van de strafmotiveringen aan de ernst van de feiten. In enkele van deze vonnissen merkt de rechter de feiten echter aan als minder ernstig. Zo houdt de rechter er in een zaak waarin de dader het achtjarige vriendinnetje van zijn dochter op de mond had gezoend en haar billen had betast terwijl zij bij hem in bed lag, er in het voordeel van de dader rekening mee dat het 'een betrekkelijk milde vorm van ontucht' betrof.²³

Wat de rechter in zijn strafmotivering over de aard van het delict overweegt is vaak algemeen en heeft daardoor weinig onderscheidend vermogen. Voor het afdoende verantwoorden van een straf zal dan ook nadere specificering van de andere vier categorieën noodzakelijk zijn. Deze komen in de volgende paragrafen voor het voetlicht.

4.3 Wie: De persoon van de dader

In zijn strafmotivering besteedt de rechter relatief veel aandacht aan de persoon van de dader, en de omstandigheden die met die persoon samenhangen. In deze paragraaf wordt achtereenvolgens besproken op welke manier de rechter in zijn strafmotivering aandacht besteedt aan de volgende factoren: strafblad (§4.3.1), leeftijd van de dader (§4.3.2), toerekeningsvatbaarheid (§4.3.3), recidiverisico (§4.3.4), verstandelijke beperking (§4.3.5), lichamelijke en geestelijke gesteldheid (§4.3.6), andere persoonlijke omstandigheden (§4.3.7) en ten slotte de proceshouding van de dader (§4.3.8).

20 Lindauer & Boer 2012, p. 13. Zie voor een uitgebreide omschrijving van leeftijdspecieke gevolgen van seksueel misbruik *Nationaal Rapporteur 2014*, pp. 50-54.

21 Seksueel binnendringen zoals verwoord in artikel 244 en 245 Sr.

22 Artikel 247 en 249 lid 1 Sr.

23 Rb. Rotterdam 16 maart 2012, 10-713075-08 (niet gepubliceerd).

4.3.1 Strafblad

Een voorbeeld van een objectieve persoonlijke omstandigheid is relevante recidive. Het betreft een strafmaatbeïnvloedende omstandigheid met algemene werking.²⁴ Uit Hoofdstuk 3 komt reeds naar voren dat de aanwezigheid van een relevant strafblad statistisch gezien niet van invloed is op de straffoogte. Toch besteedt de rechter in sommige individuele zaken wel degelijk aandacht aan deze factor in zijn strafmotivering. Van de veroordeelde ontuchtplegers in het onderzoek werd 12% (N=21) reeds eerder veroordeeld voor een soortgelijk delict.²⁵ Op grond van artikel 43a Sr kan de op een misdrijf gestelde gevangenisstraf met maximaal een derde worden verhoogd indien sprake is van relevante recidive binnen vijf jaar na een veroordeling tot gevangenisstraf.²⁶ Deze verhoging van het strafplafond kan alleen worden toegepast indien de officier van justitie de recidive in de tenlastelegging vermeldt. In geen van de 21²⁷ vonnissen waarin volgens de strafmotivering sprake is van relevante recidive is artikel 43a Sr in de tenlastelegging opgenomen.²⁸ De informatie over de recidive in de strafmotivering was te summier om te beoordelen of de recidive onder het bereik van artikel 43a Sr viel, en of dit artikel dus in de tenlastelegging opgenomen had kunnen worden.²⁹

Ook zonder toepassing van artikel 43a Sr kan recidive tot een strafverhoging leiden, maar dan binnen het strafplafond van het gronddelict. Uit tweederde (N=14) van de strafmotiveringen waarin sprake was van relevante recidive blijkt dat de rechter deze factor expliciet in het nadeel³⁰ van de dader mee laat wegen. In sommige gevallen gaat het daarbij om feiten die al langere tijd geleden zijn gepleegd.³¹ Zo illustreert ook onderstaande overweging:

‘De rechtbank neemt in haar beoordeling voorts nadrukkelijk mee dat verdachte in 1999 is veroordeeld voor het plegen van ontucht met zijn eigen minderjarige dochter en dat deze veroordeling hem er niet van weerhouden heeft wederom misbruik te maken van een, aan zijn zorg toevertrouwd, jong meisje.’³²

-
- 24 Schuyt 2010, p. 141 en pp. 94-95. Algemene werking houdt in dat deze grond van toepassing is op alle delicten, en dus niet specifiek is voor een bepaald delict.
- 25 Daarnaast was in twee zaken sprake van de situatie als geregeld in art. 63 Sr (samenloop). Deze twee zaken zijn niet meegeteld als recidive, nu de tweede veroordeling betrekking had op een feit dat was gepleegd vóór de eerdere veroordeling.
- 26 De termijn van vijf jaar wordt verlengd met de tijd waarin de veroordeelde zijn vrijheid was ontnomen.
- 27 Van de 21 vonnissen waarin volgens de informatie in de strafmotivering sprake was van relevante recidive, ging het in 19 gevallen om een meerderjarige verdachte, en in 2 gevallen om een minderjarige. Art. 43a Sr is niet van toepassing op minderjarige verdachten, zie art. 77a Sr.
- 28 Overigens kon uit de meeste strafmotiveringen niet worden opgemaakt van wanneer de eerdere veroordeling daerde, en of dit binnen of buiten de vijfjaarstermijn viel.
- 29 In de meeste van de 21 strafmotiveringen stond dat de verdachte eerder was veroordeeld voor een soortgelijk delict. Verdere informatie ontbrak meestal, waardoor hieruit niet kon worden opgemaakt of de dader destijds tot een gevangenisstraf was veroordeeld, en of de eerdere veroordeling binnen de vijfjaarstermijn viel. Beide zijn criteria voor de toepassing van artikel 43a Sr.
- 30 De bewoordingen variëren van ‘heeft in het bijzonder laten meewegen’, ‘neemt verdachte kwalijk’, ‘acht strafverzwarend’, ‘heeft acht geslagen op [...] hetgeen hem er kennelijk niet van heeft weerhouden de onderhavige feiten te plegen’, tot ‘heeft rekening gehouden met’.
- 31 Zo zat er twaalf jaar tussen de eerdere veroordeling en het plegen van de huidige feiten in de zaak 2012, Rb. Assen 27 november 2012, ECLI:NL:RBASS:2012:BZ4135, en bedroeg deze periode elf jaar in de zaak 2013, Rb. Oost-Nederland 12 februari 2013, ECLI:NL:RBONE:2013:BZ2920.
- 32 Rb. Oost-Brabant 7 augustus 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:4345.

Specifieke recidive

Waar in de meeste van de 21 vonnissen staat dat het gaat om recidive van een soortgelijk feit, blijkt in enkele gevallen sprake te zijn van zeer specifieke recidive³³, zoals geïllustreerd wordt in de volgende strafmotivering: ‘De rechtbank rekent het verdachte daarnaast met name zwaar aan dat hij voor een tweede keer de fout in is gegaan; blijkens zijn justitiële documentatie is verdachte in 2006 al eerder veroordeeld voor een identiek feit, gepleegd met hetzelfde slachtoffer. Deze veroordeling heeft verdachte er kennelijk niet van weerhouden wederom ontucht te plegen met zijn stiefdochter.’³⁴

In drie zaken waarin sprake is van relevante recidive oordeelt de rechtbank expliciet dat deze factor *niet* in het nadeel van de dader is meegewogen. In alle drie de gevallen was het argument dat de eerdere feiten dermate lang geleden waren gepleegd dat deze geen strafverzwarende invloed hadden.³⁵

Tot slot kan uit vier strafmotiveringen niet worden opgemaakt of de relevante recidive van invloed is geweest op de straf. In deze vier strafmotiveringen wordt volstaan met de feitelijke constatering dat de dader eerder voor soortgelijke feiten is veroordeeld, zonder dat duidelijk wordt of de rechter deze factor in het nadeel van dader heeft meegewogen.³⁶

Blanco strafblad wel of niet strafverminderend?

In het grootste deel (86%) van de onderzochte vonnissen staat informatie over de justitiële documentatie van de dader. Niet altijd is uit het vonnis het onderscheid te halen tussen een blanco strafblad en een strafblad waarbij de dader voor andersoortige feiten werd veroordeeld. Zo staat er regelmatig dat verdachte niet eerder voor soortgelijke feiten is veroordeeld. Betekent dit dat hij wel is veroordeeld voor andersoortige feiten? Of bedoelt de rechtbank dat verdachte nog nooit eerder is veroordeeld? In 82 (45%) van de 182 vonnissen staat in de strafmotivering expliciet dat verdachte een blanco strafblad heeft. In veel van deze strafmotiveringen staat dat ‘in het voordeel van verdachte rekening wordt gehouden met’, of dat er ‘rekening mee wordt gehouden dat’ verdachte geen strafblad heeft. In die gevallen is deze factor in strafverminderende zin meegewogen. In een aantal vonnissen ontbreekt een dergelijke formulering echter. Het blijft dan bij een feitelijke constatering dat verdachte een blanco strafblad heeft. Deze neutrale formulering zonder dat hier expliciet een strafverminderende consequentie aan wordt verbonden lijkt vooral bij de Rechtbank Den Haag gebruikelijk: in zeven van de acht vonnissen waarin sprake is van een blanco strafblad wordt volstaan met de constatering dat de rechtbank heeft acht geslagen op een hem betreffend uittreksel Justitiële Documentatie, waaruit blijkt dat verdachte niet eerder met po-

33 Zie voor definities van verschillende soorten recidive Wartna, Blom & Tollenaar 2011, p. 12.

34 Rb. Amsterdam 27 juni 2012, ECLI:NL:RBAMS:2012:BX4865.

35 Zie bijvoorbeeld Rb. Gelderland 1 november 2013, 06-850865-12 (niet gepubliceerd): ‘In het (verre) verleden (1992) is verdachte eerder veroordeeld voor een zedenmisdrijf, doch dat is zolang geleden dat de rechtbank dat niet in strafverhogende zin heeft meegewogen.’ In twee andere zaken was sprake van een veroordeling van 21 respectievelijk 15 jaar geleden.

36 Bijvoorbeeld Rb. Gelderland 10 december 2013, ECLI:NL:RBGEL:2013:5375: ‘Verdachte is volgens zijn documentatie reeds eerder veroordeeld voor ontucht met een minderjarig meisje.’

litie en justitie in aanraking is geweest.³⁷ Of het blanco strafblad in deze vonnissen in het voordeel van verdachte is meegewogen door de rechtbank kan niet uit de bewoordingen in de strafmotiveringen worden afgeleid.

4.3.2 Leeftijd van de dader

'Als strafverminderend neemt de rechtbank in aanmerking dat verdachte inmiddels de respectabele leeftijd van 73 jaar heeft bereikt.'³⁸ Dat ook oudere personen ontucht plegen kwam al eerder uit het onderzoek naar voren; zo bleek dat 4% van de ontuchtplegers de opa is van het slachtoffer.³⁹ De leeftijd van de dader kan een strafverlagend effect hebben. Dit geldt zowel voor jonge als voor oudere daders. De rechtbank houdt in tien vonnissen in het voordeel van de dader rekening met diens hoge leeftijd.⁴⁰ Dat oudere daders milder gestraft worden dan jongere volwassen daders komt overeen met wat hierover bekend is in de literatuur. Zo blijkt uit Amerikaans onderzoek dat bij volwassen daders het verband tussen leeftijd en straf kromlijnijs is: jonge daders worden relatief licht gestraft, daders tussen 21 en 30 jaar krijgen relatief de zwaarste straffen, terwijl de straffen boven de dertig jaar weer afnemen, met de lichtste straffen voor daders van vijftig jaar en ouder.⁴¹

Dat de oudste verdachten het lichtst worden bestraft komt mogelijk doordat zij voor de maatschappij minder bedreigend zijn, of als minder bedreigend worden ervaren.⁴² Dat met het toenemen van de leeftijd het recidiverisico afneemt is in diverse wetenschappelijke studies vastgesteld.⁴³ Vanuit het oogpunt van speciale preventie kan het dus verdedigbaar zijn om aan een oudere dader een lagere straf op te leggen dan aan een jongere dader. Op individueel niveau kan het recidiverisico uiteraard verschillen, en daarnaast kan een straf meerdere doelen hebben naast speciale preventie. Dat de hoge leeftijd van de dader niet in alle zaken een factor van betekenis lijkt te vormen is dan ook niet vreemd. In vier van de negen zaken waarin de dader 65 jaar of ouder was ten tijde van het plegen van het delict haalt de rechtbank diens leeftijd in het geheel niet aan in de strafmotivering.

Evenals de hoge leeftijd van de dader kan ook de jeugdige leeftijd van plegers strafverlagende invloed hebben. Voor minderjarigen gelden bovendien in beginsel het lagere strafmaximum van het jeugdstrafrecht.⁴⁴ De jonge leeftijd bepaalt in die gevallen het strafrechtelijk sanctiestelsel waarbinnen de jeugdige moet worden berecht (zie ook §2.1). Daarbinnen kan de jonge leeftijd van een dader van extra in-

37 Rb. Den Haag 15 maart 2013, 09-665176-12 (niet gepubliceerd), Rb. Den Haag 31 juli 2013, 09-665398-12 (niet gepubliceerd), Rb. Den Haag 7 november 2013, 09-715845-12 (niet gepubliceerd), Rb. Den Haag 24 juni 2013, ECLI:NL:RBDHA:2013:10625, Rb. 's-Gravenhage 5 juli 2012, 09-900220-12 (niet gepubliceerd), Rb. 's-Gravenhage 25 oktober 2012, 09-655346-10 (niet gepubliceerd), en Rb. 's-Gravenhage 20 augustus 2012, 09-900015-12 (niet gepubliceerd).

38 Rb. 's-Hertogenbosch 27 maart 2012, 01-821025-11 (niet gepubliceerd).

39 'Dader seksueel misbruik vaak familielid', Nationaal Rapporteur 20 augustus 2015. www.nationaalrapporteur.nl/actueel/nieuws/Archief2015/dader-seksueel-misbruik-vaak-familielid.aspx?cp=63&cs=59417.

40 In vijf gevallen was de verdachte al 65 jaar of ouder ten tijde van het plegen van het delict. In de andere gevallen was de verdachte 65 jaar of ouder geworden op het moment van de uitspraak.

41 Steffensmeier, Ulmer & Kramer 1998, p. 765.

42 Van Wingerden & Nieuwbeerta 2010, p. 14.

43 Zie onder meer: Helmus & Thornton 2016, p. 161; Barbaree e.a. 2008, p. 61.

44 Zie *Nationaal Rapporteur 2016*, p. 14. Hieruit blijkt dat één op de zes daders (N=28) uit de bestudeerde zaken minderjarig was ten tijde van het plegen het delict. Van de 28 minderjarige daders werden er 25 volgens het jeugdstrafrecht berecht (zie §2.1).

vloed zijn op de straf. Zo oordeelt de Rechtbank Utrecht in een vonnis: ‘De rechtbank rekent verdachte dit alles aan, doch houdt aan de andere kant ook rekening met het feit dat verdachte zelf ook nog maar de leeftijd van dertien jaar had.’⁴⁵ Ook in een aantal andere strafmotiveringen refereert de rechter in strafverlagende zin aan de jonge leeftijd van de dader.

Zowel de hoge als de lage leeftijd van een dader kan in de praktijk dus in strafverlagende zin van invloed zijn op de straf. Het is niet zo dat alle vonnissen waarin sprake is van een jonge of bejaarde dader, de rechter deze factor expliciet benoemt en aldus kenbaar in strafverlagende zin meeweegt.

4.3.3 Toerekeningsvatbaarheid

Een andere omstandigheid die samenhangt met de persoon van de dader is de mate van diens toerekeningsvatbaarheid. In drie op de tien strafmotiveringen ($N=55$; 30%) oordeelt de rechter dat de dader (enigszins tot sterk) verminderd⁴⁶ toerekeningsvatbaar was. Dat een dader verminderd toerekeningsvatbaar is betekent dat sprake is van minder schuld vergeleken met een volledig toerekeningsvatbare dader.⁴⁷ In haar proefschrift concludeert Schuyt dat in veel gevallen de verminderde toerekeningsvatbaarheid strafverlagend werkt, of reden is voor het opleggen van een maatregel, al dan niet in combinatie met straf.⁴⁸ Uit de statistische analyse in [Hoofdstuk 3](#) volgt dat de (verminderde) toerekeningsvatbaarheid van daders niet van invloed is op de opgelegde duur van de straf. Er zijn immers geen significante verschillen gevonden. Voor de strafduur maakt het dus op groepsniveau niet uit of de rechter een dader wel of niet verminderd toerekeningsvatbaar acht.⁴⁹ Dit laat onverlet dat op individueel niveau een verminderd toerekeningsvatbare dader een lagere straf kan krijgen.

In de bestudeerde strafmotiveringen blijkt de rechter echter in een minderheid van de gevallen ($N=22$; 40%) waarin sprake is van een verminderd toerekeningsvatbare dader expliciet tot de conclusie te komen dat de verminderde toerekeningsvatbaarheid tot strafvermindering moet leiden. In enkele van deze zaken weegt de rechtbank andere factoren echter zwaarder, waardoor het strafmatigende effect van de verminderde toerekeningsvatbaarheid uiteindelijk wordt opgeheven. Zo oordeelt de Rechtbank Maastricht in een zaak waarin een dader zijn dochter en vier kleinkinderen van zijn broer misbruikte: ‘De rechtbank heeft bij de straftoemeting rekening gehouden met het blanco strafblad van verdachte en de bevindingen van de psycholoog en psychiater dat verdachte (enigszins) verminderd toerekeningsvatbaar moet worden verklaard. Gezien de ernst van de feiten is de rechtbank van oordeel dat deze omstandigheden onvoldoende zwaarwegend zijn om een lichtere straf op te leggen.’⁵⁰ De dader in deze zaak krijgt conform de eis van de officier van justitie een gevangenisstraf van vier jaar waarvan een jaar voorwaardelijk met een proeftijd van drie jaar en bijzondere voorwaarden.

In de overige 33 strafmotiveringen (60%) waarin de rechter oordeelt dat de dader verminderd toerekeningsvatbaar is, blijft het echter bij een feitelijke constatering door de rechter, zonder dat hieraan ken-

45 Rb. Utrecht 10 juli 2012, ECLI:NL:RBUTR:2012:BX1307.

46 In dit onderzoek is geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende gradaties van toerekeningsvatbaarheid. Geen van de daders werd door de rechter volledig ontoerekeningsvatbaar geacht.

47 Zie voor een uiteenzetting van mate van schuld en straf in zaken waarin sprake is van verminderde toerekeningsvatbaarheid Claessen & De Vocht 2012.

48 Schuyt 2010, p. 281.

49 Waarbij gecontroleerd is voor de overige voorspellende factoren.

50 Rb. Maastricht 28 maart 2012, ECLI:NL:RBMAA:2012:BW0370.

baar de conclusie wordt verbonden dat de dader om die reden een andere of lagere straf krijgt. De weinig consistente en gebrekkige motivering op dit punt werd eerder ook al vastgesteld door Claessen & de Vocht.⁵¹

In 40% van de vonnissen waarin sprake is van een verminderd toerekeningsvatbare dader houdt de rechter dus expliciet in strafverlagende zin rekening met deze omstandigheid. In de overige 60% van de gevallen kan uit de strafmotivering niet worden opgemaakt of de verminderde toerekeningsvatbaarheid van invloed is, en zo ja, op welke wijze en in welke mate.

4.3.4 Recidiverisico

In het ideale geval houdt de rechter bij het opleggen van een behandeling rekening met het recidiverisico van de dader. In lijn met de What Works principles⁵² hoort een behandeling aan te sluiten bij het risiconiveau van de pleger. Dit betekent concreet dat daders met een laag recidiverisico niet of nauwelijks behandeld moeten worden, en dat daders met een hoog recidiverisico intensieve behandeling nodig hebben om het risico op herhaling te verkleinen. Met de juiste interventie voor die daders die dat nodig hebben wordt over- en onderbehandeling voorkomen. In de vonnissen is bekeken in hoeverre het recidiverisico is meegewogen en welke vorm van toezicht en behandeling aan deze daders is opgelegd.⁵³

Over vier van de vijf daders⁵⁴ werd blijkens het vonnis een advies uitgebracht door de reclassering, Raad voor de Kinderbescherming en/of het NIFP. In de meeste vonnissen is zeer weinig terug te vinden over de constateringen en adviezen in deze rapportages. Zo is in minder dan de helft ($N=71$) van de vonnissen waarin een rapportage was uitgebracht ($N=145$) informatie terug te vinden over het recidiverisico. Daarnaast achtte de rechtbank in één zaak de kans op herhaling hoog, terwijl over die verdachte geen rapportage was opgemaakt.⁵⁵ Van de in totaal dus 72 vonnissen waarin iets over het recidiverisico is opgenomen, werd het risico in een derde van de gevallen ($N=24$) door de rechter als hoog of hooggemiddeld ingeschat. In al deze gevallen werd een vorm van toezicht opgelegd aan de dader. De meeste van de hoog-risico daders kregen bovendien een behandeling opgelegd ($N=21$):⁵⁶ twaalf van hen kregen een ambulante behandeling en negen een klinische behandeling, waaronder ook TBS met dwangverpleging ($N=2$) en onvoorwaardelijke PIJ ($N=2$) vallen. Opvallend is dat de rechter aan één op de acht hoog-risico-

51 Claessen & De Vocht 2012, p. 21.

52 Zie voor een uitgebreide beschrijving *Nationaal Rapporteur 2014*, pp. 250-260.

53 Momenteel voert de Nationaal Rapporteur een uitgebreid onderzoek uit naar de wijze van risicotaxatie van zedelinquenten door het NIFP en de reclassering, en de toepassing van de adviezen van deze instanties door de rechter. De resultaten van dit onderzoek worden begin 2017 verwacht.

54 $N=145$ (80%). Het ging om adviezen door de volgende instanties: Reclassering $N=57$; NIFP $N=16$; Rvdk $N=4$; NIFP en reclassering $N=55$; en NIFP en RvdK $N=13$.

55 Rb. Den Haag 11 september 2013, 09-852130-13 (niet gepubliceerd). In de strafmotivering staat: 'Zij is namelijk van oordeel dat er ernstig rekening mee moet worden gehouden dat de verdachte wederom een misdrijf zal begaan dat gericht is tegen of gevaar veroorzaakt voor de onaantastbaarheid van het lichaam van een of meer personen. De rechtbank leidt dit af uit de naar haar oordeel verontrustende aard van de verklaringen die verdachte tijdens het voorbereidend onderzoek heeft afgelegd, waarin iedere vorm van probleembesef of inzicht in de door hem begane feiten ontbreekt.'

56 Onder daders aan wie een behandeling werd opgelegd zijn ook gerekend de daders waarin de rechter in zijn vonnis reclasseringstoezicht oplegde met de toevoeging 'ook als dit inhoudt dat verdachte een behandeling moet ondergaan'. In deze gevallen kan het dus zo zijn dat de dader uiteindelijk niet behandeld is.

daders (N=3) geen behandeling oplegde.⁵⁷ Onderbehandeling van hoog-risicodaders brengt het evident risico met zich mee dat het recidivegevaar niet genoeg wordt verlaagd.⁵⁸

Hoog recidiverisico, geen behandeling

In drie zaken achtte de rechtbank de kans op herhaling groot, maar legde desondanks geen behandeling op aan de dader.⁵⁹ Zo veroordeelde de Rechtbank 's-Hertogenbosch⁶⁰ een vader voor het misbruiken van zijn zoon. Het misbruik duurde een jaar. Het recidiverisico van de zwakbegaafde dader wordt door de reclassering ingeschat als 'hoog gemiddeld'. De rechtbank legt geen behandeling op, maar wel een direct uitvoerbaar locatieverbod: '[...] gelet op de adviesrapportage van de reclassering, ernstig rekening mee moet worden gehouden dat verdachte wederom een misdrijf zal begaan dat gericht is tegen of gevaar veroorzaakt voor de onaantastbaarheid van het lichaam van een of meer personen. [...] acht de rechtbank met het opleggen van een locatieverbod aan verdachte de veiligheid van het slachtoffer en zijn overige familieleden voldoende gewaarborgd.' Het gevaar voor herhaling lijkt hier gekoppeld te worden aan het specifieke slachtoffer en zijn familie. Recidive ziet echter niet op hetzelfde slachtoffer, maar op het opnieuw plegen van een delict, ongeacht wie het slachtoffer is.⁶¹ De rechtbank gaat hier dus uit van een zeer beperkte uitleg van het begrip recidive.

Opvallend is dat ook de officier van justitie geen behandeling had geëist, terwijl dit wel was geadviseerd in de Pro Justitia rapportage. De reclassering is vager in haar advies: 'Met de psycholoog acht de reclassering het belang van een behandeling niet uitgesloten.'

Wat precies de overwegingen van zowel de officier van justitie als van de rechtbank zijn geweest om geen behandeling te eisen dan wel op te leggen aan deze dader bij wie het recidiverisico 'hoog gemiddeld' is, kan uit het vonnis niet worden opgemaakt.

Bij 47% van de daders (N=34) werd het recidiverisico als laag of laaggemiddeld ingeschat. Ondanks het feit dat sprake was van een laag(gemiddeld) recidiverisico legde de rechter aan 23 van hen (68%) toezicht op, in alle gevallen in combinatie met een ambulante behandeling.⁶² Dat daders van kindermisbruik regelmatig worden overbehandeld constateerde ook Smid in haar proefschrift.⁶³ Het (over)behandelen van laag-risicodaders brengt het mogelijke risico met zich mee dat het recidiverisico bij hen juist toeneemt.⁶⁴

57 Dat niet alle hoogrisico zedendaders behandeld worden na een veroordeling constateerde Smid ook in haar proefschrift. Smid 2014, pp. 33-48.

58 *Nationaal Rapporteur 2014*, pp. 250-251.

59 Rb. 's-Hertogenbosch 17 augustus 2012, 01-845359-11 (niet gepubliceerd; Rb. Den Haag 11 september 2013, 09-852130-13 (niet gepubliceerd); en Rb. Rotterdam 16 november 2012, 10-811197-11 (niet gepubliceerd).

60 Rb. 's-Hertogenbosch 17 augustus 2012, 01-845359-11 (niet gepubliceerd).

61 Wartna, Blom & Tollenaar 2011, p. 12 beschrijven zes vormen van recidive, van algemeen naar specifiek. De meest specifieke vorm van recidive betreft het opnieuw plegen van hetzelfde delict (hetzelfde wetsartikel).

62 Onder daders aan wie een behandeling werd opgelegd zijn ook gerekend de daders waarin de rechter in zijn vonnis reclasseringstoezicht oplegde met de toevoeging 'ook als dit inhoudt dat verdachte een behandeling moet ondergaan'. In deze gevallen kan het dus zo zijn dat de dader uiteindelijk niet behandeld is.

63 Smid 2014, pp. 33-48.

64 Smid 2014, p. 44.

Geen recidivegevaar want slachtoffer is inmiddels zestien jaar

In een enkel geval is de redenering over het recidiverisico opmerkelijk te noemen. Zo overwoog de Rechtbank Zeeland-West-Brabant het volgende: 'Nu [naam slachtoffer, NR] inmiddels 16 jaar is geworden, is er verder ogenschijnlijk geen gevaar voor recidive en ziet de rechtbank geen nut of noodzaak tot het aanvullend opleggen van een voorwaardelijk strafdeel.'⁶⁵

Deze redenering gaat uit van een zeer nauwe interpretatie van recidiverisico: omdat het slachtoffer seksueel meerderjarig is geworden kan zij (juridisch gezien) niet meer misbruikt worden. Recidiverisico is echter niet beperkt tot een specifiek slachtoffer, dus deze redenering geeft een zeer beperkte interpretatie van het begrip recidive weer, welke niet strookt met wat onder recidive wordt verstaan.⁶⁶

Wat verder opvalt, is dat in veertien vonnissen weliswaar overwegingen worden gewijd aan het recidiverisico, maar dat daaruit niet kan worden opgemaakt of de rechter dit risico als hoog of laag inschat.⁶⁷ Zo geeft de rechter in een aantal vonnissen aan dat het risico op recidive 'aanwezig' is. Het is echter inherent aan een risico dat er een kans is dat de situatie zich zal voordoen; er is dus altijd een risico aanwezig. Een redenering als hieronder geeft dan ook geen feitelijke informatie over de hoogte van dit risico: 'De risico-inschatting bij de combinatie van de ziekelijke stoornissen en gebrekkige ontwikkelingen baren zowel de gedragsdeskundigen als de rechtbank zorgen. [...] De gedragsdeskundigen achten de kans op herhaling van een zedendelict aanwezig.'⁶⁸ Ook staat in enkele vonnissen het oordeel dat het recidiverisico 'verhoogd' is. Bijvoorbeeld: 'Op de leefgebieden huisvesting, gezin, denkpatronen, gedrag en vaardigheden is er een verhoogd risico op recidive.'⁶⁹ Wat de rechter hier mee bedoelt is onduidelijk: ten opzichte waarvan is het risico verhoogd? Is het risico bijvoorbeeld verhoogd ten opzichte van dat van de gemiddelde zedendelinquent? Of is sprake van een verhoging vergeleken met een niet-pleger?

Van de veertien vonnissen waar wel iets over het recidiverisico staat, maar waarvan niet duidelijk wordt of dit risico als laag of hoog wordt ingeschat, legt de rechter in de meeste gevallen (N=12) toezicht op. Zoals uit onderstaande figuur blijkt moeten de meeste van hen een behandeling ondergaan.

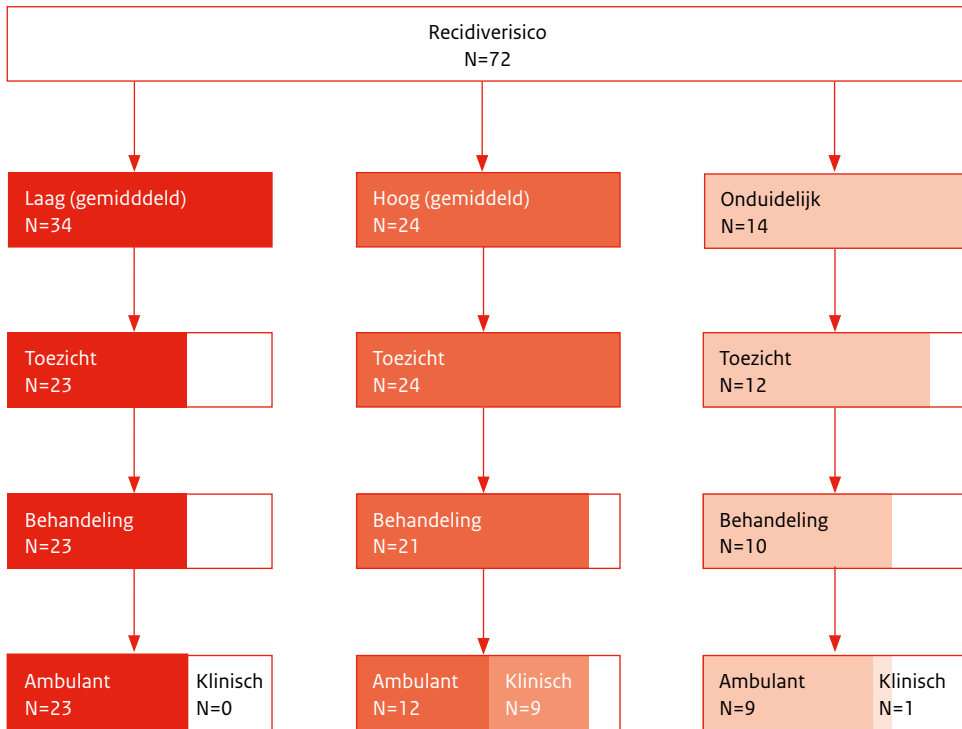
65 Rb. Zeeland-West-Brabant 8 mei 2013, 02-666958-12 (niet gepubliceerd). Deze zaak wordt ook beschreven in §4.3.7.

66 Zie voor definities van recidive Wartna, Blom & Tollenaar 2011, pp. 11-12.

67 Naar de wijze waarop rapporteurs en rechters het recidiverisico omschrijven en interpreteren wordt momenteel onderzoek uitgevoerd door de Nationaal Rapporteur. De resultaten van dit onderzoek worden begin 2017 verwacht.

68 Rb. 's-Hertogenbosch 2 juli 2012, 01-833023-12 (niet gepubliceerd).

69 Rb. Alkmaar 29 november 2012, 14-810293-12 (niet gepubliceerd).

Figuur 4.1 Stroomschema toezicht en behandeling van daders waarbij in het vonnis wordt gesproken over het recidiverisico (N=72) (2012-2013).

Bron: Veroordelende vonnissen ontucht 2012-2013.

Concluderend sluit de hoogte van het recidiverisico in veel gevallen niet aan bij de keuze voor toezicht en behandeling: aan daders met een laag recidiverisico wordt relatief vaak een vorm van toezicht opgelegd, en alle laagrisico daders waaraan toezicht is opgelegd krijgen ook behandeling opgelegd. Hoogrisico daders daarentegen krijgen weliswaar in alle gevallen een vorm van toezicht, maar zij worden in tegenstelling tot de laagrisicodaders niet altijd behandeld. Wel krijgen de hoogrisicodaders die behandeld worden, het vaakst een klinische behandeling opgelegd. Tot slot is er een groep daders waarbij het recidiverisico niet duidelijk omschreven is. De meesten uit deze groep krijgen toezicht alsook behandeling, meestal ambulante.

Motivatie voor behandeling

Zoals blijkt uit §2.5 legt de rechter aan een groot deel van de veroordeelde daders bijzondere voorwaarden, inhoudende een behandeling op. Niet alle daders zijn gemotiveerd voor een behandeling, zo blijkt uit enkele vonnissen. In negen vonnissen overweegt de rechter in zijn strafmotivering dat de dader niet gemotiveerd is voor een behandeling. Wat opvalt, is dat de gevolgen die de rechter verbindt aan de afwezige behandelmotivatie sterk verschillen: in vijf gevallen leidt dit gegeven tot het oordeel dat de dader

om die reden geen behandeling opgelegd krijgt, in vier gevallen legt de rechter ondanks de afwezige motivatie van de dader toch een behandelverplichting op.⁷⁰

Recidive, dus geen behandeling

De volgende zaak illustreert de overwegingen van de rechtbank om aan de dader geen behandeling op te leggen. De Rechtbank Rotterdam⁷¹ veroordeelt een man - vader van drie dochters en een zoon - voor het betasten van zijn oudste dochter en een even oud vriendinnetje. Uit de strafmotivering blijkt dat de ontucht gepleegd werd terwijl de dader in zijn proeftijd zat vanwege een zedendelict dat hij eerder pleegde. De psycholoog schat het recidiverisico in als 'ten minste matig'. De vader had na zijn eerdere veroordeling een behandeling ondergaan. De rechter oordeelt: 'De rechtbank is van oordeel dat verplichte begeleiding door de reclassering en behandeling bij [naam instelling A, NR], zoals geadviseerd door de reclassering en de psycholoog, geen toegevoegde waarde hebben. Verdachte heeft in het verleden een behandeling ondergaan bij [naam instelling B, NR] maar dit heeft geen verbeterd gedrag/verbeterd inzicht opgeleverd, gelet op de veroordeling voor onderhavige feiten. De rechtbank is daarom van oordeel dat de inzet van de (economisch) schaarse middelen van begeleiding door de reclassering en behandeling door [naam instelling A, NR] beter aangewend kunnen worden voor andere verdachten, bij wie de kans wel bestaat dat deze middelen baat hebben.'

De rechter veroordeelt de dader in deze zaak tot zes maanden gevangenisstraf waarvan drie maanden voorwaardelijk, met een proeftijd van twee jaar.⁷² Of zijn kinderen nog bij hem in huis wonen, kan uit het strafvonnis niet worden opgemaakt.

Aan de dader uit bovengenoemde zaak wordt dus geen behandeling opgelegd omdat hij na een eerdere behandeling is gerecidiveerd. Een behandeling zou om die reden volgens de rechter geen toegevoegde waarde hebben op de dader bij wie het recidiverisico door de psycholoog wordt ingeschat als 'ten minste matig'. Een andere redenering is echter ook mogelijk: het feit dat de dader is gerecidiveerd ondanks een eerdere behandeling vormt een reden om deze keer een intensievere (klinische) behandeling op te leggen om te voorkomen dat hij nogmaals recidiveert. Het feit dat de eerste behandeling kennelijk ontoereikend was mag geen reden zijn om de dader vervolgens maar helemaal niet meer te behandelen.

4.3.5 Verstandelijke beperking

In twintig strafmotiveringen (11%) refereert de rechter aan het beperkte intelligentieniveau van de dader. Dit varieert van een (licht) verstandelijke beperking tot zwakbegaafdheid. In een aantal gevallen wordt in strafmatigende zin rekening gehouden met de verstandelijke beperking, hoewel vaak niet duidelijk is welk strafmatigend gewicht de rechter heeft toegekend aan deze factor. Zo vormt de verstandelijke beperking in een aantal vonnissen één van vele factoren, waardoor voor de lezer niet duidelijk wordt welk gewicht deze factor nu daadwerkelijk heeft gehad. In een enkele zaak is dit wel als zodanig te her-

70 In dit opzicht is de overweging van Smid 2014, pp. 44-45 interessant: 'Aside from the fact that an initial lack of motivation does not make an offender unfit for treatment, it certainly does not make intervention less necessary for high-risk sex offenders.'

71 Rb. Rotterdam 8 oktober 2013, 10-711131-12 (niet gepubliceerd).

72 De voorwaardelijke straf bij zijn eerdere veroordeling wordt daarnaast ook ten uitvoer gelegd. Dit betreft een gevangenisstraf van twee maanden.

leiden. Zo oordeelde de Rechtbank Maastricht in een zaak waarin een verstandelijk beperkte dader een twaalfjarig meisje had gezoend en haar billen had betast: ‘In beginsel vindt de rechtbank gelet op de aard van de ontuchtige handelingen een taakstraf van 80 uren op zijn plaats. Echter, uit het dossier en het verhandelde ter terechtzitting blijkt dat verdachte een verstandelijke beperking heeft en structuur en begeleiding nodig heeft. In dit gegeven ziet de rechtbank aanleiding de op te leggen taakstraf enigszins te matigen.’⁷³ De rechtbank legt vervolgens een taakstraf van zestig uur op.

Het komt weinig voor dat in een strafmotivering op een zo concrete manier het uitgangspunt (tachtig uur taakstraf), de waardering (strafverlagend) en het gewicht van de strafmaatbeïnvloedende factor (min twintig uur taakstraf) wordt uitgewerkt. Deze werkwijze maakt de overwegingen van de rechtbank inzichtelijk en begrijpelijk voor de lezer.⁷⁴

4.3.6 Lichamelijke en geestelijke gesteldheid

Een ander voorbeeld van een objectieve persoonlijke omstandigheid betreft de lichamelijke of geestelijke gesteldheid van de dader. Uit eerdere publicaties blijkt dat mensen met problemen op het gebied van het emotionele welzijn minder snel een onvoorwaardelijke gevangenisstraf krijgen opgelegd.⁷⁵ In enkele vonnissen refereert de rechtbank bij het bepalen van de strafmodaliteit aan deze factor. Bijvoorbeeld om te onderbouwen waarom een taakstraf niet passend is: ‘Gelet op hetgeen de rechtbank hiervoor heeft overwogen, alsook de fysieke beperkingen van de verdachte, acht de rechtbank ook een werkstraf niet op zijn plaats.’⁷⁶ Ook wordt deze motivering soms gebruikt om de detentie-ongeschiktheid⁷⁷ van de dader toe te lichten: ‘De rechtbank neemt ook mee dat verdachte detentie ongeschikt is en dat niet te verwachten is dat deze ongeschiktheid binnen de proeftijd zal zijn opgeheven. Niet te verwachten is daarom dat een voorwaardelijk opgelegde jeugddetentie ten uitvoer gelegd kan worden. Het opleggen van een voorwaardelijke straf, die niet tenuitvoergelegd kan worden, acht de rechtbank onwenselijk en onjuist. De rechtbank komt daarom alles afwegende tot een werkstraf voor de duur van 120 uren.’⁷⁸ De dader in deze zaak betrof een dertienjarige jongen die in cognitief en emotioneel opzicht op het niveau van een zevenjarige functioneerde. De rechtbank legt aan hem een geheel voorwaardelijke werkstraf op en bijzondere voorwaarden in de vorm van toezicht en behandeling, alsmede een contactverbod met het slachtoffer.

4.3.7 Andere persoonlijke omstandigheden

Ook persoonlijke omstandigheden anders dan de in voorgaande paragrafen besproken omstandigheden kunnen een rol spelen bij de keuze voor een bepaalde straf(modaliteit). In sommige vonnissen wordt alleen verwezen naar ‘de persoonlijke omstandigheden’, zonder dat voor de lezer duidelijk wordt welke dit precies zijn. In andere vonnissen gaat de rechter wel uitgebreid in op de specifieke omstandigheden, zoals in onderstaande zaak:

73 Rb. Maastricht 3 december 2012, 03-700444-12 (niet gepubliceerd).

74 Zie ook Schuyt 2010, p. 331 voor een ‘checklist’ voor de strafmotivering.

75 Van Wingerden & Wermink 2015, p. 11; Van Wingerden, Van Wilsem & Johnson 2014.

76 Rb. Midden-Nederland 31 mei 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:CA1661.

77 In HR 7 november 1995, NJ 1996/166 is uitgemaakt dat de rechter bij het opleggen van een gevangenisstraf ook aandacht moet besteden aan de ‘detentiegeschiktheid’ van de dader. Zie Cleiren, Crijns & Verpalen 2015, art. 359 Sv aant. 8 onder e.

78 Rb. Utrecht 10 juli 2012, ECLI:NL:RBUTR:2012:BX1307.

Zorg voor bij slachtoffer verwekt kind

In een vonnis van de Rechtbank Zeeland-West-Brabant⁷⁹ veroordeelt de rechter de destijds dertigjarige dader voor het gedurende een jaar meermalen plegen van ontucht met zijn dertienjarige 'vriendin'. Het slachtoffer had aangifte gedaan omdat er naar haar zeggen naast vrijwillige seks ook gedwongen seks had plaatsgevonden. Later trekt het slachtoffer haar verklaring over de gedwongen seks in. De verdachte bekent seks met haar te hebben gehad, maar ontkent dat hij met zijn penis in haar vagina is geweest. Van dit ten laste gelegde spreekt de rechtbank de verdachte dan ook vrij. Binnendringen met zijn vingers, alsmede met zijn penis in haar mond en tongzoenen acht de rechtbank wel bewezen.

De officier van justitie eist een taakstraf van 240 uur. Hoewel de rechtbank oordeelt dat in vergelijkbare gevallen geregeld gevangenisstraffen worden opgelegd, houdt zij in dit specifieke geval 'sterk rekening met de persoonlijke omstandigheden van verdachte'. De rechtbank komt zelfs tot een lagere taakstraf dan geëist: 'Hierbij weegt de rechtbank mee dat verdachte een belangrijke rol wenst te vervullen in de zorg voor [naam slachtoffer, NR] en hun gezamenlijke kind, waarbij het behoud van zijn baan en het daarmee te genereren inkomen, van groot belang is. Een taakstraf van 240 uur zoals door de officier geëist, zou naar het oordeel van de rechtbank in dit kader een te grote belasting vormen. Een taakstraf van 160 uur te vervangen door 80 dagen vervangende hechtenis acht de rechtbank in dit licht wel passend en geboden. Nu [naam slachtoffer, NR] inmiddels 16 jaar is geworden, is er verder ogenschijnlijk geen gevaar voor recidive en ziet de rechtbank geen nut of noodzaak tot het aanvullend opleggen van een voorwaardelijk strafdeel.'

Bovenstaande overweging illustreert de spagaat waarin de rechter zich in ontuchtzaken soms bevindt: wanneer het slachtoffer in (enige mate) afhankelijk is van de dader kan het straffen van de dader een negatief neveneffect hebben op het slachtoffer; zo kan een bron van inkomsten tijdelijk wegvallen en wordt de rol van opvoeder danwel partner (tijdelijk) niet vervuld. Het opleggen van een lagere straf kan dan paradoxaal genoeg juist in het belang zijn van het slachtoffer. Ook in bovenstaand vonnis lijkt de rechter zwaar gewicht te hebben toegekend aan het belang van het slachtoffer om verzorgd te worden en inkomsten te hebben. Dat het hier gaat om een relatie van een net zestienjarig meisje met een man die twee keer zo oud is en met wie zij samen een kind krijgt of al heeft, doet wel de vraag rijzen of een lagere straf werkelijk in haar belang is.

4.3.8 Proceshouding

In een derde ($N=60$) van de strafmotiveringen worden woorden gewijd aan de proceshouding van de dader. In 24 van deze zaken beschrijft de rechter de houding van de dader als negatief. Hierbij gaat het onder meer om het niet tonen van inzicht in het eigen handelen, het niet nemen van verantwoordelijkheid, en het (blijven) ontkennen van de feiten. Zoals uit [Hoofdstuk 3](#) is gebleken, heeft het bekennen of ontkennen van de feiten door de daders op groepsniveau statistisch gezien geen invloed op de duur van de gevangenisstraf. Dit laat onverlet dat de rechter in sommige individuele zaken hiermee wel rekening houdt. In vijftien van de vonnissen waarin de rechter ingaat op de negatieve houding van de dader, oordeelt de rechter dat dit in het nadeel van de verdachte wordt meegewogen in de strafbepaling.⁸⁰ Dit komt bijvoorbeeld naar voren in een vonnis van de Rechtbank Zeeland-West-Brabant. In deze zaak

79 Rb. Zeeland-West-Brabant 8 mei 2013, 02-666958-12 (niet gepubliceerd). Deze zaak werd ook beschreven in [§4.3.4](#).

80 Bijvoorbeeld door de woorden: 'de rechtbank rekent dit verdachte zwaar aan', 'in het nadeel van verdachte weegt de rechtbank mee dat', 'de rechtbank neemt het verdachte zeer kwalijk dat', of 'de rechtbank rekent het verdachte aan'.

achte de rechtbank bewezen dat de dader, die zich na het overlijden van de vader van het twaalfjarige slachtoffer als vaderfiguur opwierp, het meisje misbruikte. De dader ontkent. De rechtbank oordeelt in zijn strafmotivering: ‘De rechtbank neemt het verdachte voorts zeer kwalijk dat hij geen inzicht heeft getoond in zijn gedrag en geen verantwoording neemt voor zijn gedragingen. Dit zal dan ook ten nadele van verdachte worden meegenomen in de strafmaat.’⁸¹ Niet in alle gevallen wordt uit de strafmotivering duidelijk of de negatieve houding van de dader een strafverhogend effect heeft. Uit negen strafmotiveringen kan niet worden opgemaakt of de negatieve proceshouding van de dader in diens nadeel is meegewogen, omdat het blijft bij een feitelijke constatering.

Waar een negatieve proceshouding de strafmaat in het nadeel van de dader kan beïnvloeden, kan een positieve proceshouding het omgekeerde effect sorteren. Uit een aantal strafmotiveringen (N=30; 16%)⁸² blijkt dat de rechter in het voordeel van de dader rekening houdt met spijt of berouw⁸³ van de dader, de openheid van zaken, een meewerkende houding, inzicht in het eigen handelen, dan wel het feit dat hij de ernst en de gevolgen van het eigen handelen onderkent.

Spijt en strafverlaging, een casus

Onderstaande zaak illustreert dat een berouwvolle houding en inzicht in het eigen gedrag factoren zijn die er (mede) aan kunnen bijdragen dat een lagere straf wordt opgelegd. De bejaarde dader wordt door de Rechtbank Midden-Nederland veroordeeld voor het feit dat hij een vijftienjarig meisje met een laag IQ dat bij hem stage liep gedurende ruim een half jaar misbruikte.⁸⁴ De officier van justitie eiste een gevangenisstraf van 182 dagen waarvan 180 dagen voorwaardelijk, een proeftijd van drie jaar met bijzondere voorwaarden, en een werkstraf van 180 uur. De rechtbank gaat mee in de eis ten aanzien van de gevangenisstraf. Over de proeftijd met bijzondere voorwaarden en de werkstraf oordeelt de rechter anders: ‘De rechtbank ziet echter geen reden om aan voornoemde voorwaardelijke straf bijzondere voorwaarden te verbinden. Nergens is uit gebleken dat verdachte lijdende is aan pedofilie of dat anderszins sprake is van factoren de verdachte betreffende, ten aanzien waarvan bijzondere voorwaarden noodzakelijk zijn. Dat verdachte weinig inzicht heeft getoond in zijn drijfveren ten aanzien van het feit maakt dit niet anders. Verdachte is een 79-jarige man, die een ‘normaal’ en nagenoeg ‘probleemloos’ leven leidt. Hij heeft uit lust een morele grens overschreden en is zich daar, zo is ter terechtzitting gebleken, terdege van bewust. Bovendien heeft hij zijn welgemeende spijt betuigd. Gelet op hetgeen de rechtbank hiervoor heeft overwogen, alsook de fysieke beperkingen van de verdachte, acht de rechtbank ook een werkstraf niet op zijn plaats.’⁸⁵

In deze zaak legt de rechter veel nadruk op factoren die hij in het voordeel van de dader weegt, waaronder diens ‘welgemeende spijt’ en het feit dat hij zich bewust is van de grenzen die hij heeft overschreden. Aan het laakbare van het handelen van de dader besteedt de rechter in de rest van de strafmotivering relatief weinig aandacht.

81 Rb. Zeeland-West-Brabant 29 oktober 2013, 02-810002-13 (niet gepubliceerd).

82 In totaal refereerde de rechter in 36 strafmotiveringen aan de positieve proceshouding van de dader. In dertig zaken was deze factor expliciet strafverlagend, in zes zaken werd niet duidelijk of deze factor in het voordeel van de dader was meegewogen nu het in deze zaken bleef bij een feitelijke constatering.

83 Zie voor een uiteenzetting van berouw, schaamte, schuldgevoel en spijt in het strafproces Malsen 2015. Zie ook Lensing 2015 p. 51, die pleit voor een algemeen oriëntatiepunt over het onderwerp berouw.

84 Rb. Midden-Nederland 31 mei 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:CA1661.

85 Rb. Midden-Nederland 31 mei 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:CA1661.

4.3.9 Conclusie: de persoon van de dader

Uit voorgaande subparagrafen komt naar voren dat de rechter relatief uitgebreid ingaat op factoren die samenhangen met de persoon van de dader. In het onderzoek zijn 182 vonnissen, van 182 individuele daders bestudeerd. De persoon van de dader is in elke zaak anders. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de mate waarin factoren die met de persoon van de dader samenhangen per dader, en per zaak verschilt. Wel is opvallend dat in zaken waarin sprake is van precies dezelfde factor, zoals bijvoorbeeld een blanco strafblad, deze factor toch verschillend wordt uitgelegd in de strafmotivering. Waar een blanco strafblad in de ene strafmotivering expliciet strafverlagend is, wordt deze factor in andere vonnissen meer op neutrale wijze beschreven, waardoor niet duidelijk wordt of deze factor strafverlagende invloed heeft gehad. Een andere factor waarmee de rechter in de ene zaak wel, en in de andere zaak niet in het voordeel van de dader rekening houdt, betreft de hoge of juist de jonge leeftijd van de dader.

Een verstandelijke beperking, problemen met de lichamelijke en geestelijke gesteldheid en andere persoonlijke omstandigheden hebben vrijwel altijd een strafverlagende werking. Dit geldt ook voor daders die een positieve proceshouding hebben. Een negatieve proceshouding heeft in de meeste gevallen een strafverhogend effect.

Hoewel men zou verwachten dat de verminderde toerekeningsvatbaarheid van de dader tot een lagere straf leidt – immers is de mate van schuld minder groot vergeleken met een volledig toerekeningsvatbare dader – blijkt hier in een minderheid van de strafmotiveringen (40%) expliciet een strafverlagend gewicht aan te worden toegekend. Ook uit [Hoofdstuk 3](#) volgde al dat verminderde toerekeningsvatbaarheid niet samenhangt met een gemiddeld kortere gevangenisstraf.

Een ander opmerkelijk resultaat is dat de hoogte van het recidiverisico van de dader vaak niet aansluit bij de beslissing over toezicht en behandeling: waar alle laagrisico daders aan wie een vorm van toezicht is opgelegd ook behandeling krijgen, legt de rechter aan hoogrisicodaders niet in alle gevallen behandeling op.⁸⁶ Daarentegen wordt aan die hoogrisicodaders die een behandeling opgelegd krijgen wel het vaakst een klinische behandeling opgelegd.

Tot slot kan dezelfde factor in verschillende zaken tot een tegenovergesteld resultaat leiden. Zo legt de rechter een gebrek aan motivatie voor een behandeling in de ene zaak zo uit dat de verdachte om die reden geen behandeling krijgt, terwijl in andere zaken de gebrekkige motivatie juist (mede) aanleiding vormt een behandelingverplichting op leggen.

4.4 Hoe: De wijze waarop het feit is begaan

In deze paragraaf staan de elementen uit de strafmotivering centraal die betrekking hebben op de wijze waarop het feit is begaan, oftewel de ‘hoe-vraag’, de *modus operandi*.⁸⁷ Omdat de wijze van handelen de ene zaak van andere zaken kan onderscheiden, kan deze factor een belangrijke bijdrage leveren aan

86 Zie ook Smid 2014, pp. 33-48.

87 Zie ook Schuyt 2010, pp. 179-206.

de verantwoording van de straf.⁸⁸ Om dit onderscheidend vermogen te hebben is het wel van belang dat de ‘hoe-vraag’ zo concreet mogelijk wordt beantwoord.

Achtereenvolgens worden in deze paragraaf besproken: pluraliteit van daders, de wijze waarop het slachtoffer in de misbruiksituatie is gebracht, dwang en initiatief, en de duur van het misbruik.

4.4.1 Pluraliteit van daders

Hoewel de meeste daders in de onderzochte vonnissen het zedendelict alleen pleegden, is in enkele zaken sprake van meer dan één dader. Het feit dat sprake is van een pluraliteit van daders kan gevolgen hebben voor het strafmaximum: wanneer het zedendelict is gepleegd door twee of meer verenigde personen, kan de wettelijke strafverzwaringsgrond van artikel 248 lid 1 Sr ten laste worden gelegd. Bij bezeugenverklaring van deze bepaling geldt een verhoging van de strafbedreiging van het gronddelict met een derde. Hoewel het dus de officier van justitie is die de keuze maakt voor het al dan niet van toepassing zijn van een hogere strafbedreiging, kan de rechter de strafverzwaringsgrond ook ambtshalve toepassen en binnen de bandbreedte van het gronddelict in strafverhogende zin meewegen.⁸⁹ In dat geval is de rechter echter gebonden aan de strafbedreiging van het gronddelict, en mag hij daar niet boven gaan in zijn straf.

Op welke wijze besteedt de rechter in individuele zaken in zijn strafmotivering nu aandacht aan deze strafverzwaringsgrond? In acht vonnissen (4%) was sprake van meer dan één dader. In slechts één zaak werd artikel 248 lid 1 Sr ten laste gelegd, maar in deze zaak gold het jeugdstrafrecht: de Rechtbank Gelderland achtte bewezen dat de dertienjarige dader tezamen en in vereniging met een mededader een dertienjarig meisje had misbruikt op een schooltoilet.⁹⁰ De jongen krijgt een deels voorwaardelijke taakstraf. Hoewel de strafverzwaringsgrond uit artikel 248 Sr bewezen is, lijkt deze factor geen rol van betekenis te spelen in de strafhoogte, nu aan deze factor in de strafmotivering geen woorden worden gewijd.⁹¹

In drie vonnissen waarin sprake was van meer dan één dader werd dit gekwalificeerd als medeplegen (artikel 47 Sr). Medeplegen levert geen wettelijke strafverzwaringsgrond op. De criteria voor medeplegen liggen dicht aan tegen de strafverzwarende omstandigheid uit artikel 248 lid 1 Sr.⁹² Aangenomen wordt dat voor medeplegen een sterkere vorm van coöperatie vereist is dan voor samenwerking in strafverzwarende zin.⁹³

Tot slot is in vier zaken sprake van meer dan één dader, terwijl dit niet als zodanig tot uitdrukking komt in de kwalificatie of bij de toepasselijke wettelijke voorschriften; noch medeplegen, noch artikel 248 lid 1 Sr werd in deze vonnissen van toepassing verklaard. Zo oordeelde de Rechtbank Arnhem in een zaak waarin een man werd veroordeeld voor het seksueel misbruiken van een vijftienjarig meisje: ‘Wat de

88 Schuyt 2010, p. 286.

89 Schuyt 2010, p. 482.

90 Rb. Gelderland 17 september 2013, 05-740065-13 (niet gepubliceerd).

91 In deze zaak is het minderjarigenstrafrecht van toepassing, waardoor de maximale gevangenisstraf op grond van artikel 771 Sr gesteld is op een jaar. Het is dus niet mogelijk om boven het strafmaximum van het gronddelict uit te gaan.

92 Zie voor een korte uiteenzetting Schuyt 2015, pp. 477-483.

93 R Emmelink 1996, p. 444.

ontucht des te stuitend maakt is het ogenschijnlijke samenspel tussen verdachte en zijn broer. Zij hebben zich beiden, kort na elkaar, aan [naam slachtoffer, NR] vergrepen.⁹⁴ Ondanks dit ‘samenspel’ is deze situatie niet gekwalificeerd als medeplegen (art. 47 Sr) of plegen in vereniging (art. 248 lid 1 Sr). Wel wordt uit de bewoordingen van de rechtbank duidelijk dat zij het samenspel tussen verdachte en zijn broer de verdachte extra aanrekent. Met de woorden ‘des te stuitend’ [sic] heeft de rechtbank waarschijnlijk willen uitdrukken dat zij dit samenspel ten bezware van verdachte heeft meegewogen.

Uit het voorgaande kan worden geconcludeerd dat in zaken waarin sprake is van meerdere daders, de strafverzwaringsgrond uit artikel 248 lid 1 Sr maar weinig ten laste wordt gelegd. Of in de zeven zaken waarin sprake was van meerdere daders deze grond ook bewezen had kunnen worden kan overigens niet uit de vonnissen worden opgemaakt, nu de vonnissen te weinig informatie bevatten om tot een dergelijk oordeel te komen. Feit is wel dat zonder het ten laste leggen van artikel 248 lid 1 Sr het straffplafond niet boven dat van het gronddelict uit kan komen. Dit beperkt de bandbreedte waarbinnen de rechter kan straffen. Anderzijds komt uit **Hoofdstuk 2** naar voren dat in geen enkel vonnis de maximum straf werd opgelegd, en uit **Hoofdstuk 3** volgt dat wanneer artikel 248 lid 1 of 2 Sr wél bewezen wordt dit geen significante invloed heeft op de door de rechter opgelegde straf. Door dit artikel maar spaarzaam toe te passen, en er vervolgens geen strafverhogende consequenties aan te verbinden verliest het zijn toegevoegde waarde. Dat is, ook gezien het feit dat met het artikel wordt voldaan aan internationale verdragsverplichtingen⁹⁵, een gemiste kans.

4.4.2 Wijze van slachtoffer in de misbruiksituatie brengen

Een vraag die vaak naar voren komt wanneer het gaat om seksueel misbruik, is hoe het toch zo ver heeft kunnen komen. In ongeveer de helft van de vonnissen gaat de rechter in zijn strafmotivering in zekere zin in op deze vraag, waarbij zij aandacht besteedt aan de wijze waarop de dader het slachtoffer in de misbruiksituatie heeft gebracht. Vaak hangt deze omschrijving nauw samen met de beschrijving van de relatie tussen het slachtoffer en de dader.⁹⁶ De omschrijving van het ontstaan van het misbruik is in de strafmotivering vaak beknopt weergegeven, zoals in het volgende voorbeeld: ‘Verdachte heeft seksuele handelingen verricht met minderjarigen die aan zijn zorg waren toevertrouwd. Hij was masseur van een voetbalvereniging en heeft tijdens de behandeling van blessures seksuele handelingen verricht.’⁹⁷ In andere zaken wordt uitgebreider in gegaan op het groomingproces, zo illustreert ook de volgende strafmotivering: ‘Verdachte was als onderwijsassistent werkzaam op [naam school, NR]. Hij voelde zich, naar eigen zeggen, meer op zijn gemak bij de leerlingen dan bij de docenten van de school. Verdachte stelde zich open op naar de leerlingen. Sommige leerlingen bespraken met hem hun problemen. Verdachte bekommerde zich in het bijzonder om [naam slachtoffer, NR], een kwetsbaar 14-jarig meisje. Met haar bouwde hij binnen enkele jaren, vanaf haar brugklasjaar, een vriendschappelijke band op. Zij zagen elkaar bij het schoolteam [...] en ook vaak daar buiten. Geleidelijk hadden zij steeds meer contact, niet

94 Rb. Arnhem 30 maart 2012, 05-901182-10 (niet gepubliceerd). Over de rol van de broer van de verdachte is in het vonnis niets terug te vinden, behalve dat hij bij de kassa stond toen verdachte het slachtoffer elders in de winkel misbruikte. Het vonnis van de broer zit niet in de steekproef.

95 Lid 1 en 2 van artikel 248 Sr zijn ingevoerd ter implementatie van artikel 28 van het Verdrag van Lanzarote (Trb. 2008, 58).

96 Van de in totaal 241 slachtoffers die de 182 daders hebben misbruikt, is 36% misbruikt door een familielid, 10% door een dader die vanuit zijn werk of instantie toegang had tot het slachtoffer, 4% door iemand die zij via internet hebben leren kennen, 3% binnen een affectieve relatie, 32% door overige bekenden en 7% door een vreemde. Bij 9% van de slachtoffers was het onduidelijk hoe slachtoffer en dader elkaar kenden. Zie **Nationaal Rapporteur 2016**, p. 20.

97 Rb. Gelderland 3 mei 2013, ECLI:NL:RBGEL:2013:BZ9363.

alleen persoonlijk, maar ook middels de berichtendienst WhatsApp. Deze berichten tussen hen werden na verloop van tijd meer seksueel getint. Toen verdachte en [naam slachtoffer, NR] zich [...] een keer samen in de techniekruimte van de school bevonden, kwam het tot seksueel contact tussen hen.⁹⁸

De wijze waarop het contact tussen de dader en het slachtoffer tot stand is gekomen vormt in de meeste strafmotiveringen een feitelijke constatering van de misbruiksituatie. Het wordt in die zin nauwelijks gekoppeld aan een strafverhoging of -verlaging. Als zodanig lijkt deze factor in de meeste zaken dus weinig onderscheidend strafbeïnvloedend vermogen te hebben.

Dat de kwalificatie die de rechter aan de strafbare handelingen geeft soms bagatelliserend kan zijn en verbazing wekt bij de lezer, illustreren onderstaande zaken, waarin de rechter de ontucht kwalificeert als een vorm van seksuele voorlichting.

Seksuele voorlichting

De Rechtbank Gelderland veroordeelt een opa voor het seksueel misbruiken van zijn tienjarige kleinzoon.⁹⁹ De man had zijn kleinzoon op twee verschillende momenten afgetrokken. De rechtbank oordeelt in zijn strafmotivering: 'Uit de stukken en het verhandelde ter terechtzitting is bij de rechtbank wel het beeld ontstaan, dat verdachte niet zozeer uit was op de bevrediging van zijn eigen lustgevoelens, doch dat hij onhandig heeft geopereerd bij het min of meer geven van seksuele voorlichting aan zijn (stief)kleinzoon.' Het afdoen van seksueel misbruik als 'seksuele voorlichting' is op zijn zachtst gezegd zeer opmerkelijk. Ook in het licht van de zin die daarop volgt: 'In het (verre) verleden (1992) is verdachte eerder veroordeeld voor een zedenmisdrijf [...].' Het gaat dus om een dader die voor de tweede keer terecht staat voor een zedenmisdrijf, en die de huidige feiten op twee verschillende momenten heeft gepleegd. Door dit te beschrijven als het onhandig opereren bij het min of meer geven van seksuele voorlichting wordt het gedrag van de dader ten onrechte geminimaliseerd.

Dezelfde rechtbank oordeelt ook in een andere zaak dat sprake was van seksuele voorlichting: 'Verdachte heeft seksuele handelingen verricht met twee jonge meisjes die op dat moment aan zijn zorg en waakzaamheid waren toevertrouwd. Hij is meegegaan in de natuurlijke seksuele nieuwsgierigheid die zij hadden. De meisjes bevonden zich in een zeer kwetsbare fase van hun (seksuele) ontwikkeling. Er is sprake geweest van een uit de hand gelopen seksuele voorlichting.'¹⁰⁰ De dader had twee meisjes van elf en twaalf jaar oud aan hun vagina en borsten betast. Door het seksueel misbruik te kwalificeren als 'een uit de hand gelopen seksuele voorlichting' bagatelliseert de rechter de ernst van de strafbare handelingen. Dat de dader zich in deze zaak terdege bewust was van de laakbaarheid van zijn handelen, illustreert het feit dat in het vonnis staat dat de dader ter terechtzitting heeft verklaard dat hij tegen de meisjes had gezegd dat zij dit geheim moesten houden.

Dat het ook anders kan bewijst een vonnis van de Rechtbank Midden-Nederland. In deze zaak werd een man veroordeeld voor het plegen van ontucht met zijn vijftienjarige buurmeisje. In de strafmotivering is het volgende te lezen: 'Verdachte heeft gesteld dat hij het slachtoffer wilde leren haar grenzen aan te geven. Hij heeft haar op zijn wijze seksuele voorlichting proberen te

⁹⁸ Rb. Zeeland-West-Brabant 2 december 2013, 02-666507-12 (niet gepubliceerd).

⁹⁹ Rb. Gelderland 1 november 2013, 06-850865-12 (niet gepubliceerd).

¹⁰⁰ Rb. Gelderland 16 juli 2013, ECLI:NL:RBGEL:2013:1752.

geven. De manier waarop hij dit heeft gedaan is zeer ongepast en onverstandig geweest. Hij heeft zich schuldig gemaakt aan het plegen van ontuchtige handelingen met een minderjarig buurmeisje dat geregeld bij hem verbleef.’¹⁰¹

4.4.3 Dwang en initiatief

Seks met kinderen onder de zestien jaar is vanwege hun seksuele minderjarigheid in beginsel ontuchtig. Voor de strafbaarheid is dan ook niet vereist dat de dader fysieke of emotionele dwang heeft uitgeoefend op de minderjarige, of dat het slachtoffer al dan niet instemde met de seksuele handelingen. Ook doet het voor de strafbaarheid niet ter zake van wie het initiatief is uitgegaan: zelfs wanneer het minderjarige slachtoffer het initiatief nam tot de seksuele handelingen ontslaat dit de dader niet van strafrechtelijke aansprakelijkheid. Het ligt dan ook voor de hand dat deze factor in de meeste strafmotiveringen geen rol van betekenis heeft. Inderdaad gaat de rechter in een minderheid van de vonnissen ($N=28$; 15%) in zijn strafmotivering in op het feit dat de dader geen dwang heeft uitgeoefend op het slachtoffer. Wat opvalt, is dat de rechter deze factor op twee verschillende – tegengestelde – wijze meeweegt.

Afwezigheid van dwang en instemming slachtoffer

Enerzijds concludeert de rechter in zestien strafmotiveringen dat het feit dat de dader geen dwang heeft uitgeoefend niet afdoet aan de strafbaarheid. Bijvoorbeeld met de volgende redenering: ‘Het is strafbaar om seks te hebben met personen die de leeftijd van twaalf jaren, maar nog niet die van zestien hebben bereikt. Daarbij doet in het geheel niet ter zake of er al dan niet (veronderstelde) toestemming van het slachtoffer was.’¹⁰²

Lijnrecht tegenover deze redenering staat de gedachtegang dat de afwezigheid van dwang, of de instemming van het slachtoffer tot een lagere straf moet leiden. In 11 van de 28 zaken komt de rechtbank tot een dergelijke conclusie.¹⁰³ Zo oordeelt de Rechtbank Dordrecht in een zaak waarin een twintigjarige man werd veroordeeld voor ontucht met drie meisjes van veertien en vijftien jaar oud: ‘Tussen verdachte en zijn vrienden bestond verder de ongeschreven regel dat de meisjes met wie zij op dat moment omgingen, gedeeld werden. Zo kon het gebeuren dat een meisje in de auto eerst seks had met verdachte en even later weer met een van de vrienden van verdachte. Bij een van de meisjes was sprake van verliefdheid, maar de beweegredenen van twee andere meisjes zijn niet duidelijk geworden. Zij hebben in ieder geval alle drie verklaard dat er sprake was van vrijwillige seks. De bereidwilligheid van de meisjes zal de rechtbank, met inachtneming van hun kwetsbaarheid, laten meewegen in het voordeel van verdachte bij het bepalen van de straf.’¹⁰⁴

Het is opmerkelijk dat de rechtbank de ‘bereidwilligheid’ van de minderjarige slachtoffers in strafverlagende zin meeweegt. Dwang is geen delictsbestanddeel van het bewezenverklarde artikel 245 Sr. Het is dan ook vreemd om de afwezigheid van een bestanddeel dat geen onderdeel uitmaakt van de delictomschrijving in het voordeel van de dader mee te laten weten in de strafmaat. Dat is zoiets als bij een bewezenverklaring van doodslag in het voordeel van de dader mee te wegen dat geen sprake was van

101 Rb. Midden-Nederland 13 augustus 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:3479.

102 Rb. Arnhem 24 januari 2012, 05-701255-11 (niet gepubliceerd).

103 Daarnaast werd in een vonnis niet duidelijk of de rechtbank de afwezigheid van geweld strafverlagend uitlegde (Rb. Zwolle-Lelystad 20 november 2012, 07-690326-11 (niet gepubliceerd)).

104 Rb. Dordrecht 13 december 2012, 11-870020-10 (niet gepubliceerd).

voorbetachte rade. Bovendien is het onnodig kwetsend voor de minderjarige slachtoffers om te spreken van hun 'bereidwilligheid' om seks te hebben met de dader en mededaders. Helemaal in het licht van hetgeen de rechtbank verder opmerkt in haar strafmotivering: 'Verdachte zag indertijd geen kwaad in zijn gedrag en was zich naar eigen zeggen niet bewust van de strafbaarheid van zijn gedrag. De rechtbank acht dit kwalijk, temeer nu de MSN-contacten en tapgesprekken in het dossier blijk geven van een verdachte die gedreven door lustgevoelens, minderjarige meisjes weet in te pakken met zijn charme en overtuigingskracht. Verdachte had gezien zijn eigen leeftijd en de kwetsbaarheid van de meisjes, ondanks hun bereidheid, beter moeten weten.'

Afwezigheid van geweld

Ook wordt in enkele vonnissen de afwezigheid van geweld in strafmatigende zin meegewogen. Zo houdt de Rechtbank Almelo bij de straftoemeting in het voordeel van de dader rekening met 'de omstandigheid dat verdachte geen geweld heeft toegepast bij het verrichten van de seksuele handelingen met de minderjarigen'.¹⁰⁵ In deze zaak werd een twintigjarige man veroordeeld voor het vaginaal binnendringen bij drie meisjes van vijf, zeven en veertien jaar oud. Het is opvallend dat de afwezigheid van geweld hier een strafmatigende invloed heeft, nu dit geen delictsbestanddeel is, zoals bij bijvoorbeeld verkrachting wel het geval is. Daarbij gaat het hier om zeer jonge kinderen, ten opzichte van wie de volwassen dader een fysiek overwicht heeft waardoor de toepassing van geweld sowieso niet waarschijnlijk is bij het plegen van misbruik.

Initiatief van slachtoffer

Naast de afwezigheid van dwang of geweld van de dader of instemming van het slachtoffer, was in zeven vonnissen blijkens de strafmotivering sprake van een situatie waarin het initiatief tot de seksuele handelingen (volgens de dader en/of het slachtoffer) van het slachtoffer was uitgegaan. Met deze factor werd, in tegenstelling tot de hier boven besproken factoren, wel op eenduidende wijze omgegaan, hetgeen kan worden geïllustreerd met de volgende overweging van de Rechtbank Zwolle-Lelystad: 'De wetgever heeft jongeren tot zestien jaar willen beschermen tegen het ondergaan van seksuele handelingen. Voor zover verdachte heeft betoogd dat het seksuele contact heeft plaatsgevonden op basis van vrijwilligheid of zelfs op initiatief van de slachtoffers, doet dat geen afbreuk aan het strafwaardig handelen van verdachte'.¹⁰⁶

4.4.4 Duur van het misbruik

Het ligt voor de hand dat een dader die een kind gedurende langere periode meermalen misbruikt een hogere straf krijgt dan een dader die eenmalig misbruik pleegt. In **Hoofdstuk 3** is gekeken naar de invloed van de duur van het bewezenverklarde misbruik op de strafduur. De duur van het misbruik blijkt volgens de analyse in **Hoofdstuk 3** van invloed te zijn op de strafeis van het OM: hoe langer de ten laste gelegde periode, hoe langer de geëiste duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Mogelijk werkt dit effect door op de beslissing van de rechter; de strafeis is immers ook sterk van invloed op de straftoemeting van de rechter.

Uit de bestudering van de strafmotiveringen ontstaat het beeld dat de duur van het misbruik in de meeste gevallen niet van invloed is op de straf. De rechter besteedt slechts in 30 (16%) van de 182 vonnissen

¹⁰⁵ Rb. Almelo 2 oktober 2012, 08-710873-10 (niet gepubliceerd).

¹⁰⁶ Rb. Zwolle-Lelystad 28 juni 2012, 07-653423-11 (niet gepubliceerd).

in zijn strafmotivering aandacht aan de duur van het misbruik. Meestal (N=26) heeft de passage betrekking op de lange duur van het misbruik. Zestien keer doet de rechter dat op neutrale wijze; de lange duur van het misbruik wordt door de rechter feitelijk geconstateerd, zonder dat dit voor de dader gevolgen in strafverzwarende zin met zich lijkt mee te brengen. Het gaat dan om bewoordingen zoals: 'De verdachte heeft zich gedurende een lange periode schuldig gemaakt aan ontucht met zijn minderjarige nichtje.'¹⁰⁷

In vijf vonnissen levert het feit dat de dader het slachtoffer langere tijd heeft misbruikt een strafverzwarende omstandigheid op: 'Bij de strafoplegging zal de rechtbank in het bijzonder rekening houden met de volgende uit het onderzoek ter terechtzitting naar voren gekomen omstandigheden in het nadeel van verdachte: [...] verdachte heeft gedurende een lange periode, te weten van begin augustus 2004 tot en met december 2007, op verschillende tijdstippen zijn dochter meermalen ernstig misbruikt'¹⁰⁸. In vijf andere vonnissen draagt de lange misbruikperiode er blijkens de strafmotivering aan bij dat een gevangenisstraf op zijn plaats is. In deze zaken is de lange misbruikduur dus van invloed op de strafmodaliteit. Het gaat dan om bewoordingen als de volgende: 'Naar het oordeel van de rechtbank komt, gelet op de ernst en de duur van de feiten, in beginsel alleen een onvoorwaardelijke gevangenisstraf in aanmerking.'¹⁰⁹

In vier vonnissen besteedt de rechter aandacht aan de korte misbruikperiode. In deze vier gevallen heeft dit een strafverlagend effect, zoals in het volgende vonnis wordt verwoord: 'Voorts heeft de rechtbank in ogenschouw genomen dat er geen sprake is geweest van langdurig en stelselmatig seksueel misbruik, maar van een eenmalig voorval. De rechtbank vertrouwt er daarom op dat de druk van de voorwaardelijke gevangenisstraf voldoende beweegreden voor verdachte zal zijn om niet opnieuw de fout in te gaan.'¹¹⁰

Samengevat besteedt de rechter in de meeste strafmotiveringen geen aandacht aan de duur van de misbruikperiode. Of een slachtoffer éénmalig of meermalen gedurende een langere periode is misbruikt, lijkt dus op basis van de kwalitatieve analyse van de strafmotiveringen in de meeste gevallen niet van invloed te zijn op de strafmodaliteit en strafduur.

4.5 Effect: De gevolgen van het feit

In de strafmotivering wordt meestal aandacht besteed aan de effect-vraag: wat zijn de gevolgen van het strafbare feit? In de Zedentitel van het Wetboek van Strafrecht zijn twee gevolgen als strafverzwarende omstandigheid opgenomen in de laatste twee leden van artikel 248 Sr; zwaar lichamelijk letsel en de dood. In geen van de 182 bestudeerde vonnissen komen deze omstandigheden voor. Wel gaat de rechter in zijn strafmotivering vaak in op andere, niet-wettelijke strafmaatbeïnvloedende gevolgen. In de volgende paragrafen worden achtereenvolgens de ingetreden gevolgen voor het slachtoffer en de dader

107 Rb. Den Haag 15 maart 2013, 09-665176-12 (niet gepubliceerd).

108 Rb. Oost-Brabant 22 januari 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:BY8911.

109 Rb. Noord-Holland 28 maart 2013, 14-701279-12 (niet gepubliceerd).

110 Rb. Zeeland-West-Brabant 2 december 2013, 02-666507-12 (niet gepubliceerd).

besproken. Daarnaast wordt bekeken wat de rechter oordeelt over de vaak meer abstracte maatschappelijke gevolgen.

4.5.1 Gevolgen voor het slachtoffer

Seksueel misbruik van kinderen blijft in de meeste gevallen niet zonder gevolgen voor het slachtoffer. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de rechter hier regelmatig aandacht aan besteedt in de strafmotivering. In 82 (45%) van de 182 vonnissen betreft de rechter in zijn strafmotivering de door het slachtoffer ervaren gevolgen van het seksueel misbruik. Voor het beschrijven van de (negatieve) gevolgen voor het slachtoffer grijpt de rechter vaak terug op hetgeen in de slachtofferverklaring of in de onderbouwing van de vordering benadeelde partij naar voren is gebracht. De gevolgen zoals beschreven in de strafmotiveringen zijn vaak ernstig. Veel nadruk ligt op psychische problemen. Voorbeelden van psychische problemen die in de strafmotiveringen genoemd worden zijn trauma, angsten, posttraumatische stressstoornis, zich niet meer veilig voelen, woedeaanvallen, in de war zijn, automutilatie, suïcide gedachten, concentratieverlies, vermoeidheid, moeite om mensen te vertrouwen, gevoelens van onzekerheid, moeite met lichamelijk contact, schuldgevoel, schaamte, gedragsveranderingen, stemmingswisselingen, onzekerheid over de eigen (seksuele) identiteit, slaapproblemen en eetproblemen. Ook wijst de rechter in een aantal gevallen op negatieve gevolgen in het aangaan van sociale en seksuele relaties.

Naast psychische gevolgen spelen in sommige zaken ook gevolgen op een ander vlak. Zo is in enkele strafmotiveringen te lezen dat het slachtoffer als gevolg van het misbruik uit huis is geplaatst. Bijvoorbeeld in een zaak waarin een vader werd veroordeeld voor het misbruiken van zijn dochter, van haar vijfde tot haar vijftiende jaar: ‘Ook in dit geval zijn de gevolgen voor het slachtoffer ingrijpend. Zij is in de war en boos. Het seksueel misbruik heeft voor haar tot gevolg gehad dat zij uit huis is geplaatst. Zij ervaart dit als een straf, te meer omdat de uithuisplaatsing is verlengd op grond van de vrees dat zij in de thuissituatie mogelijk haar vader weer zal ontmoeten.’¹¹¹

Ook verminderde schoolprestaties, en soms ook het overplaatsen naar een andere school komen in enkele vonnissen terug. Zo is in de strafmotivering ten aanzien van een van de daders in een zaak waarin een meisje achter elkaar vier jongens had moeten pijpen te lezen: ‘Zij is vrijwel direct na het gebeuren op een andere school geplaatst om te voorkomen dat er verhalen over haar de ronde zouden doen. Daarna is zij nog enkele malen overgeplaatst, waardoor zij telkens nieuwe vrienden moest maken, hetgeen haar boos en verdrietig maakte. Ook kreeg zij last van woedeaanvallen.’¹¹²

Voorts wordt een enkele keer in de strafmotivering gerefereerd aan lichamelijke gevolgen, meestal zonder nadere specificatie. In één vonnis is dit wel geconcretiseerd, en valt te lezen dat het slachtoffer heeft verklaard: ‘dat het penetreren van zijn anus met de penis van verdachte veel pijn deed en hij een aantal dagen niet heeft kunnen zitten.’¹¹³

Verder valt op dat in een aantal strafmotiveringen de gevolgen niet zijn geconcretiseerd. Het gaat dan om bewoordingen als ‘de enorme impact’, ‘de ernstige gevolgen’, ‘psychische schade’, ‘het leven van het slachtoffer is verstoord geraakt’ of ‘het slachtoffer heeft nog steeds veel last van hetgeen hem/haar is

111 Rb. Zeeland-West-Brabant 25 november 2013, 12-705952-12 (niet gepubliceerd).

112 Rb. Rotterdam 11 april 2013, 10-652688-11 (niet gepubliceerd).

113 Rb. Breda 5 september 2012, 02-665327-11 (niet gepubliceerd).

overkomen'. Ook verwijst de rechtbank regelmatig naar het feit dat de verdachte de normale en gezonde seksuele ontwikkeling van het slachtoffer heeft geschaad of doorkruist.

Niet alleen het directe slachtoffer ervaart de gevolgen van het misbruik. In veertien vonnissen besteedt de rechter tevens aandacht aan de gevolgen die het misbruik heeft gehad voor de familie van het slachtoffer, bijvoorbeeld in de volgende strafmotivering: 'Ook de familie van [naam slachtoffer, NR] is door het misbruik ernstig ontwricht. De rechtbank acht verdachte daarvoor verantwoordelijk en rekent hem dit zwaar aan.'¹¹⁴

De negatieve gevolgen voor het slachtoffer worden de verdachte in veel strafmotiveringen expliciet aangerekend, bijvoorbeeld door bewoordingen als 'de rechtbank neemt dit de verdachte zeer kwalijk', of 'de rechtbank heeft in het bijzonder acht geslagen op [de gevolgen]'. In deze gevallen vormen de gevolgen vaak een deel van een opsomming van factoren waarmee de rechter in zijn strafmaat rekening heeft gehouden. In slechts enkele gevallen verbindt de rechter aan de negatieve gevolgen expliciet de conclusie dat deze in het nadeel van de dader zijn meegewogen. In veel andere gevallen blijft het echter bij een meer feitelijke constatering dat het slachtoffer nadelige gevolgen ondervindt van het gepleegde misbruik. Het is in die gevallen niet duidelijk of de negatieve gevolgen ook een voor de dader nadelige impact hebben gehad op de straf.

Een gevolg dat in alle gevallen (N=5; 3%) zwaar wordt aangerekend aan de verdachte is een zwangerschap als gevolg van seksueel misbruik.

Zwangerschap als gevolg van misbruik

Een gevolg dat minder vaak intreedt, maar dat een grote impact heeft op het minderjarige slachtoffer, is het zwanger worden als gevolg van seksueel misbruik.¹¹⁵ In vijf zaken is hiervan blijkens de strafmotivering sprake. In twee zaken resulteerde de zwangerschap in een abortus. Dat de rechtbank deze ernstige gevolgen onderkent en laat meewegen in de strafmaat, illustreert de volgende zaak waarin een stiefvader werd veroordeeld voor het 'stelselmatig' seksueel misbruiken van zijn stiefdochter gedurende bijna twee jaar: 'Door de gemeenschap die verdachte met het slachtoffer heeft gehad, is [naam slachtoffer, NR] zwanger geraakt. Deze zwangerschap is in een laat stadium vastgesteld en is in de 23e week door abortus geëindigd. Abortus is een zeer ingrijpende gebeurtenis en zeker voor het slachtoffer die toen de leeftijd van 14 jaar had. Deze omstandigheid zal de rechtbank zwaar laten meewegen bij het bepalen van de op te leggen straf.'¹¹⁶

In twee zaken is de zwangerschap voldragen,¹¹⁷ en werd het slachtoffer op jonge leeftijd moeder. De enorme impact hiervan, niet alleen op het slachtoffer zelf, maar ook op haar baby en op de samenleving, wordt mooi geïllustreerd in de volgende overweging: 'Het feit dat uit deze seksuele relatie een kind is geboren, heeft een grote schok in de samenleving teweeggebracht, maar vanzelfsprekend vooral in het leven van [naam slachtoffer, NR]. Zij was op het moment dat de baby werd geboren, pas 12 jaar. De rechtbank rekent het verdachte zwaar aan dat hij zijn dochter

114 Rb. Utrecht 30 oktober 2012, ECLI:NL:RBUTR:2012:BY2966.

115 Zie over de gevolgen van ongewenste tienerzwangerschappen onder andere Cense & Dalmijn 2016.

116 Rb. Oost-Brabant 5 maart 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:BZ3191.

117 Daarnaast kon in een zaak uit het vonnis niet worden opgemaakt of de zwangerschap in stand was gebleven of niet.

adequate medische zorg tijdens de zwangerschap en de bevalling heeft onthouden, mede gelet op de zeer jonge leeftijd van [naam slachtoffer, NR] en ook gelet op het feit dat sprake is geweest van een stuitbevalling. Het handelen van verdachte zal niet alleen grote gevolgen hebben voor het verdere leven van [naam slachtoffer, NR], maar ook voor de baby die verdachte bij haar heeft verwekt. Zij zullen door hun bijzondere familierelatie tot verdachte voor de rest van hun leven aan het strafbare handelen van verdachte worden herinnerd.¹¹⁸

Wanneer de wettelijke strafverzwaringen uit artikel 248 Sr in ogenschouw worden genomen, valt het op dat een zwangerschap niet onder een van deze acht gronden te vangen is. Hoewel een zwangerschap als gevolg van het gepleegde misbruik slechts in 3% van de veroordelingen is terug te vinden, is dit vergeleken met sommige van de andere strafverzwaringen uit artikel 248 Sr¹¹⁹ relatief veel. In de praktijk blijkt dat aan deze grond reeds uitgebreid, in strafverhogende zin, aandacht wordt besteed in de strafmotivering. Hierdoor lijkt het niet noodzakelijk om een aparte strafverzwaringgrond in de wet te creëren voor deze situatie.

4.5.2 Nadelige gevolgen voor de dader

Niet alleen de gevolgen voor het slachtoffer kunnen aan bod komen in de strafmotivering. In één op de tien vonnissen (N=18) gaat de rechter (ook) in op de negatieve gevolgen voor de dader. In zes vonnissen wijst de rechter in de strafmotivering op de negatieve gevolgen voor de baan van de dader: '[...] dat een onvoorwaardelijke gevangenisstraf ernstige consequenties zou kunnen hebben voor verdachtes persoonlijke omstandigheden, waaronder het verlies van zijn baan.'¹²⁰ Van de zes daders bij wie de rechter aandacht besteedt aan baanverlies krijgen er vijf een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf en/of taakstraf.

Ook de impact op het gezinsleven wordt zes keer genoemd door de rechter. Zo oordeelt de rechter in een zaak waarin een grootvader werd veroordeeld voor het meermalen betasten van zijn zevenjarige kleindochter: '[...] en dat hij door deze handelingen het contact met zijn vrouw, zijn dochter (de moeder van [naam slachtoffer, NR]) en haar gezin is kwijtgeraakt. De rechtbank zal daarom tot een lagere straf komen dan zoals is geëist door de officier van justitie.'¹²¹

Andere negatieve gevolgen voor de dader die de rechter noemt in zijn strafmotivering betreffen de impact van de strafzaak (N=4), bedreiging door de familie van het slachtoffer (N=1), de reactie vanuit de gemeenschap (N=1) en media-aandacht (N=1).

Hoewel in meer zaken sprake zal zijn geweest van een of meer van bovengenoemde gevolgen, besteedt de rechter in de andere 164 vonnissen geen aandacht aan de negatieve gevolgen voor de dader. De nadruk ligt, terecht, voornamelijk op de gevolgen voor het slachtoffer.

118 Rb. Groningen 27 april 2012, ECLI:NL:RBGRO:2012:BW4225.

119 Artikel 248 Sr werd bij wet van 12 februari 2014 gewijzigd, waarbij vier nieuwe leden werden toegevoegd. De vonnissen waarop dit onderzoek betrekking hebben stammen uit de jaren 2012-2013, in welke jaren een eerdere versie van artikel 248 Sr gold, met vier leden (lid 1, 2 en de huidige leden 7 en 8).

120 Rb. 's-Gravenhage 25 oktober 2012, 09-655346-10 (niet gepubliceerd).

121 Rb. Gelderland 29 november 2013, 05-820969-13 (niet gepubliceerd).

4.5.3 Maatschappelijke impact

De maatschappelijke impact van de zaak wordt in 21 vonnissen (12%) door de rechter aangehaald. Het gaat in de meeste gevallen om weinig concrete passages waarin bijvoorbeeld staat: ‘Feiten als de onderhavige veroorzaken daarnaast sterke gevoelens van verontwaardiging in de samenleving’. Deze algemene formulering maakt niet concreet of de betreffende zaak ook daadwerkelijk tot beroering heeft geleid. In vier vonnissen koppelt de rechter de strafbare feiten wel rechtstreeks aan de maatschappelijke impact: ‘Voorts heeft verdachte met zijn gedrag gevoelens van onrust en onveiligheid in de maatschappij (in het bijzonder binnen de zwemvereniging en de gemeente [...]) veroorzaakt.’¹²²

4.6 De context

Het laatste van de vijf elementen welke besproken wordt in de strafmotivering betreft de context. De context-vraag kan op drie niveaus invloed hebben op de strafmaat.¹²³ Allereerst de materiële context: de omstandigheden waaronder het feit is begaan. Een wettelijke strafverwaringsgrond die hiervan een uitwerking is, betreft het misbruiken van een slachtoffer dat aan de zorg van de verdachte is toevertrouwd. Deze en andere contextvormen worden besproken in §4.6.1-4.6.4. Een tweede context is de formele context. Hierbij draait het om bijzonderheden die zich in een concrete strafzaak voordoen tijdens het strafproces in de meest brede zin van het woord. Het gaat dus om omstandigheden die zich in de periode nadat het feit begaan is hebben voorgedaan. Overschrijding van de redelijke termijn is hiervan een voorbeeld (§4.6.5). Het derde niveau betreft de maatschappelijke context. Deze is reeds aan bod gekomen in §4.5.3.

4.6.1 Misbruik van aan zorg toevertrouwde minderjarige

‘De in de artikelen 240b, 242 tot en met 247 en 248a tot en met 248f bepaalde gevangenisstraffen kunnen met een derde worden verhoogd, indien de schuldige het feit begaat tegen zijn kind, een kind over wie hij het gezag uitoefent, een kind dat hij verzorgt of opvoedt als behorend tot zijn gezin, zijn pupil, een aan zijn zorg, opleiding of waakzaamheid toevertrouwde minderjarige of zijn minderjarige bediende of ondergeschikte.’¹²⁴

Zoals naar voren komt uit **Hoofdstuk 3** heeft het ten laste leggen van artikel 248 Sr een significant effect op de strafeis; de kans dat het OM een onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist is groter wanneer een strafverwaringsgrond uit artikel 248 Sr ten laste is gelegd.¹²⁵ Op de (geëiste en opgelegde) duur van de gevangenisstraf heeft artikel 248 Sr geen effect; de rechter legt met andere woorden geen langere gevangenisstraf op wanneer de strafverwaringsgronden uit artikel 248 Sr van toepassing zijn verklaard.¹²⁶ In deze paragraaf wordt bekeken op welke manier de rechter in zijn strafmotivering aandacht besteedt aan deze factor.

122 Rb. Oost-Brabant 7 augustus 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:4345.

123 Schuyt 2010, pp. 219-220.

124 Art. 248 lid 2 Sr.

125 Zie voor meer uitleg §3.3.1.2.

126 Wanneer gecontroleerd wordt voor de invloed van de overige voorspellende factoren in het model.

Uit het eerste deel van dit onderzoek blijkt dat 21% van de slachtoffers werd misbruikt door een eerste-lijns familielid, vaak een vader of stiefvader, en dat één op de tien slachtoffers misbruikt werd door iemand die met kinderen werkte zoals een sportcoach, leraar of oppas.¹²⁷ In deze gevallen zal meestal sprake zijn van de strafverzwarende omstandigheid uit artikel 248 lid 2 Sr, te weten misbruik van het eigen kind of een minderjarige die aan de zorg of waakzaamheid van de dader is toevertrouwd. Wanneer deze omstandigheid ten laste wordt gelegd en bewezenverklaard mag een straf gelijk aan het strafmaximum van het gronddelict plus een derde worden opgelegd. In veel strafmotiveringen gaat de rechter in op het feit dat het slachtoffer aan de zorg van de dader was toevertrouwd. Echter, het valt op dat de strafverzwarende omstandigheid uit artikel 248 lid 2 Sr maar sporadisch ten laste wordt gelegd. Wanneer artikel 248 lid 2 Sr niet in de tenlastelegging is opgenomen, maar wel van toepassing wordt geacht door de rechter, mag de rechter deze grond wel in strafverzwarende zin meewegen, maar mag hij niet boven het strafmaximum van het gronddelict uitgaan.¹²⁸

De strafverzwaringgrond uit artikel 248 lid 2 Sr trad op 1 januari 2010 in werking. Deze zal dus niet op alle zaken uit het onderzoek waarin sprake was van een afhankelijkheidspositie van toepassing zijn geweest, daar deze alleen geldt voor delicten gepleegd na die datum. Een andere nuancing is dat de strafverzwaringgrond uit artikel 248 lid 2 Sr voor een groot deel overeenkomt met de delictsomschrijving van artikel 249 lid 1 Sr.¹²⁹ Daar waar uitsluitend artikel 249 lid 1 Sr ten laste is gelegd, is het niet mogelijk om ook nog de strafverzwaringgrond uit artikel 248 lid 2 Sr ten laste te leggen.

Niettemin blijft het opmerkelijk dat in totaal slechts veertien keer de strafverzwaringgrond uit artikel 248 lid 2 Sr ten laste werd gelegd. Het al dan niet ten laste leggen van artikel 248 lid 2 Sr is ogenschijnlijk willekeurig: zo wordt in een zaak waarin een voetbalcoach tijdens sportmassages pupillen misbruikte deze grond wel ten laste gelegd,¹³⁰ terwijl deze grond in een zaak waarin een zwemcoach tijdens sportmassages pupillen misbruikte niet ten laste wordt gelegd¹³¹. Hetzelfde geldt voor zaken waarin sprake is van misbruik door een vader van zijn eigen kind. Hier is echter niet in alle gevallen duidelijk of de tenlastelegging nu wel of niet (impliciet) ziet op de strafverzwarende omstandigheid uit artikel 248 lid 2 Sr. Zo luidt de tenlastelegging in een zaak voor de Rechtbank Zutphen: 'Hij in de periode [tijdstip] te [plaats] met [naam slachtoffer] zijnde verdachtes dochter [cursivering NR], buiten echt, ontuchtige handelingen heeft gepleegd [...] artikel 247 Wetboek van Strafrecht'.¹³² Het feit dat de woorden 'zijnde verdachtes dochter' zijn opgenomen in de tenlastelegging, alsook in de bewezenverklaring, zou kunnen impliceren dat men heeft bedoeld de strafverzwaringgrond uit artikel 248 lid 2 Sr van toepassing te verklaren. Dit artikel wordt echter niet genoemd in de tenlastelegging, noch in de kwalificatie¹³³ of toepasselijke wettelijke voorschriften.

127 Nationaal Rapporteur 2016, pp. 20-22.

128 Zie ook Lindenberg & Van Dijk 2016, pp. 260-262.

129 Zie voor een uiteenzetting van de verschillen en overeenkomsten tussen art. 248 lid 2 en 249 lid 1 Sr: Lindenberg & Van Dijk 2016, pp. 245-248.

130 Rb. Gelderland 3 mei 2013, ECLI:NL:RBGEL:2013:BZ9363.

131 Rb. Oost-Brabant 7 augustus 2013, ECLI:NL:RBOBR:2013:4345.

132 Rb. Zutphen 30 november 2012, 06-850156-12 (niet gepubliceerd).

133 De kwalificatie luidt: 'met iemand beneden de leeftijd van zestien jaren buiten echt ontuchtige handelingen plegen, meermalen gepleegd'.

Een enkele keer benoemt de rechtbank expliciet in zijn strafmotivering dat de strafverwaringsgrond, hoewel niet ten laste gelegd, van toepassing is: 'Hoewel de officier van justitie de strafverzwarende omstandigheid van artikel 248 Wetboek van Strafrecht niet expliciet heeft ten laste gelegd, is wel ter zitting gebleken dat verdachte het seksuele misbruik heeft begaan tegen zijn kind. De rechtbank zal dit feit zwaar meewegen.'¹³⁴ In deze specifieke zaak is deze overweging overigens opvallend, nu de bewezenverklarde periode (september 2004 tot augustus 2010) maar voor een klein deel valt in de periode vanaf wanneer artikel 248 lid 2 Sr van toepassing was.

Samengevat valt uit de bestudering van de zaken op dat de strafverwaringsgrond uit artikel 248 lid 2 Sr maar weinig ten laste wordt gelegd, terwijl een substantieel deel van de zaken wel betrekking heeft op misbruik van een kind dat aan de zorg van de dader was toevertrouwd. Wanneer de strafverwaringsgrond niet ten laste is gelegd kan de rechter niet boven het strafmaximum van het gronddelict uitgaan.

4.6.2 Eigen behoeftes voorop gesteld

Een veelgelezen overweging in de strafmotiveringen is dat de dader zich heeft laten leiden door zijn eigen lustgevoelens (N=89; 49%). Vaak wordt deze overweging aangevuld met de constatering dat de dader geen oog heeft gehad voor de gevoelens van het slachtoffer, nu hij zijn eigen behoeftebevrediging voorop heeft gesteld. Het valt op dat deze factor in veel gevallen ogenschijnlijk geen strafmaatbeïnvloedende invloed heeft. Hoewel een overweging als: 'Verdachte heeft bij dit alles kennelijk nimmer stilgestaan maar zijn eigen verlangens voorop gesteld'¹³⁵ kan worden opgevat als een verwijt dat de rechtbank de dader maakt, is deze overweging in de meeste vonnissen niet ingekleed als strafverzwarende factor. Slechts in enkele gevallen lijkt deze factor wel strafverzwarend van invloed: 'Verdachte heeft bij dit alles kennelijk niet stilgestaan en heeft enkel zijn eigen behoefte dan wel bevrediging vooropgesteld. De rechtbank neemt dit verdachte uitermate kwalijk.'¹³⁶

4.6.3 Leeftijdverschil

In veel van de onderzochte zaken is sprake van een aanmerkelijk leeftijdverschil tussen de dader en het slachtoffer. Zoals naar voren komt uit deel 1 van dit onderzoek verschillen zij gemiddeld 24 jaar van elkaar ($SD=16,6$).¹³⁷ De rechter besteedt in dertig strafmotiveringen (16%) aandacht aan het leeftijdverschil dan wel aan de leeftijd van het slachtoffer. Meestal doet de rechter dit op neutrale wijze, dus zonder hier conclusies aan te verbinden over de invloed van deze factor op de straf. In vijf zaken laat de rechtbank de factor leeftijd expliciet strafverhogend meewegen, en in drie zaken heeft deze factor juist een strafverlagend effect.

Leeftijdverschil als strafmaatbeïnvloedende factor

In een zaak voor de Rechtbank Zwolle-Lelystad oordeelt de rechter ten aanzien van de dader die op zijn 32e gemeenschap had met twee meisjes van 12 en 13 jaar oud: 'De rechtbank weegt in strafverzwarende zin mee de jonge leeftijd van de slachtoffers en het grote leeftijdverschil tussen verdachte en de slachtoffers.'¹³⁸ Het gaat in deze zaak om een leeftijdverschil van (ruim)

134 Rb. Groningen 27 april 2012, ECLI:NL:RBGRO:2012:BW4225.

135 Rb. Zeeland-West-Brabant 8 mei 2013, 02-666958-12 (niet gepubliceerd).

136 Rb. Zeeland-West-Brabant 3 december 2013, 02-666148-12 (niet gepubliceerd).

137 Nationaal Rapporteur 2016, p. 15.

138 Rb. Zwolle-Lelystad 28 juni 2012, 07-653423-11 (niet gepubliceerd).

twintig jaar. Opvallend is dat in zaken waarin het om een nog groter leeftijdsverschil gaat, deze factor vaak niet wordt genoemd in de strafmotivering.¹³⁹

Een kleiner leeftijdsverschil kan soms ook in het voordeel van de dader werken. Zo oordeelt de Rechtbank Arnhem in een zaak waarin een 21-jarige man werd veroordeeld voor het misbruiken van een 14-jarig meisje: ‘In het voordeel van verdachte houdt de rechtbank er rekening mee dat het leeftijdsverschil niet heel groot was.’¹⁴⁰ Overigens kunnen de meningen verschillen of in dit geval kan worden gesproken van een ‘niet heel groot leeftijdsverschil’, nu de dader 1,5 keer zo oud was als het slachtoffer.

In andere vonnissen noemt de rechter het leeftijdsverschil in de strafmotivering, maar doet dit op neutrale wijze. Hierdoor kan uit de formulering niet worden opgemaakt of het leeftijdsverschil van invloed is geweest op de straf. Een voorbeeld hiervan is een vonnis van de Rechtbank Arnhem: ‘Verdachte heeft bij zijn handelen geen oog gehad voor het grote leeftijdsverschil [...]’.¹⁴¹

Het feit dát er sprake is van een groot of juist een klein leeftijdsverschil wordt in sommige strafmotiveringen expliciet benoemd, terwijl in de meeste strafmotiveringen geen aandacht wordt besteed aan deze factor. De strafmotiveringen waarin de factor wel wordt benoemd zijn bovendien niet eenduidig in het gewicht dat de rechter eraan toekent: een groot leeftijdsverschil wordt in de ene zaak als strafverhogend aangemerkt, terwijl het in de andere zaak op neutrale wijze gebracht wordt. Andersom geldt hetzelfde voor de strafmatigende invloed van een klein(er) leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer.

4.6.4 Locatie van het misbruik

‘De handelingen vonden voornamelijk plaats in de woning van verdachte, wanneer zijn dochter bij hem verbleef. Juist in deze omgeving hoort een kind zich geborgen en veilig te voelen. De rechtbank rekent het verdachte zwaar aan dat hij in deze omgeving op grove wijze misbruik heeft gemaakt van het vertrouwen dat zijn dochter in haar vader mocht hebben.’¹⁴²

In enkele vonnissen laat de rechtbank de locatie waar het misbruik plaatsvond in strafverzwarende zin meewegen. In deze gevallen ging het steeds om misbruik dat in de woning van het slachtoffer ($N=9$) of in de woning van de grootouders ($N=2$) plaatsvond. Ook in een aantal andere vonnissen benoemt de rechtbank expliciet de locatie waar het misbruik plaatsvond, maar verbindt hier geen strafmaat beïnvloedende conclusies aan. In geen enkel vonnis leverde de locatie van het misbruik een strafverlagende factor op.

4.6.5 Lang tijdsverloop tussen feit en behandeling door de rechter

Een factor die in ruim één op de vijf zaken ($N=39$; 21%) een rol speelt, betreft het lange tijdsverloop tussen het gepleegde delict en de berechting. Dit lange tijdsverloop heeft bijna in alle gevallen ($N=35$; 19%) tot gevolg dat de dader een lagere straf krijgt.

139 Zie bijvoorbeeld Rb. Gelderland 1 november 2013, 06-850865-12 (niet gepubliceerd): leeftijdsverschil 48 jaar; Rb. 's-Hertogenbosch 5 januari 2012, ECLI:NL:RBSHE:2012:BV0146: leeftijdsverschil met het jongste van de drie slachtoffers 65 jaar. In beide vonnissen wordt in de strafmotivering geen aandacht besteed aan het grote leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer.

140 Rb. Arnhem 24 januari 2012, 05-701255-11 (niet gepubliceerd).

141 Rb. Arnhem 30 januari 2012, ECLI:NL:RBARN:2012:BV2147. Het ging om een leeftijdsverschil van 24 jaar.

142 Rb. Rotterdam 15 februari 2012, ECLI:NL:RBROT:2012:9091.

In ruim de helft van de gevallen ($N=22$; 56%) is uit de strafmotivering niet op te maken waardoor dit lange tijdsverloop veroorzaakt is.¹⁴³ Zijn de feiten pas laat aan het licht gekomen doordat het slachtoffer lang heeft gewacht met het doen van aangifte? Is de zaak niet voortvarend opgepakt door de politie of het OM? Of heeft het lang geduurd voordat de inhoudelijke behandeling van de zaak werd ingeroosterd bij de rechtbank?

In zeventien gevallen blijkt uit de strafmotivering dat het lange tijdsverloop te wijten is aan het niet voortvarend oppakken van de zaak door partijen in de strafrechtsketen: het OM, de politie of de rechtbank heeft de zaak te traag opgepakt. Niet altijd wordt daarbij duidelijk aan wie de rechtbank het verwijt precies maakt. Zo oordeelt de Rechtbank Assen: ‘Ook laat de rechtbank meewegen dat het tijdsverloop tussen het bekend worden van de gepleegde feiten en de uiteindelijke berechting, door verdachte als zeer lang is ervaren.’¹⁴⁴

In negen gevallen verwijt de rechtbank het OM dat zij de zaak te traag heeft opgepakt. Daarbij verwijst de rechtbank in drie gevallen naar een overschrijding van de redelijke termijn in artikel 6 EVRM, zoals de volgende strafmotivering illustreert: ‘De rechtbank komt echter tot een andere strafoplegging op grond van het oordeel dat de redelijke termijn als bedoeld in artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens is overschreden. Verdachte is voor het eerst gehoord op [datum, NR] april 2010, terwijl thans uitspraak wordt gedaan op [datum, NR] december 2012. De aard van de zaak rechtvaardigt niet een behandelingsduur in eerste aanleg van twee jaar en 8 maanden. Ter terechtzitting heeft de officier van justitie erkend dat de redelijke termijn is overschreden en de zaak aan de zijde van het openbaar ministerie allerminst voortvarend ter zitting is aangebracht. De rechtbank is van oordeel dat de officier van justitie deze overschrijding van de redelijke termijn onvoldoende heeft laten terugkomen in haar eis. Reden waarom de rechtbank een lagere straf zal opleggen dan geëist.’¹⁴⁵

Het lang laten liggen van een strafzaak levert voor zowel de verdachte als het slachtoffer een onwenselijke situatie op. Zolang de strafzaak niet is afgehandeld kan het moeilijk zijn het gebeurde af te sluiten. Bovendien verkeren zowel verdachte als slachtoffer lange tijd in onzekerheid over de uitkomst van de strafzaak. Het feit dat in bijna de helft van de gevallen waarin sprake is van lang tijdsverloopt duidelijk is dat dit lange tijdsverloop aan organisaties in de strafrechtsketen te wijten is, maakt dat deze strafverlagende factor in beginsel had kunnen worden vermeden en zou moeten worden vermeden.

Pas na lange tijd aangifte door het slachtoffer

Tot slot wordt in twee strafmotiveringen duidelijk dat het feit dat de verdachte pas lange tijd na het plegen van het delict voor de rechter staat het gevolg is van een late aangifte door het slachtoffer. Dat hier op verschillende wijze mee kan worden omgesprongen illustreren de overwegingen in deze twee strafzaken:

‘Gelet op de aard, ernst en frequentie van het bewezenverklaarde is de rechtbank van oordeel dat— met name uit een oogpunt van vergelding - een gevangenisstraf van na te noemen duur

143 Er staat dan bijvoorbeeld: ‘Ook houdt de rechtbank er rekening mee dat het feit al lange tijd geleden heeft plaatsgevonden.’ Rb. Overijssel 17 september 2013, 08-720327-12 (niet gepubliceerd).

144 Rb. Assen 16 mei 2012, 19-700006-12 (niet gepubliceerd).

145 Rb. Dordrecht 13 december 2012, 11-870020-10 (niet gepubliceerd).

moet worden opgelegd. Dat het bewezenverklarde een lange tijd geleden is begaan, kan niet tot een ander oordeel leiden. Bekend is immers, en de wetgeving is daar ook op ingericht, dat feiten als de onderhavige soms pas na vele jaren aan het licht komen, omdat de slachtoffers er niet eerder over durven te praten en dat ook niet kunnen.¹⁴⁶

In dit geval heeft het lange tijdsverloop geen effect op de hoogte van de straf. Dit is anders in de tweede zaak, waarin het lange tijdsverloop overigens ook deels aan het OM te wijten was: 'Hoewel de ernst van de feiten als hierboven omschreven op zichzelf het opleggen van een (deels) onvoorwaardelijke gevangenisstraf van enige duur zou rechtvaardigen, zoals ook geëist, zal de rechtbank daartoe om de navolgende redenen niet overgaan. De verdachte heeft lange tijd - +/- 17 jaar - in de veronderstelling geleefd dat zijn ontoelaatbaar handelen niet zou leiden tot een strafrechtelijke reactie. Er is pas in een laat stadium aangifte gedaan en daarna heeft het nog bijna een jaar geduurd voordat - een week voordat de zaak zou zijn verjaard - een dagvaarding is uitgebracht. [...]'¹⁴⁷

Het is opmerkelijk dat het feit dat het slachtoffer lang heeft gewacht met het doen van aangifte in deze zaak een straf(modaliteits)verlagend effect heeft voor de dader. Uit de literatuur is bekend dat seksueel geweld vaak pas jaren later – of nooit – openbaar wordt gemaakt.¹⁴⁸ Slechts een kleine minderheid van de slachtoffers van seksueel geweld zet uiteindelijk de stap naar de politie.¹⁴⁹ Uit onderzoek van de Nationaal Rapporteur in een politieregio komt bovendien naar voren dat van hen die wel melding doen bij de politie 17% van de slachtoffers langer dan een jaar wacht voordat zij naar de politie stappen.¹⁵⁰ Nu het eerder kenmerkend dan uitzonderlijk is dat slachtoffers van seksueel geweld lang wachten voordat zij hiermee naar buiten komen (als ze dat al doen), is het vreemd dit in het voordeel van de verdachte mee te nemen in de te bepalen strafmodaliteit. Het feit dat een aangifte lang op zich heeft laten wachten zou niet in het voordeel van de verdachte meegewogen moeten worden.

4.7 Conclusie

Dit hoofdstuk draaide om hetgeen de rechter ons vertelt over de straf. De strafrechter heeft bij de straftoemeting veel vrijheid. De grote discretionaire vrijheid stelt hem in staat maatwerk te leveren.¹⁵¹ Een keerzijde van deze vrijheid in de strafmotivering is dat het leidt tot een grote variatie in de straftoemeting die niet noodzakelijkerwijs overeenkomt met de inhoudelijke variatie in de bestudeerde strafzaken. De individualisering van de straftoemeting komt duidelijk naar voren uit de bestudeerde strafmotiveringen: in elke zaak noemt de rechter een andere combinatie van strafmaatbeïnvloedende factoren, en de invloed van een factor op de straf in een individuele zaak kan sterk verschillen van de invloed ervan in een andere zaak. Daar komt bij dat de precieze invloed van een door de rechter genoemde factor vaak niet uit de strafmotivering kan worden afgeleid.

146 Rb. Haarlem 20 augustus 2012, 15-710689-10 (niet gepubliceerd).

147 Rb. Rotterdam 8 februari 2012, 10-702134-11 (niet gepubliceerd).

148 London, e.a. 2005, p. 203; Alaggia 2004, p. 1214; Crisma, e.a. 2004, p. 1036.

149 Zo wordt volgens het CBS slechts 9% van alle seksuele delicten gemeld aan de politie. Centraal Bureau voor de Statistiek 2012, p. 83.

150 *Nationaal Rapporteur 2014*, p. 128.

151 Van Wingerden en Wermink 2015, p. 7.

Veel nadruk op de persoon van de dader

Hoewel uit het statistisch model van **Hoofdstuk 3** naar voren komt dat de in dat model betrokken daderkenmerken (strafblad en toerekeningsvatbaarheid) niet significant van invloed zijn op de strafhoogte, besteedt de rechter in zijn strafmotivering wel veel aandacht aan deze en andere (meetbare en niet meetbare) daderkenmerken. Doordat het in de strafmotiveringen vaak ontbreekt aan duidelijkheid over de waardering van deze factoren door de rechter en het gewicht dat hij aan de factor toekent blijft het onduidelijk wat precies het effect is op de straf.

Wettelijke strafverwaringsgronden weinig toegepast

De twee wettelijke strafmaatbeïnvloedende factoren uit artikel 248 Sr, te weten samen en in vereniging plegen (lid 1) en misbruik van het eigen kind (lid 2) blijken zelden ten laste te worden gelegd of ambtshalve te worden toegepast. Het al dan niet toepassen van artikel 248 lid 1 en 2 Sr is ogenschijnlijk willekeurig: zo wordt in een zaak waarin een sportcoach pupillen misbruikt deze grond wel ten laste gelegd, en in een vergelijkbare zaak niet. Hetzelfde geldt voor zaken waarin sprake is van misbruik door een vader van zijn eigen kind. Wanneer sprake is van meerdere daders komt dit de ene keer niet als zodanig terug in de tenlastelegging of bewezenverklaring, terwijl het de andere keer als medeplegen wordt gekwalificeerd, en in één geval als de strafverwaringsgrond uit artikel 248 lid 1 Sr. Waarom niet vaker voor deze strafverwaringsgrond wordt gekozen wordt uit de bestudeerde vonnissen niet duidelijk.

Wanneer de strafverwaringsgronden uit artikel 248 Sr niet ten laste worden gelegd noch ambtshalve worden toegepast kan het strafplafond niet boven dat van het gronddelict uitkomen. Dit beperkt de bandbreedte waarbinnen de rechter kan straffen. Door dit artikel maar spaarzaam toe te passen, en er in de praktijk geen strafverhogende consequenties aan te verbinden verliest het zijn toegevoegde waarde. Dat is, ook gezien het feit dat de wettelijke strafverwaringsgronden het resultaat zijn van internationale verdragsverplichtingen, een gemiste kans.

Dwang niet relevant bij ontucht

In een minderheid van de vonnissen (15%) gaat de rechter in zijn strafmotivering in op het feit dat de dader geen dwang heeft uitgeoefend op het slachtoffer. Op zich is het al opmerkelijk dat de rechter hier aandacht aan besteedt, nu dwang geen delictsbestanddeel is van ontucht en de vraag of al dan niet dwang is uitgeoefend op het minderjarige slachtoffer bij een bewezenverklaring van ontucht juridisch niet relevant is. Wat daarnaast opvalt, is dat de rechter deze factor op twee verschillende – tegengestelde – wijzen meeweegt. Enerzijds concludeert de rechter in een aantal strafmotiveringen dat het feit dat de dader geen dwang heeft uitgeoefend niet afdoet aan de strafbaarheid. Lijnrecht tegenover deze redenering staat de motivering dat de afwezigheid van dwang, of de instemming van het slachtoffer, tot een lagere straf moet leiden. Dwang is geen delictsbestanddeel van ontucht met minderjarigen als strafbaar gesteld in artt. 244, 245, 247 en 249 lid 1 Sr. Het is dan ook vreemd dat de rechter in een aantal gevallen de afwezigheid van dit bestanddeel, dat geen onderdeel uitmaakt van de delictomschrijving, in het voordeel van de dader laat meewegen in de strafmaat.

Lang proces betekent vaak een lagere straf

In ruim één op de vijf zaken noemt de rechter het lange tijdsverloop tussen het gepleegde delict en de berechting. Dit lange tijdsverloop heeft bijna in alle gevallen tot gevolg dat de dader een lagere straf krijgt. Het lang laten liggen van een strafzaak levert voor zowel de verdachte als het slachtoffer een onwenselijke situatie op. Zolang de strafzaak niet is afgehandeld kan het moeilijk zijn het gebeurde af te sluiten. Bovendien verkeren zowel verdachte als slachtoffer lange tijd in onzekerheid over de uitkomst

van de strafzaak. Het feit dat in bijna de helft van de gevallen waarin sprake is van een lang tijdsverloop duidelijk is dat het lange tijdsverloop aan organisaties in de strafrechtsketen te wijten is, maakt dat deze strafverlagende factor in beginsel had kunnen worden vermeden en zou moeten worden vermeden.

Verschillen op drie niveaus

Samengevat legt de analyse van de strafmotivering verschillen bloot op drie niveaus.¹⁵² Allereerst is er weinig lijn te ontdekken in het al dan niet betrekken van een bepaalde factor in de strafmotivering. Zo speelt bijvoorbeeld de hoge leeftijd van de dader in de ene strafmotivering (in strafverlagende zin) een rol, terwijl de leeftijd van een even oude dader in een andere strafmotivering in het geheel niet aan de orde komt. Hetzelfde geldt voor het al dan niet in de strafmotivering betrekken van andere factoren, zoals de duur van het misbruik, het leeftijdsverschil tussen dader en slachtoffer en de gevolgen van het misbruik.

Het tweede niveau waarop verschillen bestaan betreft de waardering van een bepaalde factor door de rechter. Zo waardeert de rechter het feit dat de dader een blanco strafblad heeft soms als strafverlagend, terwijl de rechter deze factor in andere strafmotiveringen uitsluitend benoemt, zonder hier een waardeoordeel aan te verbinden. Ook het feit dat een verdachte niet is gemotiveerd voor een behandeling vormt in de ene zaak aanleiding om geen behandeling op te leggen, terwijl de rechter in een andere zaak ondanks de afwezige behandelmotivatie toch een behandeling oplegt.

Tot slot bestaan ook verschillen op een derde niveau: de weging van de onderlinge verhouding van de factoren. Welke factor legt welk gewicht in de schaal? Wanneer de rechter oordeelt dat hij in het voordeel van de verdachte rekening houdt met diens berouwvolle houding, hoe zwaar weegt hij dit dan? Betekent dit dat hij om die reden een taakstraf oplegt in plaats van een gevangenisstraf? Of een kortere straf? En hoeveel korter is die straf dan? En hoe verhoudt dit zich tot andere factoren? Welke factor is het belangrijkste? Het komt slechts zeer sporadisch voor dat de rechter concreet het effect van een bepaalde factor op de straf benoemt.

Weinig houvast

De strafmotivering biedt de lezer, en daarmee de dader, het slachtoffer en de maatschappij weinig houvast. Dit komt overeen met eerder onderzoek naar de motivering in Promisvonnissen dat werd uitgevoerd in opdracht van de Raad voor de Rechtspraak. De onderzoekers concludeerden toen onder meer dat de overwegingen over de straf door de geïnterviewde professionals als vrij zwakke punten in de motivering worden beschouwd.¹⁵³

Het gebrek aan rechterlijke oriëntatiepunten voor ontucht lijkt de wisselende focus in de strafmotiveringen en het gebrek aan kenbare weging van strafmaatbeïnvloedende factoren in de hand te werken. Dit komt de transparantie en begrijpelijkheid van de straf niet ten goede en levert bovendien spanning op met het gelijkheidsbeginsel.

152 Voor een beschrijving van de drie niveaus, zie Abbink 2016, pp. 16-17.

153 De Groot-van Leeuwen, Laemers & Sportel 2015, p. 6.

In haar rapport 'Op goede grond' constateerde de Nationaal Rapporteur dat het percentage veroordeelde daders van hands-on ontucht dat een gevangenisstraf krijgt erg laag is. Dit, terwijl men met het oog op de wettelijke strafbedreigingen zou verwachten dat de rechter aan aanzienlijk meer van deze daders een gevangenisstraf oplegt. Om na te gaan op basis van welke informatie het OM een bepaalde strafsoort en strafduur eist, en de rechter een straf oplegt, heeft de Nationaal Rapporteur jurisprudentieonderzoek verricht. Dit onderzoek is gebaseerd op een representatieve steekproef waarbij 182 vonnissen uit 2012 en 2013 zowel kwantitatief als kwalitatief zijn geanalyseerd.

In §5.1 worden eerst de zes onderzoeksvragen zoals weergegeven in het inleidende hoofdstuk beantwoord, waarna in §5.2 de aanbevelingen aan bod komen.

5.1 De onderzoeksvragen beantwoord

1. Welke straffen en maatregelen legt de rechter op aan daders van hands-on ontucht?

Hoewel de gepleegde ontuchtdelicten veel overeenkomsten vertonen wanneer wordt gekeken naar de aard van de gepleegde seksuele handelingen, lopen de straffen zeer uiteen. Op het plegen van ontucht staan maximale gevangenisstraffen van zes tot twaalf jaar. Toch krijgt slechts 57% van de veroordeelde volwassen daders een gevangenisstraf. Vaak gaat dit om een deels voorwaardelijke gevangenisstraf. De rechter verbindt aan een (deels) voorwaardelijke gevangenisstraf in tweederde van de gevallen bijzondere voorwaarden, zoals behandeling en reclasseringstoezicht. Van de volwassen daders krijgt 4% een TBS-maatregel.

De rechter kan aan ontuchtplegers als bijkomende straf ook een beroepsverbod opleggen wanneer het delict in de beroepsuitoefening is gepleegd. Hoewel uit het eerste deel van dit onderzoek blijkt dat één op de tien slachtoffers werd misbruikt door iemand die met kinderen werkte, legt de rechter aan slechts twee daders een beroepsverbod op.

Eén op de zes daders ($N=28$) van hands-on ontucht was minderjarig ten tijde van het plegen van het delict. De meesten van hen ($N=25$) worden volgens het minderjarigenstrafrecht berecht. De daders berecht binnen het jeugdstrafrecht krijgen significant vaker een lichtere strafmodaliteit dan ontuchtplegers berecht via het volwassenstrafrecht. Zo krijgt 84% van de minderjarige daders geen vrijheidsbenemende straf of maatregel. De meeste daders berecht binnen het jeugdstrafrecht krijgen geheel voorwaardelijke jeugddetentie (44%) of een taakstraf (40%). Dat een vrijheidsbenemende straf een uitzondering vormt

voor minderjarige ontuchtplegers is te verklaren vanuit de verschillende strafdoelen die gelden voor minderjarigen ten opzichte van ouders berecht volgens het volwassenstrafrecht, alsmede door het verschil in strafmaximum.¹ Tot slot legde de rechter aan twee minderjarige ouders (8%) een PIJ-maatregel ('jeugd-TBS') op.

2. In hoeverre verschillen de strafeis en strafoplegging van elkaar?

De strafeis van het OM en strafoplegging door de rechter zijn op twee punten vergeleken; in hoeverre kiezen zij voor verschillende strafmodaliteiten (strafsoorten)² en in hoeverre verschillen zij in de geëiste en opgelegde duur van de gevangenisstraf? Hierbij is gekeken naar de groep verdachten en ouders als geheel.

Uit het onderzoek blijkt dat naar gelang het OM een zwaardere strafmodaliteit eist, de rechter ook een zwaardere strafmodaliteit oplegt. Daarbij zijn er wel significante verschillen tussen de geëiste en opgelegde strafsoorten voor de ouders die zijn berecht binnen het volwassenstrafrecht. Deze verschillen zijn echter niet bijzonder groot; in driekwart van de zaken legt de rechter namelijk *dezelfde* strafmodaliteit op als door het OM werd geëist. In één op de vijf zaken kiest de rechter voor een lichtere strafmodaliteit. Het gaat dan voornamelijk om zaken waarbij het OM een deels voorwaardelijke gevangenisstraf eist en de rechter een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf oplegt.

Ook ten aanzien van de duur van de gevangenisstraf geldt dat hoe hoger het OM eist, hoe hoger de rechter oplegt. De strafeis van het OM en de strafoplegging door de rechter verschillen ook hier significant van elkaar, waarbij het OM substantieel langere gevangenisstraffen eist dan de rechtbank oplegt. In driekwart van de zaken legt de rechter een kortere gevangenisstraf op dan het OM heeft geëist, of komt de rechter helemaal niet tot een gevangenisstraf. Ook al eist het OM zwaardere straffen dan de rechter oplegt, de eisen zijn alsnog fors lager dan de maximale strafbedreigingen van zes tot twaalf jaar die staan op de onderzochte hands-on ontucht artikelen. De mediane geëiste strafduur is namelijk iets meer dan tien maanden (302 dagen).³

3. Als ouders een (deels voorwaardelijke of onvoorwaardelijke) gevangenisstraf krijgen, hoe lang duurt deze dan?

Afhankelijk van het wetsartikel waarvoor de dader wordt veroordeeld kan voor ontucht met een kind in beginsel een gevangenisstraf van zes tot twaalf jaar worden opgelegd. Als sprake is van wettelijke strafverzwaringen (artikel 248 Sr) of van meerdaadse samenloop (artikel 57 Sr) kan bovendien nog een derde hoger worden opgelegd. Slechts één op de vijf volwassen ouders van ontucht met een kind krijgt een gevangenisstraf die een jaar of langer duurt. Gevangenisstraffen van vier jaar of langer komen enigszins in de buurt van de wettelijke strafmaxima, maar zijn zeldzaam; slechts 3% (N=4) van de volwassen ouders krijgt een gevangenisstraf die de vier jaar te boven gaat. In de praktijk krijgen de meeste ouders dus ofwel geen gevangenisstraf (N=60; 43%), of een gevangenisstraf die korter duurt dan een jaar (N=52; 37%).

1 Hoewel de strafbedreiging in het betreffende wetsartikel voor minderjarigen en volwassen ouders hetzelfde is (zes tot twaalf jaar gevangenisstraf voor ontucht) geldt binnen het jeugdstrafrecht een algemeen strafmaximum van een (voor twaalf- tot zestienjarige) en twee jaar (voor zestien- en zeventienjarige).

2 De hoofdstraffen zijn voor dit onderzoek in vier categorieën verdeeld, de strafmodaliteiten. Deze zijn van zwaar naar licht: de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf, de deels voorwaardelijke vrijheidsstraf, de geheel voorwaardelijke vrijheidsstraf en de onvoorwaardelijke of (deels) voorwaardelijke taakstraf.

3 Dit houdt in dat, indien het OM een gevangenisstraf eist, zij bij 50% van de verdachten een gevangenisstraf eist die korter duurt dan 302 dagen, en in 50% van de zaken zwaarder eist.

4. Welke factoren zijn statistisch gezien van invloed op de geëiste en opgelegde strafmodaliteit?

Voor de statistische analyses is gekeken naar de invloed van twaalf meetbare juridische-, proces-, dader-, slachtoffer- en delictkenmerken op de geëiste en opgelegde strafmodaliteit op groepsniveau. Vooral de juridische- en delictkenmerken zijn significant van invloed op de beslissing van het OM een bepaalde strafmodaliteit te eisen. Concreet vergroot de tenlastelegging van 1) het twaalfjaarsfeit (artikel 244 Sr), 2) de strafverzwaringgrond (artikel 248 Sr), 3) de seksuele handelingen waarbij sprake is van binnendringen met een geslachtsdeel en 4) meer dan één slachtoffer de kans dat het OM een onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist, ten opzichte van één van de lichtere type straffen. Naast deze vier significante factoren is het ook goed mogelijk dat andere, niet-meetbare, factoren een rol spelen bij de geëiste strafmodaliteit. Welke dit zijn kon op basis van de informatie in de vonnissen echter niet worden achterhaald.

Opmerkelijk is dat de strafeis van het OM niet wordt beïnvloed door de meerdaadse samenloop (art. 57 Sr), en dat de onderzochte proces- en daderkenmerken geen enkele rol spelen.

In eerste instantie zou de invloed van factoren op de door de rechter opgelegde strafmodaliteit statistisch worden getoetst. Helaas kon vanwege statistische overwegingen niet bekeken worden welke factoren de kans vergroten dat de rechter een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf oplegt, in plaats van een deels voorwaardelijke of geheel voorwaardelijke gevangenisstraf. Dat deel van deze onderzoeksvraag kan dus niet beantwoord worden.

5. Welke factoren zijn statistisch gezien van invloed op de geëiste en opgelegde duur van de (deels voorwaardelijke of onvoorwaardelijke) gevangenisstraf?

Net als bij de vorige onderzoeksvraag is ook hier gekeken naar de invloed van de meetbare juridische-, proces-, dader-, slachtoffer- en delictkenmerken op groepsniveau. Gemiddeld eist het OM een langere gevangenisstraf wanneer de verdachte verdacht wordt van 1) het plegen van een twaalfjaarsfeit (artikel 244 Sr, binnendringen bij een kind onder de twaalf jaar), 2) het misbruiken van meerdere slachtoffers, 3) langdurig misbruik, 4) het misbruiken van uitsluitend meisjes. Gezamenlijk verklaren deze vier variabelen 42% van de variatie in de geëiste duur van de gevangenisstraf. Uiteraard zijn er ook andere niet-meetbare factoren die een rol spelen bij de geëiste straf; deze konden echter op basis van de bestudeerde vonnissen niet achterhaald worden.

Bij de opgelegde strafhoogte spelen deels andere factoren een rol dan bij de strafeis. Gemiddeld legt de rechter een langere gevangenisstraf op, wanneer 1) het OM een langere straf heeft geëist, 2) minimaal één slachtoffer jonger was dan twaalf jaar, 3) er sprake is van binnendringen met een geslachtsdeel en 4) de dader minimaal één jongen heeft misbruikt. Gezien de sterke invloed van de geëiste straf op de opgelegde straf, is het aannemelijk dat diezelfde factoren die de strafeis van het OM beïnvloeden, tevens doorwerken op de beslissing van de rechter. Dit kan mogelijk ook verklaren waarom de rechter gemiddeld genomen zwaarder straft wanneer de dader minimaal één jongen heeft misbruikt. Het lijkt erop dat hij hiermee (onbewust) het gewicht dat het OM toekent aan meisjes als slachtoffer voor de uiteindelijke strafoplegging opheft.

Voor de opgelegde straf geldt dat maar liefst 82% van de variatie in strafduur wordt verklaard door de vier significante factoren tezamen. Dit is een zeer sterk verband. Dit sluit niet uit dat er ook andere factoren van invloed zijn: immers blijft 18% van de variatie in opgelegde straffen nog onverklaard.

De meest opmerkelijke conclusie die getrokken kan worden op basis van het antwoord op deze onderzoeksvraag, is dat veel factoren *geen* rol spelen bij de straftoemeting. Zo zijn twee van de drie juridische kenmerken, namelijk de wettelijke strafverzwaringgronden van artikel 248 Sr en de meerdaadse samenloop (artikel 57 Sr) niet van invloed op de strafduur. Beide gronden brengen een verhoging van het strafplafond met een derde met zich mee. Dat deze niet van invloed zijn is vanuit juridisch oogpunt zeer opmerkelijk. Ook daderkenmerken blijken, tegen verwachting in, niet van invloed te zijn. Op basis van het model blijkt dat de aanwezigheid van een relevant strafblad geen rol speelt, terwijl het de verwachting was dat een dader die nog niet eerder voor een zedendelict is veroordeeld lichter gestraft zou worden dan een dader die reeds één of meer zedendelicten op zijn naam heeft staan. Tevens blijkt de (verminderde) toerekeningsvatbaarheid van de dader geen rol te spelen bij de strafhoogte. Dit is een opvallend resultaat met het oog op het uitgangspunt dat een dader aan wie het feit in mindere mate kan worden toegerekend ook minder schuld treft, hetgeen de verwachting wekt dat dit tot uitdrukking zou komen in de strafmaat.

6. Welke factoren weegt de rechter⁴ mee bij het bepalen van de strafmaat, uitgaande van de strafmotivering zoals weergegeven in het vonnis?

Deze vraag is niet eenvoudig te beantwoorden, nu de analyse in **Hoofdstuk 4** laat zien dat de rechter in individuele zaken een veelheid van factoren betreft in zijn strafmotivering. Het gaat om factoren met betrekking tot de aard van het delict, de persoon van de dader, de wijze waarop het feit is begaan, de gevolgen van het feit en de omstandigheden waaronder het feit is begaan. In elke zaak wordt een andere combinatie van factoren genoemd. Er blijken dus vooral veel verschillen te zijn tussen de strafmotiveringen. Deze verschillen manifesteren zich op drie niveaus.

Allereerst is er weinig lijn te ontdekken in het al dan niet betrekken van een bepaalde factor in de strafmotivering. Zo speelt bijvoorbeeld de lange duur van het misbruik, of de hoge leeftijd van de dader in de ene strafmotivering (in strafverhogende dan wel strafverlagende zin) een rol, terwijl de rechter deze factoren in (op deze punten) vergelijkbare zaken in het geheel niet noemt.

Ook de waardering van een bepaalde factor door de rechter (het tweede niveau) levert verschillen op. Een voorbeeld hiervan is dat de rechter een blanco strafblad soms aanmerkt als strafverlagende factor, terwijl in andere zaken het blanco strafblad van de dader op neutrale wijze wordt genoemd. Daarnaast gaat de rechter in 15% van de strafmotiveringen in op het feit dat de dader geen dwang heeft uitgeoefend op het slachtoffer. Terecht concludeert de rechter in een aantal van deze gevallen dat de afwezigheid van dwang niet afdoet aan de strafbaarheid. Lijnrecht tegenover deze redenering staan echter enkele strafmotiveringen waarin de rechter motiveert dat de afwezigheid van dwang, of de instemming van het slachtoffer tot een lagere straf moet leiden. Het is vreemd dat de rechter deze factor in een aantal gevallen in het voordeel van de dader laat meewegen, nu dwang geen delictsbestanddeel is van ontucht met kinderen.

Ten derde is de weging van de onderlinge verhouding van de factoren in de strafmotivering in de meeste gevallen niet duidelijk. Zo is meestal niet uit de strafmotivering af te leiden welke factor welk gewicht in de schaal legt, en welke factor zwaarder weegt dan een andere. Het komt slechts sporadisch voor dat de rechter concreet het effect van een bepaalde factor op de straf benoemt.

4 Welke factoren de officier van justitie noemt in zijn requisitoir is niet onderzocht, nu uitsluitend vonnissen zijn bestudeerd.

Tot slot valt op dat blijkens de bestudeerde strafmotiveringen in ruim één op de vijf zaken sprake is van lang tijdsverloop tussen het gepleegde delict en de berechting. Dit lange tijdsverloop levert in de meeste gevallen strafvermindering op. Deze strafvermindering had in bijna de helft van die gevallen kunnen worden vermeden, nu uit die strafmotiveringen blijkt dat het lange tijdsverloop is te wijten aan vertragingen in de strafrechtsketen.

5.1.1. Wat de statistiek ons vertelt versus wat de rechter ons vertelt

Zoals gezien in [Hoofdstuk 2](#) zijn er grote verschillen in de straffen die daders van hands-on ontucht krijgen. De straffen lopen uiteen van een voorwaardelijke taakstraf tot een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf van langere duur. Voor daders aan wie een (deels voorwaardelijke of onvoorwaardelijke) gevangenisstraf wordt opgelegd, geldt dat de duur van de straf zeer varieert, van één dag tot tien jaar. Hoe kunnen deze verschillen verklaard worden? Uit de statistische analyse in [Hoofdstuk 3](#) volgt dat de geëiste duur van de gevangenisstraf, de aard van de gepleegde seksuele handelingen, en de leeftijd en het geslacht van de slachtoffers de opgelegde duur van de gevangenisstraf op groepsniveau beïnvloeden. Gezamenlijk verklaren deze vier factoren maar liefst 82% van de variatie in opgelegde strafduur. De rechter weegt deze factoren echter niet kenbaar mee in zijn strafmotivering; deze factoren worden immers, zoals bleek uit [Hoofdstuk 4](#), niet of nauwelijks genoemd in de individuele strafmotiveringen. Zo overweegt de rechter in (bijna) geen enkele zaak dat de jonge leeftijd van het slachtoffer of het feit dat sprake was van penetratie een verzwarende factor van de straf met zich meebrengt. Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat de rechter deze factoren ofwel niet bewust meeneemt bij de strafbepaling, of dat hij deze factoren wel bewust in overweging neemt maar deze niet opneemt in de strafmotivering waardoor het niet kenbaar is dat deze factoren een rol spelen. De discrepantie tussen de statistische bevindingen en de kenbare overwegingen van de rechter is opmerkelijk. De bevindingen van dit onderzoek kunnen bijdragen aan een grotere bewustwording ten aanzien van het straftoemingsproces binnen de rechtspraak.

5.2 Aanbevelingen

Uit het voorgaande vloeien vier aanbevelingen voort.

Meer uniformiteit en helderheid in de strafmotivering

Uit [Hoofdstuk 4](#) volgt dat de rechter zonder dat daar een patroon in is te ontdekken bepaalde factoren de ene keer wel en de andere keer niet betreft in zijn strafmotivering, en identieke factoren bovendien op verschillende wijze waardeert. Zo blijkt vaak niet of een in de strafmotivering aangehaalde factor strafverhogend, strafverlagend of neutraal wordt bedoeld. Daar komt bij dat de rechter in de meeste strafmotiveringen de onderlinge weging van factoren niet kenbaar maakt. Ook blijkt uit de statistische analyses in [Hoofdstuk 3](#) dat een aantal voor de hand liggende strafmaatbeïnvloedende factoren niet van invloed is op de straf. Dit komt de transparantie en begrijpelijkheid van de straf niet ten goede. Teneinde te komen tot meer uniformiteit en helderheid in de strafmotivering in ontuchtzaken komt de Nationaal Rapporteur tot de volgende aanbevelingen:

AANBEVELING 1 *Er moet een kader komen voor de straftoemeting in ontuchtzaken.*

- Bij de vorming van dit kader ligt het voor de hand de wettelijke strafbedreigingen te betrekken, nu deze uitdrukking geven aan de zienswijze van de wetgever en daarmee inzicht geven in hoe door de maatschappij, bij monde van de wetgever, tegen deze delicten wordt aange-

keken. Ook inzichten uit wetenschappelijk onderzoek zouden in overweging genomen moeten worden bij de vorming van dit kader. Gelet op de diversiteit in straffen die uit dit onderzoek naar voren komt vormt ‘de bestraffing in soortgelijke zaken’ geen aanknopingspunt bij de vorming van een dergelijk kader.

- Bij het formuleren van factoren waarvan een strafverhogend of strafverlagend effect zou moeten uitgaan is het van belang hierbij geen factoren op te nemen die de schuld voor het zedendelict neerleggen bij het slachtoffer (‘victim blaming’). Zo zou de afwezigheid van dwang bij ontuchtzaken met minderjarige slachtoffers geen (strafverlagende) rol mogen spelen, en is het voor de verwijtbaarheid evenmin relevant of het minderjarige slachtoffer en de dader eerder een vrijwillige seksuele relatie hadden (zoals opgenomen bij de oriëntatiepunten voor minderjarige daders).

AANBEVELING 2 *Neem in de strafmotivering in ontuchtzaken (ten minste) de waardering op van de factoren die tot de straf hebben geleid en maak inzichtelijk wat hun onderlinge weging is.*

Verdienen minderjarige slachtoffers van een zedendelict een even snelle afhandeling van de zaak als minderjarige verdachten?

Uit de analyse van de strafmotiveringen blijkt dat één op de vijf zaken dusdanig lang heeft geduurd dat dit tot strafvermindering leidt. Zolang de strafzaak niet is afgehandeld kan het voor zowel het slachtoffer als de verdachte moeilijk zijn het gebeurde af te sluiten. Beiden verkeren lange tijd in onzekerheid over de uitkomst van de strafzaak.

In de helft van de gevallen waarin sprake is van een lang tijdsverloop wijt de rechter dit aan vertragingen in de strafrechtshet. Deze gevallen zijn daarmee in beginsel vermijdbaar. Doorlooptijden bij zedenzaken zijn al enkele jaren een aandachtspunt bij het OM. Ook wordt momenteel gekeken naar het versnellen van het proces van inplannen van een zaak bij de rechtbank.

Voor minderjarige *verdachten* geldt al dat hun zaak (ongeacht welk delict) sneller wordt afgedaan dan bij volwassen verdachten. Met het oog daarop geeft de Nationaal Rapporteur bij het reeds in gang gezette proces van verbetering van de doorlooptijden in zedenzaken de volgende aanbeveling in overweging:

AANBEVELING 3 *Betrek de minderjarigheid van het slachtoffer als factor bij de snelheid van afhandeling van zedenzaken.*

Benutten van wettelijke mogelijkheden bij de straf

Uit de Hoofdstukken 2, 3 en 4 volgt dat zowel het OM als de rechter bepaalde wettelijke mogelijkheden ten aanzien van de straf(eis) vrijwel onbenut laat. Zo worden de wettelijke strafverzwaringgronden specifiek voor zedendelicten (artikel 248 Sr), welke het resultaat zijn van internationale verdragsverplichtingen weinig benut, en werd de strafverzwaringgrond relevante recidive (artikel 43a Sr) zelfs in geen enkele zaak toegepast. Dit strekt tot de volgende aanbeveling:

AANBEVELING 4 *Benut de wettelijke mogelijkheden tot strafverzwaring bij het bepalen van de strafeis en strafoplegging in ontuchtzaken.*

B1 Onderzoeksverantwoording

B1.1 Doelstelling

Van alle vormen van seksueel geweld tegen kinderen worden de meeste daders veroordeeld voor hands-on ontucht. In [Deel 1 van 'Ontucht voor de rechter'](#) stond de aard van de ontucht zaken waarvoor daders zijn veroordeeld centraal. Doel van dit tweede deel van het onderzoek is inzicht krijgen in de opgelegde straffen en de strafmotiveringen van de onderzochte zaken. De volgende deelvragen zijn in dit onderzoek beantwoord:

1. Welke straffen en maatregelen legt de rechter op aan daders van hands-on ontucht? ([Hoofdstuk 2](#))
2. In hoeverre verschillen de strafeis en strafoplegging van elkaar? ([Hoofdstuk 2](#))
3. Als daders een (deels voorwaardelijke of onvoorwaardelijke) gevangenisstraf krijgen, hoe lang duurt deze dan? ([Hoofdstuk 2](#))
4. Welke factoren zijn statistisch gezien van invloed op de geëiste strafmodaliteit? ([Hoofdstuk 3](#))
5. Welke factoren zijn statistisch gezien van invloed op de geëiste en opgelegde duur van de (deels voorwaardelijke of onvoorwaardelijke) gevangenisstraf? ([Hoofdstuk 3](#))
6. Welke factoren weegt de rechter mee bij het bepalen van de strafmaat, uitgaande van de strafmotivering zoals weergegeven in het vonnis? ([Hoofdstuk 4](#))

B1.2 Dataverzameling

De resultaten van dit onderzoek zijn, net zoals het [eerste deel van 'Ontucht voor de rechter'](#), gebaseerd op een aselechte representatieve steekproef van tweehonderd veroordelingen uit 2012 en 2013 voor hands-on ontucht met een minderjarig slachtoffer. Deze steekproef is getrokken uit het databestand van het Openbaar Ministerie (peildatum 4 juli 2014). De steekproef betreft 34% van de totale populatie; alle veroordelingen in deze twee jaar die voldoen aan de betreffende criteria.

De steekproef omvat honderd zaken per jaar, waarin sprake is van een veroordeling voor hands-on ontucht in eerste aanleg ter zake de artikelen 244, 245, 247 en/of 249 lid 1 Sr. Er zijn geen veroordelingen

meeegenomen van daders die voor andere zedenfeiten dan hands-on ontucht zijn veroordeeld.¹ De combinatie met andere delicten dan zedendelicten kan wel voorkomen.

De vonnissen uit de steekproef zijn opgevraagd bij de betreffende rechtbanken.

B1.3 Onderzoeksmethode

Van de tweehonderd opgevraagde vonnissen zijn er achttien buiten beschouwing gelaten. Bij twee veroordelingen omdat de bijbehorende vonnissen niet te achterhalen waren en bij vier vonnissen betrof het uitspraken van de politierechter². Twaalf keer bleek tijdens de bestudering van de bijbehorende vonnissen dat de veroordelingen toch niet voldeden aan de gestelde criteria: het minderjarige slachtoffer bleek meerderjarig (zes keer), de veroordeling voor hands-on ontucht bleek een vrijspraak (vijf keer) of er was überhaupt geen sprake van hands-on ontucht in de zaak (één keer).

De 182 overgebleven zaken zijn alle gecodeerd. Alle benodigde variabelen zijn op voorhand geoperationaliseerd, indien nodig is dit gedurende het codeerproces aangepast. Bij twijfel over de indeling van specifieke variabelen, zoals het categoriseren van bijvoorbeeld de gepleegde seksuele handelingen, hebben twee codeurs in overleg met elkaar een besluit genomen. Elke beslissing die de codeurs hebben genomen tijdens het onderzoek is vastgelegd in een codeboek.

Alle kwantificeerbare gegevens uit de vonnissen zoals weergegeven in [Hoofdstuk 2](#) en [3](#) zijn geanalyseerd met behulp van SPSS 21. De kwalitatieve analyse van de strafmotivering van de rechter, zoals weergegeven in [Hoofdstuk 4](#), zijn geanalyseerd met behulp van MAXQDA 12.

B1.4 Kwantitatieve data-analyse

[Hoofdstuk 3](#) bekijkt welke factoren samenhangen met de strafmodaliteit en strafhoogte. Hiervoor zijn regressie-analyses uitgevoerd in SPSS 21.

Voor de analyses over de opgelegde strafduur ([§3.4.2](#)) zijn de verdachten en daders die naast hands-on ontucht feiten ook werden verdacht van of zijn veroordeeld voor andere feiten ($N=23$) uitgesloten van de analyse. Ook zijn de verdachten waarbij andere zedendelicten primair ten laste zijn gelegd uitgesloten.³ Deze andere feiten kunnen immers ook van invloed zijn op de geëiste en opgelegde straf.

1 Zoals artikelen 242 en/of 246 Sr (hands-on dwang) en/of de artikelen 239, 240, 240a, 240b, 248c, 248d en/of 248e Sr (hands-off).

2 Er waren alleen de aantekeningen van het mondeling vonnis, welke geen motivering weergeven waardoor zij niet de voor dit onderzoek benodigde informatie bevatten.

3 De andere (zeden)feiten hebben betrekking op de volgende wetsartikelen: artt. 141 lid 1 Sr, 2 jo 10 OW, 273f Sr, 285 Sr, 285a Sr, 285b Sr, 285 lid 1 Sr, 279 Sr, 300 Sr, 311 Sr, 350 Sr, 26 jo 55 WWM, 27 jo 54 WWM, 246 Sr, 242 Sr, 248a Sr.

De voorspellende variabelen

Zoals weergegeven in de Onderzoeksmethode in Hoofdstuk 3 (zie §3.2) zijn er twaalf factoren geselecteerd die mogelijk van invloed zouden kunnen zijn op de geëiste strafmodaliteit en geëiste en opgelegde strafduur. Als dertiende factor is de geëiste strafdur meegenomen als voorspeller van de opgelegde strafdur. Het aantal voorspellers dat in de regressie-analyses is opgenomen is te groot in vergelijking met het aantal verdachten/daders. Er is namelijk een vuistregel dat de verhouding tussen het aantal observaties (in dit geval de verdachten/daders) en het aantal voorspellers tien á twintig tegenover één is.⁴ Op basis van theoretische en inhoudelijke argumenten kan het aantal voorspellers niet gereduceerd worden. Vandaar dat is gekozen om elk van de regressie-analyses volgens de ‘stepwise method’ (backward elimination) uit te voeren.⁵ Via deze methode wordt het aantal voorspellers automatisch gereduceerd. Uiteindelijk zal het beste model overblijven met variabelen die significant de strafmodaliteit en strafhoogte voorspellen.

B1.4.1 Strafmodaliteit

De afhankelijke variabele ‘strafmodaliteit’ bestaat uit vier categorieën, te weten de geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf, de deels voorwaardelijke gevangenisstraf, de geheel voorwaardelijke gevangenisstraf en de taakstraf. Gezien de ordinale uitkomstmaat is de ordinale logistische regressie de meest voor de hand liggende analyse. Met deze analyse bleek het echter niet mogelijk om de ‘backward elimination method’ toe te passen. Als alternatief is de multinomiale logistische regressie uitgevoerd om de factoren te achterhalen die van invloed zijn op de geëiste strafmodaliteit. Deze analyse wordt gebruikt om het effect van voorspellers te analyseren op een afhankelijke variabele die uit meer dan twee categorieën bestaat. Net als bij een standaard logistische regressie gaat de multinomiale logistische regressie uit van een kansverdeling. Voor de analyse moet één van de categorieën van de afhankelijke variabele (bij voorkeur op basis van inhoudelijke gronden) tot referentiecategorie worden gekozen, waartegen de resultaten uit het model worden afgezet. In dit onderzoek is de ‘onvoorwaardelijke gevangenisstraf’ de referentiecategorie.

Voor de interpretatie van de invloed van onafhankelijke categorische variabelen op de afhankelijke variabele, moet net als bij de afhankelijke variabele een referentiecategorie gekozen worden. Van de twaalf factoren die zijn opgenomen in het model (zie §3.2) zijn er twee die uit meer dan twee categorieën bestaan: de wetsartikelen en het bekennen van de feiten. Bij de wetsartikelen is artikel 244 Sr (het twaalfjaarsfeit) de referentiecategorie, bij het bekennen van de feiten is de categorie ‘bekennen’ de referentiecategorie.

⁴ Field 2009, p. 222.

⁵ De stepwise regression kan via twee verschillende methodes worden uitgevoerd: de ‘forward selection’ en de ‘backward elimination’ methode. Bij het uitvoeren van de regressie via de ‘forward’ methode bestaat in vergelijking met de ‘backward’ methode een grotere kans dat een voorspeller niet in het model is opgenomen, maar wel de afhankelijke variabele voorspelt (een type II fout). Om de aanwezigheid van dergelijke fout te verminderen is gekozen voor de ‘backward elimination’ methode. Stap voor stap worden de variabelen die niet significant zijn uit het model verwijderd, totdat het best passende model overblijft.

B1.4.1.1 Geëiste strafmodaliteit

Het uitvoeren van de multinomiale logistische regressie op basis van de elf geïncludeerde factoren⁶ leidde tot de volgende waarschuwing: ‘Unexpected singularities in the Hessian matrix are encountered. This indicates that either some predictor variables should be excluded or some categories should be merged’. SPSS geeft met deze waarschuwing aan dat het gespecificeerde model niet op een juiste wijze geschat kan worden.⁷ Er bleken te weinig verdachten te zijn waarbij het OM als zwaarste hoofdstraf een taakstraf heeft geëist ($N=4$). De categorie ‘taakstraf’ als geëiste strafmodaliteit is daarom uitgesloten van de analyse.

Het model

De elf voorspellers zijn met behulp van de ‘backward elimination method’ gereduceerd naar vijf voorspellers.⁸ In §3.3.1 zijn de significante variabelen weergegeven. Tevens is in diezelfde subparagraaf beschreven in welke gevallen de kans groter is dat het OM een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist, vergeleken met één van de lichtere strafmodaliteiten. De specifieke relatie tussen de geheel voorwaardelijke, deels voorwaardelijke en geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf is weergegeven in Bijlage 2.

De betrouwbaarheid van het model

In het model zijn twee continue voorspellers opgenomen (de duur van het misbruik en het aantal bezeten verklaarde slachtoffers) en negen dichotome of categorische variabelen, waardoor een groot aantal subpopulaties bestaan. Dit heeft tot gevolg dat er een groot aantal lege cellen is in het model (183 cellen; 64%). De Goodness-of-fit en de Pseudo R-square kunnen daarom niet geïnterpreteerd worden. Dit betekent dat er geen uitspraken gedaan kunnen worden over hoeveel procent van de zwaarst opgelegde strafmodaliteit verklaard wordt door de voorspellers.⁹

Om aan te tonen dat een model nut heeft, kan voor de multinomiale logistische regressie worden gekeken naar hoe goed de onafhankelijke variabelen de verdeling over de categorieën op de afhankelijke variabele kunnen voorspellen, vergeleken met de verdeling gebaseerd op toeval. Kortom, kan het significante model daadwerkelijk de kans dat het OM een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist voorspellen, of is de kans groter dat het model is gebaseerd op toeval? Een vuistregel is dat de classificatie van de voorspelde waarden op basis van het model 25% hoger moet zijn dan de voorspelde verdeling van de verdachten over de type strafmodaliteiten op basis van toeval.¹⁰ Dit is ook het geval bij deze analyse (66% versus 44%). Kortom, dit model is voldoende nauwkeurig.

6 Zoals weergegeven in §3.3.1 is de variabele ‘de mate van toerekeningsvatbaarheid’ uitgesloten van de analyse, aangezien slechts uit vier vonnissen kan worden opgemaakt dat het OM de verdachte verminderd toerekeningsvatbaar acht.

7 Voor meer informatie over de Hessian Matrix, zie ‘When the Hessian Matrix goes wacky’, The Analysis Factor, www.theanalysisfactor.com/wacky-hessian-matrix/ (geraadpleegd 28 augustus 2015).

8 $\chi^2(16)=60,54$; $p<0,001$. De waardes van 112 verdachten zijn meegenomen in de analyse. Dit betekent dat de verhouding tussen het aantal observaties en het aantal voorspellers 22:1 is (aan de vuistregel is dus voldaan). Vier van de vijf factoren hebben een significant hoofdeffect. Het bekennen of ontkennen van de verdachte is wel in het uiteindelijke (best passende) model opgenomen, maar is niet significant van invloed op de geëiste strafmodaliteit. $\chi^2(6)=11,32$; $p=0,079$.

9 Chan 2005, p. 262; Field 2009, p. 307.

10 Slides 10 tot en met 13, 46 en 47 van de powerpointpresentatie ‘Multinomial Logistic Regression – Basic Relationships’ van de University of Texas at Austin, geraadpleegd 26 augustus 2015.

B1.4.1.2 Opgelegde strafmodaliteit

Aangezien de geëiste en opgelegde straf sterk met elkaar samenhangen, is het aannemelijk dat de geëiste strafmodaliteit van invloed is op de opgelegde strafmodaliteit. De strafeis is dan ook meegenomen als extra variabele in het model. Het uitvoeren van de multinomiale logistische regressie op basis van de dertien factoren leidde tot de volgende waarschuwing: 'Unexpected singularities in the Hessian matrix are encountered. This indicates that either some predictor variables should be excluded or some categories should be merged'. Het model kon op basis van de dertien factoren dus niet op de juiste manier worden geschat, waardoor de resultaten onvoldoende betrouwbaar zijn. Om het model alsnog te kunnen schatten, moesten 1) de daders die een taakstraf als zwaarst opgelegde straf hebben gekregen verwijderd worden en 2) de factor 'zwaarst geëiste strafmodaliteit' verwijderd worden. Resultaten die gebaseerd zijn op een model waarbij de strafeis niet is meegenomen, zijn echter minder accuraat gezien de sterke samenhang tussen de eis en de strafoplegging (zie §2.2.1). Het is namelijk onbekend of en hoe het effect van de geïnccludeerde factoren zou veranderen op het moment dat de strafeis wel meegenomen kon worden bij de statistische analyse. Zo kan bijvoorbeeld de ene factor die significant van invloed is op de opgelegde type straf na het toevoegen van de geëiste strafmodaliteit wellicht niet meer significant van invloed zijn, terwijl een andere factor mogelijk eerst niet significant en later wel significant van invloed is. Deze analyse is daarom niet uitgevoerd. Het is dus onbekend welke factoren een rol spelen bij de keuze van de rechter om een bepaalde type straf op te leggen.

B1.4.2 Strafduur

Bij de strafdur is gekeken naar de duur (in dagen) van de (deels) (on)voorwaardelijke gevangenisstraf. Bij de analyses over de geëiste en opgelegde strafhoogte is een stepwise multiple regression toegepast (backward elimination). Deze analyse onderzoekt het verband tussen meerdere onafhankelijke variabelen en één afhankelijke variabele.

Er zijn acht voorwaarden waaraan moet worden voldaan om de multi-pele regressie uit te voeren, en om de resultaten te generaliseren naar de gehele populatie.¹¹

1. De afhankelijke variabelen (de geëiste en de opgelegde strafdur) zijn van ratio meetniveau;
2. De onafhankelijke variabelen moeten continu of dichotoom van aard zijn. Van de variabelen van ordinaal meetniveau zijn dummy-variabelen gemaakt om ze dichotoom te maken;
3. Er moet sprake zijn van 'Independence of observations'. Voor dit onderzoek is geen reden om aan te nemen dat de residuen met elkaar zouden samenhangen;
4. Er is een lineaire relatie tussen de continue voorspellers (het aantal slachtoffers en de maximale dur van de ten laste gelegde periode) en de afhankelijke variabele (de dur van de geëiste gevangenisstraf);
5. Er is sprake van homoscedasticiteit van de residuen¹²;
6. Er is geen (sterke) multicollineariteit. Bij een VIF-waarde ('Variance Inflation Factor') hoger dan tien is er sprake van multicollineariteit. Er zijn dan onafhankelijke variabelen die vrijwel dezelfde variatie

11 Website Laerd Statistics, <https://statistics.laerd.com/spss-tutorials/multiple-regression-using-spss-statistics.php> (geraadpleegd 4 juni 2016).

12 De ongestandaardiseerde geschatte waarden van de geëiste strafdur variëren van -13 tot ruim 1.100 dagen. Bij de opgelegde strafdur variëren de ongestandaardiseerde geschatte waarden tussen de -171 en 2.535 dagen. Theoretisch is het niet mogelijk om een negatief aantal gevangenisdagen te eisen/op te leggen. Aangezien de data voldoen aan de voorwaarde van homoscedasticiteit en niets erop wijst dat een negatieve geschatte waarde de resultaten beïnvloedt, zijn de multi-pele regressies uitgevoerd.

in de afhankelijke variabelen verklaren. De hoogste VIF-waarde is 4,85 in het model met alle elf voorspellers en 1,09 in het uiteindelijke model over de geëiste strafduur. Bij de opgelegde strafduur is de hoogste VIF-waarde 4,56 in het model met dertien voorspellers en 1,37 in het uiteindelijke model;

7. Er mogen geen significante uitschieters in de data voorkomen. Bij de geëiste strafduur zijn vier uitschieters verwijderd (3.650 dagen, 2.555 dagen en twee keer 2.190 dagen). Na het verwijderen van de uitschieters bleven er vier cases over met een riskante waarde (tussen de 0,22 en 0,27) als 'leverage value'.¹³ Aangezien deze cases geen 'high influential points'¹⁴ bleken te zijn, zijn deze cases behouden in de analyse. Bij de opgelegde strafduur is één uitschieter met een waarde van 3.650 dagen verwijderd. Na het verwijderen van deze uitschieter bleven er drie cases over met een riskante waarde (alle rond de 0,23) als 'leverage value'. Geen van deze drie cases bleek een 'high influential point' te zijn; ze zijn dus behouden in de analyse;
8. De residuen zijn normaal verdeeld.

Zie [Bijlage 3](#) voor de gestandaardiseerde regressie coëfficiënten van de multipale regressie over de geëiste en opgelegde strafduur.

B1.5 Kwalitatieve data-analyse

Om inzicht te krijgen in de strafmotiveringen zijn deze op kwalitatieve wijze geanalyseerd met behulp van het analyseprogramma MAXQDA 12. Alle 182 ter zake hands-on ontucht veroordelende vonnissen zijn in dit programma geüpload, en vervolgens zijn de elementen die de rechter in zijn strafmotivering noemt met behulp van dit programma gelabeld. De indeling van de labels is gebaseerd op de indeling van Schuyt, die in haar proefschrift een indeling in vijf hoofdcategorieën maakte (zie [Hoofdstuk 4](#)). Deze categorieën gaan over de aard van het delict (de 'wat'-vraag), de persoon van de dader (de 'wie'-vraag), de wijze waarop het feit is begaan (de 'hoe'-vraag), de gevolgen van het feit (de 'effect'-vraag) en de omstandigheden waaronder het feit is begaan (de 'context'-vraag).

B1.6 Kanttekeningen

Alle informatie in dit rapport is gebaseerd op hetgeen in de 182 bestudeerde vonnissen staat. De door het OM ten laste gelegde feiten en de door de rechter bewezenverklarde feiten vormen hierbij het uitgangspunt. Het gaat dus om juridische, in rechte vastgestelde feiten. Een kanttekening hierbij is dat het coderen van de vonnissen mensenwerk is. Dit betekent dat een bepaalde mate van subjectiviteit een rol speelt bij het coderen. Om de mate van subjectiviteit zoveel mogelijk te beperken, is, zoals eerder weergegeven, gebruik gemaakt van een codeerboek waarin de operationalisatie van variabelen is opgenomen en twee codeurs in het geval bij twijfel altijd gezamenlijk een besluit hebben genomen.

Politiedossiers en andere informatie over de zaken zijn niet opgevraagd noch bestudeerd. Doordat alleen de vonnissen onderwerp van het onderzoek vormen is niet alle benodigde informatie achterhaald.

¹³ Een waarde is riskant als deze tussen de 0,2 en de 0,5 ligt.

¹⁴ Een waarde van boven de één kan aangeduid worden als 'high influential point'.

Een beperking van dit onderzoek is dan ook dat niet alle relevante factoren die van invloed zijn op de strafeis en strafoplegging in beeld konden worden gebracht. In een vonnis is bijvoorbeeld geen informatie opgenomen over de etniciteit van verdachte en de verveelde of agressieve houding van verdachte tijdens het proces; factoren die wellicht wel een rol hebben gespeeld bij de overweging van het OM en/of de rechtbank.

B2 Toetsresultaten geëiste strafmodaliteit

In §3.3.1 zijn de factoren beschreven die significant van invloed zijn op de kans dat het OM een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist, vergeleken met één van de lichtere strafmodaliteiten. In §3.3.1 zijn alleen de overkoepelende resultaten beschreven. In deze bijlage staan alle deelresultaten vermeld. Er bleken te weinig verdachten te zijn waarbij het OM als zwaarste hoofdstraf een taakstraf heeft geëist ($N=4$). De categorie 'taakstraf' als geëiste strafmodaliteit is daarom uitgesloten van de analyse.

Een geheel voorwaardelijke, of een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf?

In de volgende gevallen is de kans groter dat het OM een geheel voorwaardelijke in plaats van een onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist:

- Wanneer het OM de verdachte als zwaarst gepleegde seksuele handeling beschuldigt van het plegen van seksuele handeling categorie 3 ('aanraking geslachtsdelen en binnendringen anders dan met een geslachtsdeel') in plaats van categorie 4 ('penetratie met geslachtsdeel'),¹⁵ en/of;
- Wanneer het OM als zwaarste wetsartikel (op basis van de maximale strafbedreiging) artikelen 247 Sr/249 Sr (maximaal zes jaar) of artikel 245 Sr (maximaal acht jaar) ten laste heeft gelegd, in plaats van wetsartikel 244 Sr (maximaal twaalf jaar),¹⁶ en/of;
- Wanneer het OM artikel 248 Sr niet ten laste heeft gelegd, in plaats van wel,¹⁷ en/of;
- Hoe minder slachtoffers het OM op de tenlastelegging heeft vermeld.¹⁸

Een deels voorwaardelijke, of een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf?

In de volgende gevallen is de kans groter dat het OM een deels voorwaardelijke in plaats van een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf eist:

- Wanneer het OM de verdachte als zwaarst gepleegde seksuele handeling beschuldigt van het plegen van seksuele handeling categorie 3 ('aanraking geslachtsdelen en binnendringen anders dan met een geslachtsdeel') in plaats van categorie 4 ('penetratie met geslachtsdeel'),¹⁹ en/of;

15 $B=3,71$; $Exp(B)=40,79$; $Wald \chi^2(1)=9,25$; $p=0,002$.

16 Artikelen 247 Sr en/of 249 Sr: $B=3,77$; $Exp(B)=43,39$; $Wald \chi^2(1)=6,73$; $p=0,010$.
Artikel 245 Sr: $B=3,39$; $Exp(B)=29,68$; $Wald \chi^2(1)=9,58$; $p=0,002$.

17 $B=3,75$; $Exp(B)=42,63$; $Wald \chi^2(1)=8,69$; $p=0,003$.

18 $B=-1,66$; $Exp(B)=0,19$; $Wald \chi^2(1)=4,99$; $p=0,026$.

19 $B=3,01$; $Exp(B)=20,28$; $Wald \chi^2(1)=7,83$; $p=0,005$.

- Het OM als zwaarste wetsartikel (op basis van de maximale strafbedreiging) artikel 245 Sr (maximaal acht jaar) ten laste heeft gelegd, in plaats van wetsartikel 244 Sr (maximaal twaalf jaar), 20 en/of;
- Het OM artikel 248 Sr niet ten laste heeft gelegd, in plaats van wel.²¹

---

20 $B=2,71$; $Exp(B)=15,02$; $Wald \chi^2(1)=9,55$; $p=0,002$.

21 $B=2,55$; $Exp(B)=12,87$; $Wald \chi^2(1)=5,72$; $p=0,017$.

Tabel B.1 Gestandaardiseerde regressie coëfficiënten van de stepwise multiple regression analyse (backward elimination) over de geëiste strafdure²² (2012-2013)

Variabelen	Modellen											11 (het definitieve model)	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Artikel 248 Sr	0,01	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bekennen feiten versus deels bekennen	-0,02	-0,02	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Verdachte is familielid	0,03	0,03	0,03	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Relevant strafblad	0,06	0,06	0,06	0,05	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Meerdaadse samenloop (art 57 Sr)	-0,07	-0,07	-0,07	-0,07	-0,07	-	-	-	-	-	-	-	-
Bekennen feiten versus ontkennen	-0,08	-0,08	-0,07	-0,08	-0,07	-0,06	-	-	-	-	-	-	-
Bekennen feiten versus onbekend of verdachte wel/niet feiten heeft bekend	-0,08	-0,09	-0,08	-0,08	-0,07	-0,07	-0,06	-	-	-	-	-	-
Leeftijd slachtoffer	0,15	0,15	0,14	0,13	0,12	0,12	0,13	0,13	-	-	-	-	-
Seksuele handeling	0,19	0,18	0,19	0,18	0,18	0,18	0,17	0,16	0,15	-	-	-	-
Art 244 Sr (twaalfjaarsfeit) versus art 245 Sr (achttjaarsfeit)	-0,33	-0,33	-0,32	-0,31	-0,30	-0,30	-0,30	-0,29	-0,17	-0,12	-	-	-
Geslacht slachtoffer	0,21*	0,21*	0,21*	0,21*	0,21*	0,23*	0,22*	0,22*	0,21*	0,20*	0,20*	0,20*	0,20*
Art 244 Sr (twaalfjaarsfeit) versus art 247/249 lid 1 Sr (zesjaarsfeit)	-0,44***	-0,44***	-0,44***	-0,44***	-0,44***	-0,43***	-0,43***	-0,42***	-0,40***	-0,46***	-0,40***	-0,40***	-0,40***
Maximale duur misbruik	0,25	0,25	0,24	0,26*	0,26*	0,23*	0,23*	0,23*	0,22*	0,25*	0,29**	0,29**	0,29**
Aantal slachtoffers	0,36***	0,36***	0,36***	0,36***	0,36***	0,34***	0,34***	0,35***	0,34***	0,33***	0,33***	0,33***	0,33***
Adjusted R ²	0,37	0,38	0,39	0,40	0,41	0,41	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42	0,42

* $p \leq 0,05$, ** $p \leq 0,01$, *** $p \leq 0,001$

22 Net als bij de geëiste strafmodaliteit, is 'de mate van toerekeningsvatbaarheid' ook bij de geëiste strafduur uitgesloten van de analyse. Er zijn dus in totaal elf variabelen meegenomen in de multi-pele regressie om de geëiste strafmodaliteit te voorspellen.

Tabel B.2 Gestandaardiseerde regressie coëfficiënten van de stepwise multiple regression analyse (backward elimination) over de opgelegde strafhoogte (2012-2013)

Variabelen	Modellen											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12 (het definitieve model)
Aantal slachtoffers	0,01	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Artikel 248 Sr	-0,01	-0,01	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Maximale duur misbruik	-0,02	-0,02	-0,02	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Art 244 Sr (twaalfjaarsfeit) versus art 245 Sr (achttjaarsfeit)	-0,04	-0,04	-0,03	-0,03	-	-	-	-	-	-	-	-
Art 244 Sr (twaalfjaarsfeit) versus art 247/249 lid 1 Sr (zesjaarsfeit)	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04	-0,03	-	-	-	-	-	-	-
Bekennen feiten versus deels bekennen	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,05	-	-	-	-	-	-
Bekennen feiten versus onbekend of dader wel/niet feiten heeft bekend	0,05	0,05	0,05	0,06	0,06	0,06	0,04	-	-	-	-	-
Toerekeningsvatbaarheid	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06	-0,07	-0,07	-0,07	-0,05	-	-	-	-
Dader is familielid	0,09	0,08	0,08	0,07	0,08	0,08	0,09	0,08	0,07	-	-	-
Bekennen feiten versus ontkennen	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,10	0,08	0,07	0,07	-	-
Meerdaadse samenloop (art 57 Sr)	0,08	0,08	0,08	0,07	0,07	0,08	0,08	0,08	0,09	0,08	0,07	-
Relevant strafblad	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,08	0,08	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09
Geslacht slachtoffer	-0,08	-0,08	-0,08	-0,08	-0,08	-0,07	-0,08	-0,08	-0,09	-0,09	-0,09	-0,10*
Leeftijd slachtoffer	-0,12	-0,12	-0,13	-0,12	-0,14*	-0,14*	-0,15*	-0,16**	-0,17**	-0,19***	-0,19***	-0,20***
Sekuele handeling	0,17*	0,17*	0,17*	0,17*	0,17*	0,18**	0,17**	0,18**	0,18**	0,16**	0,16**	0,17**
Geëiste strafhoogte	0,77***	0,77***	0,77***	0,76***	0,76***	0,77***	0,76***	0,76***	0,78***	0,81***	0,80***	0,81***
Adjusted R ²	0,80	0,81	0,81	0,81	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82

* p ≤ 0,05, ** p ≤ 0,01, *** p ≤ 0,001

Literatuurlijst

- Abbink, H. (2016). Naar een model van strafmotivering. *Trema: Tijdschrift voor de Rechterlijke Macht*, 2016(01), 14-18.
- Alaggia, R. (2004). Many ways of telling: expanding conceptualizations of child sexual abuse disclosure. *Child Abuse & Neglect*, 28, 1213-1227.
- Barbaree, H.E., Langton, C.M., Blanchard, R. & Boer, D.P. (2008). Predicting recidivism in sex offenders using the SVR-20: The contribution of age-at-release. *International Journal of Forensic Mental Health*, 7(1), 46-64.
- Beerthuizen, M.G.C.J., Wartna, B.S.J., Verweij, S. & Tollenaar, N. (2015). *De misdrijf-straf index. Op weg naar een maat voor de ernst van delicten afgeleid van de afdoening van strafzaken*. Den Haag: WODC. Memorandum 2015-3.
- Bosmans, M. & Pemberton, A. (2012). *Straftoemeting bij geweld tegen kwalificerende slachtoffers: een replicastudie*. Tilburg: Intervict.
- Cense, M. & Dalmijn, E. (2016). *In één klap volwassen. Over tienerzwangerschap*. Utrecht: Rutgers.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). *Integrale Veiligheidsmonitor 2011. Landelijke rapportage*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Chan, Y.H. (2005). Biostatistics 305. Multinomial logistic regression. *Singapore Medical Journal*, 46(6), 259-269.
- Claessen, J. & De Vocht, D. (2012). Straf naar mate van schuld? *Delikt en Delinkwent*, 42(7), 652-674.
- Cleiren, C.P.M., Crijns, J.H. & Verpalen, M.J.M. (2014). *Tekst & Commentaar. De tekst van het Wetboek van Strafrecht en enkele aanverwante wetten voorzien van commentaar*. Deventer: Kluwer.
- Cleiren, C.P.M., Crijns, J.H. & Verpalen, M.J.M. (2015). *Tekst & Commentaar. De tekst van het Wetboek van Strafvordering en enkele aanverwante wetten voorzien van commentaar*. Deventer: Kluwer.

- Crisma, M., Bascelli, E., Paci, D. & Romito, P. (2004). Adolescents who experienced sexual abuse: fears, needs and impediments to disclose. *Child Abuse & Neglect*, 28, 1035-1048.
- Deelen, C. (2015). De invloed van het onbewuste van de rechter op het rechterlijk oordeel. *Nederlands Juristenblad*, 90(6), 356-363.
- De Groot-van Leeuwen, I., Laemers, M. & Sportel, I. (2015). *Het vonnis beter uitgelegd? Maatschappelijke effecten van beter motiveren in de strafrechtspraak*. Den Haag: Raad voor de Rechtspraak.
- De Keijser, J.W., Weerman, F.M. & Huisman, W. (2015). Straftoemetingsonderzoek revisited. *Delikt en Delinkwent*, 45(1), 33-41.
- De Rechtspraak (2016). *Oriëntatiepunten voor straftoemeting en LOVS-afspraken*. De Rechtspraak.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS. Third edition*. London: SAGE Publications Ltd.
- Gommer, H. (2007). Onbewuste denkprocessen maken motivering tot noodzaak. *Trema: Tijdschrift voor de rechterlijke macht*, 2007(4), 127-134.
- Helmus, L. & Thornton, D. (2016). The MATS-1 risk assessment scale: summary of methodological concerns and an empirical validation. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 28(3), 160-186.
- Lensing, J.A.W. (2015). Remorse, penal theory and sentencing. *Trema: Tijdschrift voor de rechterlijke macht*, 2015(2), 48-52.
- Lindauer, R.J.L. & Boer, F. (2012). *Trauma bij kinderen*. Houten: Uitgeverij LannooCampus.
- Lindenberg, K. & Van Dijk, A.A. (2016). *Herziening van de zedendelicten? Een analyse van Titel XIV, Tweede Boek, Wetboek van Strafrecht met het oog op samenhang, complexiteit en normstelling*. Zutphen: Uitgeverij Paris.
- London, K., Bruck, M., Ceci, S.J. & Shuman, D.W. (2005). Disclosure of child sexual abuse. What does the research tell us about the ways that children tell? *Psychology, Public Policy, and Law*, 11(1), 1155-1175.
- Malsen, H. (2015). *Remorse, penal theory and sentencing*. Oxford/Portland: Hart Publishing.
- Meijer, G.H., Seuters, A. & Ter Haar, R. (2013). *Leerstukken strafrecht*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2014). *Op goede grond. De aanpak van seksueel geweld tegen kinderen*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016). *Ontucht voor de rechter. Deel 1: De zaken*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Remmelink, J. (1996). *Mr. D. Hazewinkel-Suringa's Inleiding tot de studie van het Nederlandse strafrecht*. Deventer: Kluwer.

- Schoep, G.K. & Schuyt, P.M. (2005). *Instrumenten ter ondersteuning van de rechter bij de straftoemeting. Een onderzoek naar de (potentiële) effectiviteit van de Databank Consistente Straftoemeting en de oriëntatiepunten voor de straftoemeting*. Leiden: E.M. Meijers Instituut.
- Schuyt, P.M. (2010). *Verantwoorde straftoemeting*. Deventer: Kluwer.
- Smid, W. (2014). *Sex offender risk assessment in the Netherlands. Towards a risk need responsivity oriented approach*. Amsterdam: Studio SNH.
- Steffensmeier, D., Ulmer, J. & Kramer, J. (1998). The interaction of race, gender, and age in criminal sentencing: The punishment cost of being young, black, and male. *Criminology*, 36(4), 763-798.
- Van Wingerde, K. & Van de Bunt, H. (2016). Geëiste en opgelegde sancties bij de strafrechtelijke afhandeling van georganiseerde criminaliteit. *Tijdschrift voor Criminologie*, 58(2), 19-35.
- Van Wingerden, S.G.C., Moerings, M. & Van Wilsem, J.A. (2011). *Recidiverisico en straftoemeting*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak.
- Van Wingerden, S.G.C. & Nieuwbeerta, P. (2010). Straftoemeting bij moordenaars. De invloed van dader-, slachtoffer- en delictkenmerken. *Trema: Tijdschrift voor de Rechterlijke Macht*, 2010(1), 11-21.
- Van Wingerden, S.G.C., Van Wilsem, J. & Johnson, B. (2014). Offender's personal circumstances and punishment: toward a more refined model for the explanation of sentencing disparities. *Justice Quarterly*, 33(1), 100-133.
- Van Wingerden, S.G.C. & Wermink, H.T. (2015). Een normatieve kijk op de rol van daderkenmerken bij straftoemetingsbeslissingen. *Trema: Tijdschrift voor de Rechterlijke Macht*, 2015(1), 6-16.
- Wartna, B.S.J., Blom, M. & Tollenaar, N. (2011). *De WODC-Recidivemonitor. 4e, herziene versie*. Den Haag: WODC. Memorandum 2011-3.
- Wermink, H.T. (2014). *On the determinants and consequences of sentencing*. Leiden: Department of Criminology, Faculty of Law, Leiden University.
- Wermink, H., De Keijser, J. & Schuyt, P. (2012). Verschillen in straftoemeting in soortgelijke zaken. Een kwantitatief onderzoek naar de rol van specifieke kenmerken van de dader. *Nederlands Juristenblad*, 11, 726-733.
- Wermink, H.T., Van Wingerden, S.G.C., Van Wilsen, J.A. & Nieuwbeerta, P. (2015). *Etnisch gerelateerde verschillen in de straftoemeting*. Den Haag: Raad voor de Rechtspraak.

De Nationaal Rapporteur rapporteert over de aard en omvang van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen in Nederland

Wat doet de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen?

De Nationaal Rapporteur rapporteert over de aard en omvang van mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen in Nederland en heeft een onafhankelijke positie. De rapporteur monitort de effecten van het beleid dat op deze terreinen wordt gevoerd, signaleert knelpunten en doet aanbevelingen om de aanpak te verbeteren. De rapporteur heeft geen opsporingsbevoegdheden en is geen klachteninstantie.

Wie is de Nationaal Rapporteur?

De Nationaal Rapporteur is Corinne Dettmeijer-Vermeulen. Zij wordt in haar werkzaamheden ondersteund door een team van onderzoekers afkomstig uit diverse disciplines.

Welke activiteiten verricht de Nationaal Rapporteur?

De Nationaal Rapporteur verzamelt kwantitatieve en kwalitatieve gegevens door het doen van eigen onderzoek, intensief contact te onderhouden met het veld, het organiseren en bijwonen van conferenties en deel te nemen aan taskforces en expertgroepen. De onderzoeksresultaten en de hieruit voortvloeiende aanbevelingen publiceert de rapporteur in openbare (deel)rapportages. Deze bevatten ook beschrijvende informatie over het fenomeen, relevante wet- en regelgeving en de aanpak: preventie, opsporing en vervolging van daders en hulpverlening aan slachtoffers. De rapporteur monitort of en hoe de aanbevelingen in de praktijk vorm krijgen. Omdat mensenhandel en seksueel geweld tegen kinderen dikwijls grensoverschrijdende aspecten kennen, is de rapporteur ook op internationaal niveau actief.

Postadres

Postbus 20301
2500 EH Den Haag
Telefoon: 070 370 45 14
www.nationaalrapporteur.nl
@NLRapporteur

September 2016